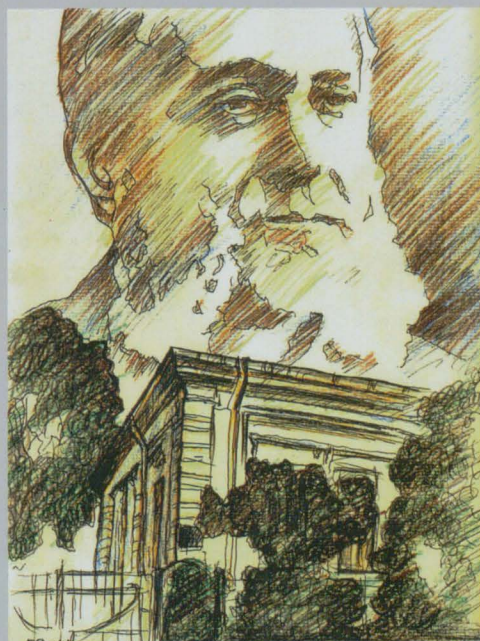

DACIA LITERARĂ

Revistă de muzeologie și reconstituiri culturale • Anul XXII (serie nouă din 1990) nr. 97 (4/2011)

A.D. XENOPOL,
desen de Florin BUCIULEAC

DACIA LITERARĂ

Fondată la Iași în 1840
de Mihail Kogălniceanu

REDACTIA

- Lucian **VASILIU** (redactor-șef)
- Carmelia **LEONTE**
(coordonator de număr)
- Călin **CIOBOTARI**
- Vasilian **DOBOȘ** (concepție grafică)
- Anca **BÎRLIBA** (DTP Designer)
- Roxana **DRUGESCU** (tehnoredactor)
- Corneliu **GRIGORIU** (fotografii)
- Maria **CARAS**, Daniela **ILIE**
(contabilitate-distribuție)

COLEGIUL:

- Leo **BUTNARU** (Chișinău)
- Doina **URICARIU** (New York)
- Matei **VIȘNIEC** (Paris)
- Alexandru **ZUB** (Iași) - director de onoare

Redacția și administrația:

Muzeul „Nicolae Gane“

- **Centrul de muzeologie literară** -
Str. Nicolae Gane, 22A, cod 700110
Iași, România

tel. 0747-288499, 40/0332/102852

fax 40/0232/213210

E-mail: dacialiterara@yahoo.com

Adresă web: www.dacialiterara.ro

Blog: www.dacialiterara.wordpress.com

Tipar executat la **Tipo-Lidana SRL**

Suceava, tel. 0230-517518

Revista apare sub egida USR

Editori:

- MUZEUL LITERATURII ROMÂNE IAȘI
- SOCIETATEA CULTURALĂ
„JUNIMEA '90“

Parteneri:

- CONSILIUL JUDEȚEAN IAȘI
- CONSILIUL LOCAL IAȘI

<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://www.muzeulliteraturiiiasi.ro>

„Aceasta deci să fie gândirea ce să ne lege împreună aici pe mormântul lui Ștefan cel Mare: *Ca toți românii care simt în sine un suflet mai osebit, o inimă mai nobilă, fie ei din orice sferă, fie ei din orice țară, să lucreze neobosit, fiecare în parte și cu toții împreună, spre aflarea și răspândirea mijloacelor care vor putea să înlesnească înrădăcinarea credințelor, năzuințelor și speranțelor noastre comune în unul și același viitor și să asigure împlinirea aceluia viitor însuși.*”

(A. D. XENOPOL, *Cuvântare festivă...*, 1871)

DACIA LITERARĂ

NR. 4 (97) ANUL XXII (SERIE NOUĂ DIN 1990)

IULIE 2011

IAȘI • ROMÂNIA

SUMAR

FERESTRE LUMINATE: *Institutul „A.D. Xenopol“ - 70*

- 4 **Alexandru Zub**: Institutul de Istorie „A.D. Xenopol“ septuagenar. Marginalia
8 **Mihai-Stefan Ceaușu**: Un institut - o istorie
15 **Gheorghe Cliveti**: Istoric și istorici literari despre Revoluția română de la 1848 (I)
27 **Dumitru Vițcu**: Recviem pentru un mare istoric
39 **Dumitru Ivănescu**: Vasile Alecsandri, diplomatul

CLEPSIDRA UMBRELOR

- 50 **Poemul regăsit**: Vasile Fabian-Bob
52 **Fotografia recuperată**: Casa A.D. Xenopol din Iași
53 **Nicolae Vrășmaș**: Vasile Fabian-Bob-Reu (Rău), unul dintre primii noștri poeți
58 **Stefan Ion Ghilimescu**: Costache Negri și darul misterioasei florărese
64 **Nicolae Cârlan**: Mitropolitul Silvestru
67 **Stelian Dumistrăcel**: Philippide restitutus
75 **Ionel Necula**: Tecuciul ca patronim publicistic (*fragmente*)
80 **Alexandru Husar - inedit**: Stafia Europei (I)

SCENE CONTEMPORANE

- Poezii de:*
82 **Stefan Ciobanu**: *Mov*
83 **George Lixandru**: *Un pumn de vorbe*
85 **N. Petrescu-Redi**: *Gelozie, Intr-o zi*
86 **Liliana Ursu**: *Vara, Toamna*
87 **Mara Diana Alexoaea**: *** (*va trebui să găsec...*)
Proză de:
88 **Irina Crumpei**: Metamorfozele cuvântului nerostit
92 **Dialogurile „Daciei literare“**:
George Popa: „Ideal este să încerci să fii creator...“
(interviu de **Daniela Gifu**)

BIBLIOFIL

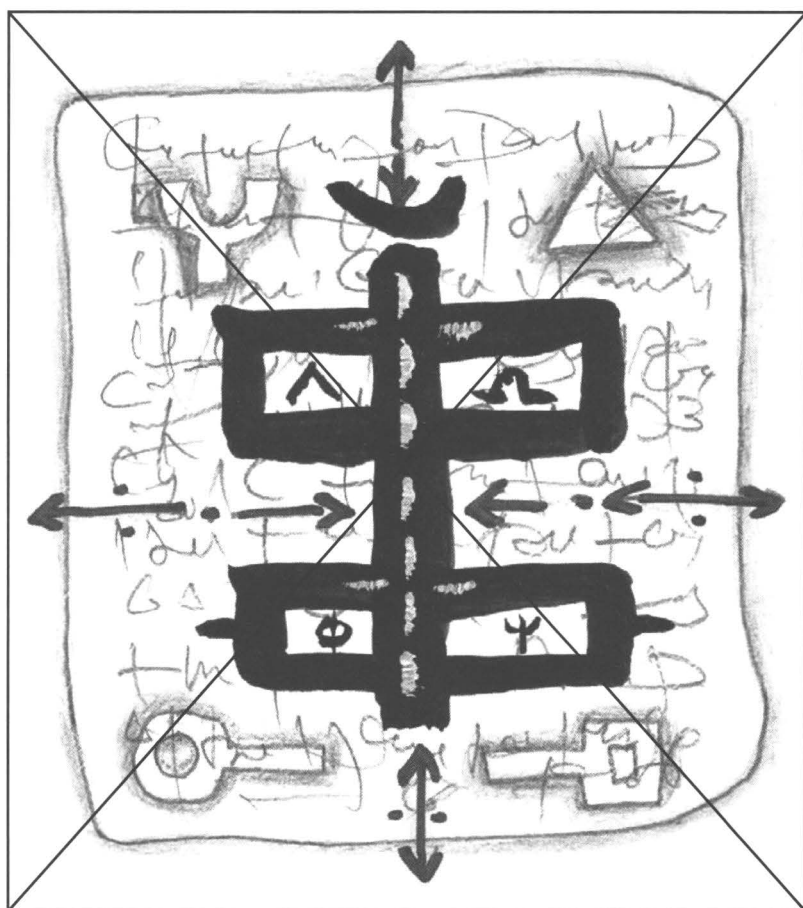
- 100 **Ion Beldeanu**: Frumusețea morală a lui Benjamin Fondane
102 **Ioan Holban**: În cuibul izolat de pe Muntele Carmel (*Bianca Marcovici*)
106 **Vasile Iancu**: Confesiunile diaristului sincer (*C. Trandafir*)
107 **Anton Ilica**: Cei o sută din Palatul Florența (*Gheorghe Schwartz*)
110 **Ioan Răducea**: După 20 de ani (*C. Stere*)
112 **Alina Irimescu**: Zona sinistră, capitolele unui roman (*Adam Bodor*)

ARCA LUI NOE

- 116 **Nicolae Mares**: Lucian Blaga - diplomat la Varșovia
122 **Grigore Ilisei**: Viețile Renașterii după Mihai Pricop
125 **Florin Cântec**: The Armenian Soul of Romania
127 **Vasilian Doboș - Numărul de aur**: Valentin Ciucă

FERESTRE LUMINATE

FERESTRE LUMINATE

INSTITUTUL DE ISTORIE „A.D. XENOPOL“ SEPTUAGENAR. MARGINALIA

Alexandru ZUB

Aveam într-un fel datoria de a nu trece insensibil pe lângă un atare eveniment. Șapte decenii de existență activă, când e vorba de un așezământ de cultură, nu e puțin lucru și nu poate fi ignorat fără a lăsa loc la bănuiala că acel interstițiu a fost mai puțin semnificativ pentru domeniul în cauză.

Am avut de mai multe ori ocazia să mă refer la istoriografia ieșeană, secvențial sau în lucrări mai ample, de caracter monografic ori în tentative de rapidă sinteză, pornind anume de la tradițiile moldave în domeniu, care au definit în timp o certă preeminență, de la cronică până la discursul contemporan. Unele studii de amănunt, privitoare la anumite figuri, teme, idei etc., s-au întreprins totuși, alcătuind o „literatură” destul de vastă și destul de complexă pentru a face anevoioasă realizarea unei panorame a domeniului.

În 1982, când se împlineau patru decenii de activitate, profesorul M. Petrescu-Dîmbovița, director în exercițiu, a făcut un cuprinzător bilanț, divizând materia în etape, oarecum pe decenii, constatând – în pofida unor „dificultăți inerente” – o continuitate *grosso modo* între istoriografia interbelică și studiile de după război¹. Unele aspecte, pe domenii, au fost evocate mai analitic, atunci și mai târziu, în același spirit de continuitate și înnoire benefică.

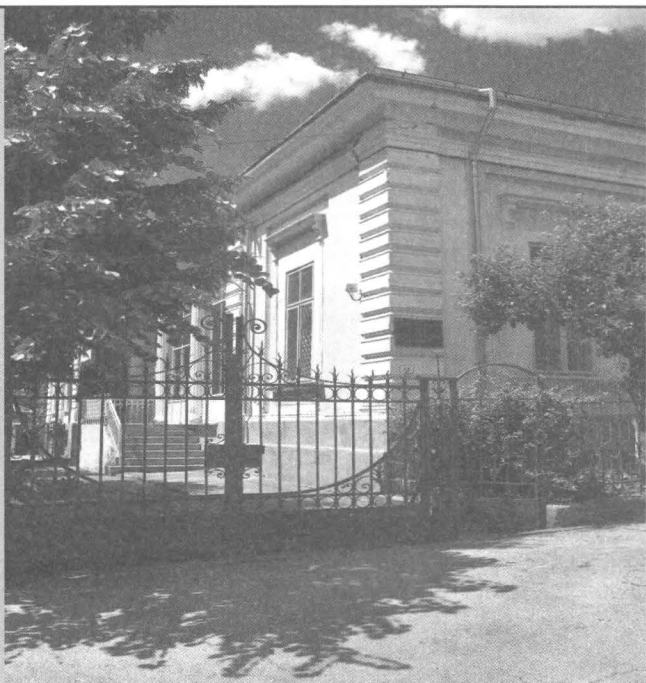
Eu însumi am socotit că trebuie să conturez un fel de bilanț istorico-cultural, căutând a pune de acord preocupările analitice, de tip pozitivist, cu tentativele de necesară sinteză². Sesizam atunci că asemenea explorări țineau îndeobște cont de „rezultatele la care s-a ajuns în materiile conexe, istoria fiind, precum se știe, o disciplină prin excelență cumulardă, al cărei contur nu se poate trasa decât provizoriu și numai prin colaborarea tuturor științelor despre om”³. Mai observam, în loc de concluzie, că „orice istorie bine gândită este până la urmă o istorie *culturală*, căci structurile socio-economice nu interesează în sine, ci numai în măsura în care ele participă la explicarea mutațiilor de ordin sufletesc și ideatic, așa dar suprastructural”⁴. De la statistică și eveniment, așa-zicând, interesul se deplasa, legitim, spre o istorie problematizată, așa cum evolua domeniul și în alte zone ale lumii, mai bine situate geopolitic.

La semicentenarul Institutului, aproape nesesizat de breaslă, socoteam că o istorie de acestuia era încă prematură, deoarece „înainte de a contura o imagine de

ansamblu, e nevoie de studii fragmentare, pe epoci, teme, personalități, astfel ca sinteza să beneficieze de piloni cât mai siguri”⁵. Lunga tradiție istoriografică a locului obliga la eforturi consonante, Războiul Întregirii și moartea lui A. D. Xenopol, cel mai de seamă reprezentant al breslei din epoca modernă, au făcut ca studiile asupra trecutului nostru istoric să scadă, ca putere de impact, ca prestigiu și chiar ca orizont integrativ. Ilie Minea, G. Brătianu, A. Oțetea, I. Hudiță, dintre profesioniștii domeniului, au depus eforturi însemnate pentru a reînnoa firul țesut de înaintași, însă metropola moldavă n-a mai avut puterea de a-i reține și motiva, încât Ilie Minea a fost silit să se ocupe mai de toate, în revista *Cercetări istorice*, ca și în studiile personale, în detrimentul sintezei⁶. Tocmai de aceea, ridicarea Seminarului său, în 1941, la rang de „institut”, cu numele marelui înaintaș, a revigorat momentan studiile istorice, în pofida greutăților aduse de război. S-a stins însă prematur, în 1943, înainte ca noul așezământ să dea roadele visate de fondator.

Urmașul său, basarabeanul Alexandru Boldur, istoric de vast orizont și de amplă informație, a fost nevoit să activeze în anii tulburi și dramatici de după ultima conflagrație mondială, ani în care nu existau condiții favorabile pentru o școală istoriografică de prestigiu. El a apucat totuși să schițeze un amplu proiect de renovare⁷, rămas totuși în acest stadiu, asemeni altora din epocă. „Știința istorică română se afla în stare de criză”, după opinia sa, iar depășirea situației nu se putea închipui fără strădaniile individuale și de echipă bine conduse.

Sediul Institutului de istorie „A.D. Xenopol”
Iași, str. Lascăr Catargi, nr. 15

Dacia literară, nr. 4, 2011

Succesorul său la direcția Institutului, un slavist, Ion-Radu Mircea, a fost încă mai puțin norocos pe linia inițiată de Minea și extinsă de Boldur. Era un moment nefast, de schimbări intempestive și în istoriografie, moment dominat de M. Roller și alți „culturnici”, cum avea să le spună un bun cunoscător al domeniului⁸.

Fuzionând un timp cu multe științe sociale, apoi numai cu filologia, studiile de istorie au avut câțiva ani un statut ambiguu, în care totuși unii profesioniști de formație mai veche și-au putut exercita relativ onest meseria, mai ales în zona instrumentelor de lucru.

În 1964, cercetarea istorică a cunoscut mutații însemnate și organizatoric, în sensul că istoria și arheologia au fost reunite într-un singur institut, condus de modernistul Valerian Popovici, după a cărui moarte, în 1967, a fost numit director arheologul Mircea Petrescu-Dîmbovița, viitorul academician, care l-a condus, cu rezultate remarcabile, până în anul de grație 1989.

În răstimpul menționat la urmă, peste două decenii, institutul a cunoscut o certă evoluție pozitivă, pe alocuri spectaculoasă, lucru reflectat în publicațiile – colective sau de autor – scoase sub egida sa, în premiile atribuite de forurile competente, în manifestările publice organizate. *Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol”*, ca și *Arheologia Moldovei* au ajuns repere ineluctabile în istoriografie.

Remarcam într-o schiță ocazională că nota distinctivă a cercetătorilor din Iași a fost „poate un accent în plus pe document și restituție monografică, accent tot mai vizibil în anii 60-70, când primul eșalon de tineri istorici erau în măsură să producă dovezi certe de profesionalism”⁹. Este o remarcă pe care orice nouă lectură a textelor, făcută în deplina cunoaștere a epocii, o verifică din plin. Chiar și în anii când institutele din zona „umanioarelor” au funcționat sub egida Academiei de Științe Social Politice, meseria de istoric s-a putut exercita onorabil, cu unele sincope, firește. A depins oarecum de fiecare istoric să-și definească limitele recordării la discursul oficial.

Disoluția regimului totalitar, cu penibila tranziție consecutivă, n-a adus doar beneficii corpului istoriografic. Institutele de resort au fost preluate benefic de Academia Română. Mi-a revenit mie, din primele zile, fără să o fi dorit, conducerea Institutului ieșean, a cărui secție de arheologie s-a transformat repede în institut autonom, pentru a-și gestiona mai bine interesele specifice. Primul tom din anuar, în noile circumstanțe, n-a putut ieși decât diminuat cantitativ și cu o regretabilă întârziere, motivată în prealabil prin mutațiile produse, care au avut darul să jeneze desfășurarea firească a cercetării. Publicația scoasă se dorea totodată „spațiu expozitiv pentru rezultatele dobândite în cercetarea istorică”, dar și câmp experimental, atelier, la îndemâna noilor devoți ai domeniului, cu preocuparea de „a reda istoriografiei noastre demnitatea științifică și morală”¹⁰. Receptivitatea față de noile paradigme epistemice nu trebuia să diminueze interesul pentru sporul documentar și analitic, dincolo de care istoriografia nu poate năzui la progresele așteptate.

În același timp, o revistă de teorie și cultură istorică, *Xenopoliana*, a fost pusă la dispoziția celor sensibili la această dimensiune a profesiei (1993), ca buletin al Fundației omonime, create pentru a răspunde tocmai unei asemenea nevoi. Tranziția impunea eforturi în plus de analiză conceptuală, de reflecție sistematică și în zona istoriografiei, acolo unde „adevărurile sunt mai mobile, construcțiile multiple și în continuă renovare”, după cum se și opina în *argumentul* introductiv al publicației¹¹.

Numele lui A. D. Xenopol, existent în titulatura Institutului, a fundației conexe și a revistei în cauză, trebuia să fie o sugestie de continuitate pe ambele planuri: al empiriei și al reflecției teoretice. Marele istoric ne-a dat prima sinteză completă de *Istoria românilor din Dacia Traiană*, dar și întâia sinteză epistemologică sub titlul de *Theorie de l'histoire*, ambele sinteze rămânând niște repere ineluctabile în domeniu. Tocmai de aceea revista trebuia să facă loc, programatic, la analize menite să contribuie la cunoașterea istoricului patronim, ca „punte firească între noi și lume”, „un fel de a lega mesajul unei opere de problemele istoriografiei actuale”¹².

După aproape două decenii, se poate constata că în ambele direcții s-au produs gesturi semnificative, chiar dacă unii dintre cei chemați să le dea curs s-au arătat încă prea puțin sensibili la rigorile profesiei de istoric. Institutul în ansamblu a cunoscut însă, cum sesizam în alt loc, „o dezvoltare consonantă cu exigențele istoriografiei din lumea apuseană, modelându-și din mers vechile programe și asumând altele noi, mai adecvate, în acord cu spiritul interdisciplinar de care studiul istoriei se lasă pătruns tot mai mult”¹³.

Analiza sistematică a căii străbătute de la schimbarea de regim până azi rămâne să se facă, la modul profesional, de către cei care se preocupă mai insistent de „istoria istoriei”.

-
1. M. Petrescu-Dimbovița, *Institutul de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol” la 40 de ani. Realizări și perspective*, în *AIIAX*, 19/1982, p. I-XXIII.
 2. Al. Zub, *Contribuții ieșene la istoria culturii naționale (1940-1980)*, în *AIIAI*, 19/1982, p. 1-24.
 3. *Ibidem*, p. 21-22.
 4. *Ibidem*, p. 22.
 5. Idem, *Institutul de Istorie „A. D. Xenopol”. Semicentenar*, în *AIIIX*, 28/1991, p. 1.
 6. Cf. idem, *Istorie și istorici în România interbelică*, Iași, 1989.
 7. Alexandru Boldur, *Știința istorică română în ultimii 25 ani*, în *Studii și cercetări istorice*, XX, 1947, p. 1-95 (și extras).
 8. Vlad Georgescu, *Politică și istorie. Cazul comuniștilor români*, München, 1981.
 9. Al. Zub, *Institutul de Istorie „A. D. Xenopol”. Semicentenar*, p. 6.
 10. Idem, *Cuvânt înainte*, în *AIIIX*, 27/1990, p. VI.
 11. Idem, *Argument*, în *Xenopoliana*, I, 1-4, 1993, p. 2.
 12. *Ibidem*, p. 3.
 13. Idem, *În loc de prefață*, în vol. *Institutul de Istorie „A. D. Xenopol” Iași, 1990-2000*, prezentare de Mihai-Ștefan Ceașu, Iași, 2001, p. 7-8.

UN INSTITUT - O ISTORIE

Mihai-Ștefan CEAUȘU

Printre institutele de prestigiu ale Academiei Române, având o lungă și prodigioasă activitate de cercetare științifică desfășurată în decursul timpului, se numără și *Institutul de Istorie „A. D. Xenopol”* din Iași. Originea sa instituțională coboară până în urmă cu șapte decenii, când, prin ordinul Ministerului Educației Naționale, Cultelor și Artelor din 18 februarie 1941, Seminarul de Istorie a Românilor condus de profesorul Ilie Mînea a fost transformat în Institutul de Istoria Românilor “A. D. Xenopol”, având a funcționa pe lângă Facultatea de Litere și Filozofie a Universității moldave. Prin această decizie, centrul universitar și academic Iași câștiga un plus de autoritate științifică, dobândind o importantă instituție de cercetare istorică, aidoma celorlalte două mari centre universitare ale României interbelice: București și Cluj, unde funcționau de mai multă vreme institute de istorie națională sau universală.

Deși dispunea de mijloace modeste, noul institut, sub conducerea profesorului Ilie Mînea (1941-1943), a desfășurat de la început o intensă activitate de cercetare științifică. Rezultatele cercetărilor efectuate, în special în domeniul istoriei medii și moderne românești, au fost prezentate publicului în cadrul unor ședințe periodice de comunicări, la care au participat, pe lângă istoricii ieșeni, numeroși filologi și juriști, precum și invitați din celelalte centre universitare românești. Ulterior, comunicările prezentate au fost publicate parte în paginile “*Buletinului Institutului*”, parte în volumul XVII al revistei “*Cercetări Istorice*”. Ilie Mînea a fost și fondatorul bibliotecii institutului, pe care, în condițiile precarității mijloacelor financiare de atunci, a înzestrat-o printr-o generoasă donație de carte, cu peste 4500 de volume provenite din biblioteca personală.

După decesul întemeietorului său, în februarie 1943, conducerea Institutului “Xenopol” a fost preluată de profesorul universitar Alexandru Boldur. În urma stăruințelor noului director de a obține un statut distinct pentru instituția sa, menit să-i asigure o mai bună organizare și funcționare, la 25 mai 1943, printr-un decret-lege semnat de mareșalul Antonescu, Institutul de Istoria Românilor “A. D. Xenopol”, de pe lângă Facultatea de Litere și Filozofie, devine “persoană juridică de drept public”, sub numele de Institutul de Istorie Națională “A. D. Xenopol”, de pe lângă Universitatea din Iași, funcționând sub autoritatea tutelară a Ministerului Culturii Naționale și al Cultelor.

Între altele, specificând scopurile institutului, legiuitorul preciza că me-

nirea sa era de a contribui “la cercetarea și studierea trecutului românilor în general și în special al românilor din est” și de a face cunoscute rezultatele cercetărilor mar- relui public. Potrivit prevederilor legii, titularul catedrei de Istoria Românilor de la Universitatea din Iași, la acea dată profesorul Boldur era și directorul Institutu- lui de Istorie Națională. Directorul era abilitat să reprezinte interesele instituției în fața justiției, a autorităților și a particularilor. Potrivit schemei de organizare și funcționare aprobate, în componența Institutului intrau pe lângă director, un sub- director, numit ulterior în persoana conferențiarului Nicolae Corivan, un șef de lucrări, doi asistenți, un secretar și un camerist.

Noul director nota, în noiembrie 1943, faptul că revista “Cercetări Istori- ce” a răposatului profesor Minea se transforma, odată cu volumul XVIII, într-o publicație periodică oficială a Institutului de Istorie Națională “A. D. Xenopol” din Iași și urma să apară, de acum înainte, cu titlul de: “Studii și Cercetări Istoric”. Noua revistă se prezenta ca una de un înalt nivel academic, având rezumate în limbi străine pentru studiile publicate, o rubrică de recenzii și note bibliografice, precum și una dedicată vieții științifice a Institutului.

Cu toate greutatea provocate de desfășurările celui de-al doilea război mondial, ce au condus la evacuarea temporară a Institutului “A. D. Xenopol”, în cursul anului 1944 la Alba Iulia, activitatea științifică desfășurată în cadrul său nu a fost întreruptă. Rezultatele cercetărilor făcute de Alexandru Boldur, Nicolae Corivan, Dumitru Constantinescu și Alexandru Andronic au fost publicate în nume- rele XIX/1946 și XX/1947 din “Studii și Cercetări Istoric”.

Sesizând noile orizonturi politice spre care se îndrepta România la sfârși- tul războiului, odată intrată în sfera de influență a Uniunii Sovietice, profesorul Boldur anunța în prefața din 1946 a revistei Institutului, ca o prioritate a cercetă- rii istorice ieșene, “apropierea între știința istorică română și sovietică”, schițând chiar un program de colaborare în acest sens. Acest demers, ca și cel din anul ur- mător, în care propunea chiar apropierea științei istorice românești de materialis- mul istoric “de la vecinii noștri”, nu a putut salva existența institutului, supus acelorași avataruri impuse întregii culturi românești, după instaurarea regimului comunist.

Sub imperiul schimbărilor instituționale și mai ales politice survenite în România, odată cu reforma învățământului și a Academiei Române din anul 1948, ce a creat, după modelul sovietic, institute de cercetare mari, cu activitate colec- tivă planificată, desfășurată în conformitate cu doctrina marxistă a materialismu- lui dialectic și istoric, Institutul de Istorie Națională “A. D. Xenopol” își încetează existența ca instituție de sine stătătoare și devine, începând cu anul 1949, secție a Institutului de Istorie și Filologie a Academiei R. P. Române – Filiala Iași. Acti- vitatea secției de istorie s-a desfășurat sub conducerea profesorului universitar Valerian Popovici, la început în cadrul sectoarelor de istorie medie și modernă, la

care s-au adăugat ulterior, sectorul de istorie veche și arheologie, precum și cele de istorie contemporană și universală. În urma unor reorganizări, prin despărțirea de secția de filologie (azi Institutul de Filologie Română “Alexandru Philippide”), în anul 1964 s-a reînființat Institutul de Istorie și Arheologie “A. D. Xenopol”, a cărui conducere va fi asigurată vreme îndelungată de reputatul cercetător al preistoriei românești, academicianul Mircea Petrescu-Dîmbovița (1967-1989). După mai bine de un deceniu și jumătate de funcționare, institutul a fost reorganizat pe colective de cercetare, corespunzătoare preocupărilor cercetătorilor ieșeni, anume: colectivul de preistorie; arheologie daco-romană; arheologie feudală; metode moderne în arheologie; istorie a evului mediu; istorie modernă; istorie contemporană; istorie a relațiilor internaționale; istorie a celui de-al doilea război mondial și istoria culturii.

În anul 1970, după înființarea Academiei de Științe Sociale și Politice a R. S. România, institutul ieșean, împreună cu institutele similare din țară, a trecut în subordinea acesteia, în condițiile în care regimul comunist de la București crease din considerente politice și ideologice noua instituție, menită a fi suprapusă peste vechea Academie Română, cu scopul declarat de a controla și supraveghea activitatea științifică desfășurată de institutele din domeniul științelor sociale. Câțiva ani mai târziu (1975), în urma punerii în aplicare a ideilor lui Ceaușescu privitoare la integrarea cercetării științifice cu “practica social-politică și învățământul”, Institutul de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol” a fost scos din subordonarea față de Academia Română, fiind integrat Facultății de Istorie și Filozofie a Universității “Al. I. Cuza” din Iași. În urma acestor decizii, institutul a funcționat până la căderea regimului comunist, într-o dublă subordonare, atât a Academiei de Științe Sociale și Politice, cât și a Ministerului Învățământului.

Schimbările survenite în evoluția instituției și ingerințele politicului și-au pus amprenta în bună măsură asupra activității de cercetare din institut. Cu toate acestea, la finalul deceniului șase și începutul celui următor, cercetarea istorică ieșeană, deși marcată în continuare de ingerințele politicului, reușește să depășească faza dogmatismului stalinist, creându-și treptat un drum propriu, de o elevată ținută științifică și academică. Importanța și valoarea muncii de cercetare desfășurate în cadrul institutului a fost confirmată de participarea la o serie de manifestări științifice interne și externe, de publicarea unor valoroase studii în revistele de specialitate, mai ales, în paginile “Anuarului Institutului de Istorie și Arheologie A. D. Xenopol”, devenit din 1964 principala revistă a centrului de cercetare ieșean. La acestea s-au adăugat un substanțial număr de lucrări de sine stătătoare, purtând semnătura unor cercetători de marcă precum: Leonid Boicu, Gheorghe Buzatu, Ioan Caproșu, Veniamin Ciobanu, Dumitru Ciurea, Nicolae Grigoraș, Ecaterina Negruți, Mircea Petrescu-Dîmbovița, Silviu Sanie, Victor Spinei, Dumitru Șandru, Leon Șimanschi, Dan Teodor, Dumitru Vitcu, Alexandru

Zub ș.a., ce au îmbogățit istoriografia românească în domeniul istoriei vechi, a celei medievale, moderne și contemporane, a istoriei relațiilor internaționale și a istoriei culturii. Valoarea științifică a lucrărilor publicate de cercetătorii Institutului "A. D. Xenopol" a fost confirmată și prin distingerea multora dintre ele (11 din 70 de volume publicate numai în intervalul 1970-1980) cu premiile Academiei Române.

După schimbarea regimului politic în România, în 1989, în urma colapsului regimului Ceaușescu, odată cu dizolvarea Academia de Științe Sociale și Politice a dispărut și subordonarea față de aceasta, iar apoi, la începutul anului 1990, institutul a ieșit de sub tutela Ministerului Învățământului, trecând sub egida Academiei Române, ca unitate de cercetare aflată în subordinea filialei sale din Iași. În același an, ca efect al frământărilor și schimbărilor din lumea științifică românească, dar și ca urmare a nevoii legitime de specializare resimțite, s-a constituit Institutul de Arheologie, prin separarea colectivelor de istorie veche și arheologie. Ca urmare, instituția a trebuit să renunțe la o parte din titulatura sa, rămânând sim-

A. D. Xenopol - statuie în bronz, 1934
amplasată în fața Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași
Sculptor: **Constantin Baraschi**

pļu, *Institutul de Istorie "A. D. Xenopol"*. În anul 1991, colectivul de istorie a celui de-al doilea război mondial, condus de dr. Gheorghe Buzatu, s-a desprins de institut, formând nucleul Centrului de Studii și Civilizație Europeană. Apoi, pe parcursul ultimelor două decenii, în structura personalului au intervenit o serie de modificări substanțiale, în urma pensionării unor cercetători mai în vârstă, a mi-grării altora spre alte instituții, dar și a angajării a numeroși tineri studioși, capa-bili a se dedica acestui gen de activitate, situație care a dus practic la întinerirea corpului de cercetare. Pus sub conducerea academicianului Alexandru Zub (1990-2010), iar din 2010 a profesorului universitar Gheorghe Cliveti, institutul a rămas să funcționeze cu un număr cu puțin peste douăzeci de cercetători, repartizați în cadrul celor cinci departamente existente și în prezent, anume: istoria evului mediu, istoria modernă, istoria contemporană, istoria culturii și istoria relațiilor in-ternaționale. Ca și mai înainte, în activitatea de cercetare, membrii institutului s-au bucurat de importantul suport documentar oferit de bogatul fond de carte de spe-cialitate existent în biblioteca instituției. În afară de aceasta, institutul beneficiază de suportul „Fundației Academice <<A. D. Xenopol >>”, constituite în anul 1992, cu scopul de a sprijini financiar și logistic organizarea unor manifestări științifice în domeniu, cu caracter național sau internațional, precum și de a încuraja demersurile ce au în vedere valorificarea activității științifice a cercetătorilor.

Din 1990 și până astăzi, în forma sa cea nouă, eliberat de ingerințele po-liticului și ale doctrinei marxiste, Institutul de Istorie "A. D. Xenopol" a cunoscut o perioadă de dezvoltare consonantă cu exigențele istoriografiei din lumea vest eu-ropeană, modelându-și din mers vechile programe și asumând altele noi, mai adec-vate spiritului interdisciplinar de care studiul istoriei se lasă pătruns tot mai mult. Totodată, el s-a vrut și se vrea un important așezământ de cercetare istorică, merit să pună în lucru programe de studiu de o înaltă ținută academică, ce vizează cer-cetări de restituție monografică, de sistematizare și analiză a faptelor, dar și de re-construcție fragmentară, în ideea de a soluționa, în conformitate cu exigențele timpului prezent, problemele de ordin științific pe care le suscită trecutul româ-nesc. Principalul obiectiv îl constituie cercetarea istoriei românilor, în strânsă co-nexiune cu evoluțiile istorice europene din imediata noastră proximitate sau din spații mai îndepărtate. O atenție specială este acordată continuării editării izvoa-relor medievale, în prestigioasa colecție națională *Documenta Romaniae Histo-rica, Seria A. Moldova*, inițiată la începutul anilor șaptezeci ai secolului trecut de profesorul Constantin Cihodaru, ce constituie și astăzi unul din proiectele funda-mentale de cercetare ale Academiei Române. La aceasta se adaugă studiile siste-matice efectuate de cercetătorii institutului, privitoare la structura socială a societății românești, la evoluția instituțiilor, a satului și orașului medieval moldo-venesc, la demografia istorică, la constituirea și evoluția statului român modern, la problematica elitelor, a naționalismului și a minorităților, la politicile culturale

sau la istoria totalitarismului și a rezistenței anticomuniste, adică trecutul românesc de la începuturile evului mediu și până în perioada contemporană.

Toate aceste preocupări s-au oglindit pe deplin într-o serie de proiecte ale corpului de cercetare, cuprinse în cadrul unor programe de largă cuprindere tematică, derulate și finalizate în cadrul Institutului de Istorie „A. D. Xenopol” din Iași din 1990 încoace, precum: *Izvoarele evului mediu românesc, Stat și societate în perioada modernizării și construcției naționale românești. Sec. XIX-XX, Construcție națională și comunicare interetnică: alogenii în spațiul românesc, Direcții și modele în cultura românească (sec. XIX-XX), România sub regimul comunist, România în relațiile internaționale (secolele XIX-XX)* etc, care au fost axate atât pe munca în colectiv, cât și pe preocupările individuale, proprii fiecărui cercetător. Pentru diseminarea rezultatelor cercetărilor efectuate, cât și pentru realizarea unui schimb permanent de idei între cercetători, în afară de tradiționalele ședințe de comunicări bilunare, au fost organizate, fie de institut, fie în colaborare cu instituții academice românești sau străine, numeroase manifestări științifice (numai în intervalul 2003-2007 pot fi consemnate 26 de simpozioane, congrese, mese rotunde naționale și 24 internaționale), la care au participat pe lângă istoricii români, numeroși cercetătorii de marcă din străinătate precum: Matei Cazacu, Dennis Deletant, Catherine Durandin, François Furret, Harald Heppner, Lucian Herșcovici, Carol Iancu, Ladis Kristof, Hans-Christian Maner, Paul E. Michelson, Dumitru Nastase, Katherine Verdery, Krista Zach etc. La aceasta se adaugă participarea cu comunicări științifice a numeroși cercetători din cadrul Institutului de Istorie „A. D. Xenopol” la numeroase reuniuni științifice de prestigiu, organizate în țări precum: Austria, Franța, Germania, Italia, Republica Moldova, Polonia, S.U.A., Suedia, Ucraina etc.

În intervalul celor peste două decenii de activitate în cadrul Academiei Române, rezultatele angajamentelor asumate de membrii institutului s-au reflectat, în afară de participarea la o întreagă suită de manifestări științifice interne sau externe și în publicarea a câtorva sute de articole și studii în paginile publicațiilor periodice proprii, ale altor reviste științifice de specialitate sau ale unor volume colective editate în țară și în străinătate. Prodigioasa producție științifică a Institutului de Istorie „A. D. Xenopol” a fost completată de numeroasele cărți de autor, volume colective, ediții de documente, bibliografii etc., apărute în această perioadă sub semnătura unor cercetători precum: Gabriel Bădărău, Leonid Boicu, Viorel Butnariu, Mihai-Ștefan Ceaușu, Veniamin Ciobanu, Dumitru Ivănescu, Andi Mihalache, Lucian Năstasă, Flavius Solomon, Dumitru Șandru, Cătălin Turliuc, Silviu Văcaru, Dumitru Vitcu, Petronel Zahariuc, Alexandru Zub ș. a., fapt ce l-a consacrat drept unul din principalii lideri în domeniul său de cercetare.

Deși confruntat cu dificultăți financiare, generate de nenumăratele crize și ajustări ale economiei României, care au împietat asupra valorificării editoriale

depline a activității cercetătorilor, Institutul a reușit, cu sprijinul Academiei Române, să continue publicarea în bune condiții a principalei sale reviste științifice, “Anuarul Institutului de Istorie <A. D. Xenopol>”. Periodicul a devenit în timp, grație eforturilor redactorilor săi (Ion Caproșu, Leon Șimanschi, Ștefan S. Gorovei, Vasile Docea, Alexandru Zub ș.a.) și, mai ales, datorită înaltei ținute academice a studiilor publicate, una din cele mai prestigioase reviste de specialitate din România, a cărei certă notorietate științifică a dus la o bună apreciere și peste hotare. Parcurgerea sumarele tomurilor XXVII/1990-XLVII/2010 reliefează marea diversitate tematică a studiilor cuprinse: aspecte culturale, instituționale și documentare ale evului mediu, construcția economică, politică și socială a modernității, demografie istorică, istoria elitelor, dezvoltarea culturii naționale, românii în relațiile internaționale, istoria celui de-al doilea război mondial și a comunismului românesc, dezbateri legate de teoria istoriei sau de științele auxiliare, la care se adaugă recenziile și notele bibliografice, menite toate să contribuie la îmbogățirea istoriografiei românești contemporane. În afară de aceasta, prin contribuția cercetătorilor din cadrul institutului au fost editate și alte publicații cu caracter periodic, precum: “Arhiva Genealogică”, “Studia et Acta Historiae Iudaeorum Romaniae” și, în special, „Xenopoliana. Buletinul Fundației Academice <<A. D. Xenopol>>”.

Pe lângă reviste, instituția de cercetare istorică ieșeană îngrijește apariția unor serii tematice, precum: **Biblioteca Fundației Academice “A. D. Xenopol”, Bibliotheca Historiae Universalis și Restitutio Historiographica**. Volumele de autor sau colective editate în cadrul acestor serii, cuprind atât contribuții analitice, cât și sinteze, menite să repună în circulație o serie de figuri ale istoriografiei române, precum Ion Nistor, Ilie Minea, Victor Slăvescu ș.a. sau să analizeze anumite aspecte din istoria națională, precum și interferența acesteia cu istoria universală.

Toată această activitate meritorie, care dovedește pe deplin angajamentul Institutului de Istorie “A. D. Xenopol” din Iași în viața științifică a țării, ca și în viața cetății, a condus la obținerea din anul 2000 a statutului de *centru de excelență* al Academiei Române și ca o dovadă a recunoașterii prestigiului științific de care s-a bucurat și se bucură, institutul a primit dreptul de a organiza doctorate. În același timp, în semn de apreciere a rezultatelor cercetărilor și a prestigiului câștigat în plan intern și internațional, o serie de cercetători au devenit experți și membri ai unor organisme naționale (CNCSIS, Comisia de istorie a Holocaustului, Comisia prezidențială de cercetare a crimelor comunismului etc.) sau au fost cooptați ca specialiști în Comisiile mixte de istorie româno-cehă, româno-polonă, româno-ucraineană, Comisia româno-rusă pentru tezaurul României aflat la Moscova ș. a.

La finalul acestei succinte prezentări omagiale, nu ne mai rămâne decât să adresăm septuagenarului Institut de Istorie „A. D. Xenopol” strămoșeasca urare: *Vivat, crescat, floreat !*

ISTORICI ȘI ISTORICI LITERARI DESPRE REVOLUȚIA ROMÂNĂ DE LA 1848 (I)

Gheorghe CLIVETI

Într-o bună tradiție intelectuală românească, scrierile istorice s-au văzut asimilate sintezei de istorie literară. Nu arareori istoriografia a fost privită și ca gen literar. De ceva vreme, însă, și din motive ce ar merita discuții aparte, apele istoriografiei și cele ale istoriei literare par să se fi despărțit mult. Cu gândul la o posibilă reapropiere a lor, ne-am propus câteva reflecții asupra scrierilor despre revoluția română de la 1848.

La un bilanț de mai bine de un secol și jumătate de la revoluția română „pașoptistă”, s-ar putea verifica anumite „învățăminte” ținând de istoriografia ei. A sporit, în mod firesc, pe măsura trecerii timpului, gradul de obiectivitate pentru reconstituiri factuale și interpretări asupra acestora. Unui atare spor nu i-a corespuns însă și o direct proporțională facilitare a accesului retrospectiv la autenticul celor petrecute în spațiul românesc sub incidența „pașoptismului revoluționar”¹. Menite, prin natura lor, să asigure acel acces, demersurile istoriografice s-au văzut confruntate, din chiar cauza detașării lor temporale față de „momentul revoluției”, cu necesitatea de a se „legitima” prin „noi date și interpretări”, resimțind totodată dificultatea de a mai „controla” ansamblul unui suport documentar mereu extins sau consolidat. Trei impresionante corpusuri documentare, *Anul 1848 în Principatele Române*², *Documente privind revoluția de la 1848 în Țările Române*³ și *Anul 1848 la români*⁴ au și rezultat din preocupări asidue de a se răspunde necesității de felul menționat. S-au acumulat aproape în mod constant publicații de documente, ediții de „scrieri de epocă” sau cu caracter memorialistic întru minuțioasă atestare a „experiențelor” naționale, provinciale, de „generație”, de diverse „grupuri” ori personale marcate de „spirit pașoptist”. S-a ajuns, nu întâmplător, ca, de la a fi încercate de „superstiția ineditului documentar”, demersurile istoriografice să dea evidente semne de copleșire a lor de „exigențele” valorificării a ceea ce poate fi realmente semnificativ din „textul primar” al unui „moment istoric” de principală referință pentru „construcția națională românească”⁵.

Mai mult decât „starea documentării”, înlesnitoare dar și copleșitoare pentru discernământul reconstituitiv – interpretativ asupra faptelor de interes, predispoziția scrierilor istorice de a se racorda la „schimbările de vremuri” a suscitât întortocherea accesului retrospectiv la „autenticul pașoptist”. Numai într-o accepțiune largă, nelipsită de accente de retorism, s-ar mai putea admite că dezvă-

luirile adevărului despre „revoluția străbătută de spirit romantic” au urmat un curs constant ascendent, că scrierilor istorice, celor literare și celor juridice le-a revenit „meritul” de a fi tins deliberat și deplin consonant spre „îmbogățirea” cunoașterii „momentului” de cea mai înaltă edificație pentru „deșteptarea națională a românilor”. În fapt, adevărul despre revoluție s-a dovedit a fi unul mai curând *disputat* cu *parti pris*-uri adeseori tranșant opuse, situându-l când la temelie, când la marginea cursului istoriei noastre moderne, decât metodic *relevat*, din resorturi eminentamente științifice”, reclamante de studii de specialitate. La chiar „momentul revoluției”, adevărul despre aceasta a fost intens disputat, în cuvinte și fapte militante ori în cuvinte și reacții denigrante. De o parte însemnată a acelei dispute s-au aflat „pașoptiștii ardenti”, între care Nicolae Bălcescu, C.A. Rosetti, Dimitrie și Ion C. Brătianu, cei mai animați de „crezul revoluționar”, după repere însușite la „școala societăților conspirative” și orientate spre ceea ce René Rémond, referindu-se la „pașoptismul pur”, avea să numească „mitologia romantică a insurecționării maselor”⁶. Din mediul „ardent” de gândire și acțiune s-a desprins sublima relevare, în ton profetic, dat mai ales de Bălcescu, a semnificației „momentului pașoptist” de „triumf al binelui asupra răului, al spiritului asupra materiei, al dreptului asupra silei” pentru „mersul revoluției de deșteptare națională și emancipare socială”⁷. A fost dată cea mai înaltă expresie „crezului revoluționar”, îngemănat cu cel național, tot și toate printr-o „pledoarie” străbătută de efuziuni sentimentale, de vizionarism, de accente mistice, predispusă la fetișuri (Națiune, Popor, Libertate, Dreptate, Fraternitate). În planul apropiat „momentului”, a fost încercată validarea actelor programatice, a discursurilor și acțiunilor militante, „înțețitoare” ale „focului revoluției”. Un atât de „ardent” mod de a tranșa adevărul sau „cauza” revoluției a fost cumva „tăiat” de „moderați”, precum Mihail Kogălniceanu, Ion Heliade Rădulescu, Ion Ghica, Vasile Alecsandri, care au manifestat mai multă înclinație spre reforme decât spre „insurecție”, încrezători fiind că pe calea și cu mijloacele preconizate de ei se prefigurau „șanse reale” de consacrare a drepturilor cetățenești și naționale, a instituțiilor libere. Deosebiri de opinii privind „căile de urmat” nu au fost împinse până la „a sparge tabăra revoluționară”, fapt confirmat și de „evenimentele din Ardeal”, unde „naționaliștii insurgenți” incitați de Simeon Bărnuțiu și „loialiștii petiționari” luminați de Andrei Saguna au reprezentat „poziții” în cuprinsul și nu de partea sau contra revoluției culminate de faptele lui Avram Iancu. În cazul „taberei” din Principate, acele deosebiri de opinii au demonstrat, cum „cu ochi detașat” remarca recent Catherine Durandin, că, la confruntarea cu duritatea „experiențelor revoluționare”, încetase „solidaritatea trăită la Paris” de „pașoptiștii moldo-valahi”⁸. Răbufnind pe timpul „exilului post-revoluționar”, divergențele de opinii, „animozitățile”, „ranchiunile interpersonale”, decurgând din ceva cu mult mai serios decât „pluralismul ideologic pașoptist”⁹, au făcut ca adevărul despre revoluție să fie deja „umbrit”, în întregul sau în compo-

Muzeul Unirii, Iași

nentele sale, de la un așa-zis „plan inițial” la „deznodământul mișcării”; de la clamarea solidarității naționale la „scăderile” coeziunii efective între „acțiunea moldovalahilor” și cea a „fraților de peste munți”; de la înfruntarea principală „comună” a intervenției străine la „suferința” diferențiată a implicațiilor acesteia.

Disputat între „revoluționari”, cu excese de limbaj din partea celor „atinși” de vanitatea de a și-l apropia ca „merit personal” sau „de grup”, adevărul despre revoluție s-a arătat a fi extrem de vulnerabil în fața denaturărilor la care l-au supus „reacționarii interni și externi”, pe moment, sau „spiritele conservatoare, tradiționaliste”, atunci și după aceea. La polul opus celui al elogiului făcut de Bălcescu „mersului revoluției” s-a aflat cel al „incriminărilor” proferate de Zilot Românul, Costache Fața, colonelul, doar maior la 1848, Lăcusteanu¹⁰, îndeosebi de acesta din urmă, în *Amintirile*, de altfel „pitorești”, ce au stârnit interesul real al istoricilor literari de renumele unor George Călinescu¹¹ și Nicolae Manolescu¹², dar au și făcut „de pomină” revărsarea sentimentelor de ură asupra „dăscăleților, avocaților și ciocoilor rapaci de a se urca (prin revoluție – n.ns., G.C.) pe ruinele boierilor”¹³. Nu dispunem până astăzi de o analiză minuțioasă a interpretărilor asupra actelor, cuvintelor și gesturilor „de la 1848” date de „cei ce au trăit momentul”, de partea „revoluției” sau de cea a „reacțiunii”. Mărturii edificatoare, de la corespondență privată și însemnări ori „amintiri” la articole în presa epocii, au fost, între timp, publicate, constituind deja un material impresionant pentru o analiză de felul celei invocate. O încercare de „organizare a bazelor analizei”, după repere cronologice și tematice corespunzătoare unei concepții istoriografice contemporane celebrării a 150 de ani de la „marele eveniment național”, a dat conținut volumului III, subintitulat *Revoluția în viziunea contemporanilor*, al publicației 1848

la români, de Cornelia Bodea¹⁴. Dincolo de efortul de extindere a „bazelor de text primar”, nu au prea fost încercate de istorici „de profesie” și deslușiri ale diferențelor de opinii între „pașoptiști” referitoare la „cele petrecute” în anul de care s-a legat renumele lor. Deslușiri ale acelor diferențe au stat, e drept, în atenția istoricilor literari, după exemplul greu de a mai fi atins oferit de George Călinescu prin paginile rezervate „romanticilor pașoptiști” din monumentală sa *Istorie a literaturii române*¹⁵ ori după demonstrația de spirit percutant pe seama disocierii „pașoptiștilor revoluționari” de cei „reacționari” întreprinsă, cu raportare la „sincronismul european”, de Eugen Lovinescu, ca „parte de miez” a dezinvoltei sale *Istoriei a civilizației române moderne*¹⁶. Numai că, pentru atare istorici au contat nu atât deslușirile disputelor între „pașoptiști” asupra adevărului despre revoluție, cât cele vădind însemne ideologice, ipostaze atitudinale, cuvinte de care au reverberat creațiile literare ale „combatanților de la 1848”, de partea sau împotriva „cauzei revoluționare”¹⁷. Revenind la istoricii „de profesie”, aceștia par să se fi conectat prea strâns la „mersul vremurilor”, cu „schimbările” ce acestea le-au presupus, în reflexii date de „memoria revoluționară”¹⁸, decât să fi urmat rigorile explorării detașate de orice „prejudecăți” a „diferențelor specifice”, de gesturi și înscrisuri, decantate de „tumultul pașoptist”. Scrierile istorice propriu-zise au cam trecut peste ceea ce contravenea relevării unei semnificații „tranșante”, fie „pozitivă”, mai mereu, fie „negativă”, despre revoluția de la 1848. Au „lucrat”, în sensul unei relevări „pozitive”, „carrierele strălucite” ale unor „pașoptiști” ca Mihail Kogălniceanu, Alexandru Ioan Cuza, Dimitrie și Ion C. Brătianu, C.A. Rosetti în opera de edificare a statului român modern, înclinația „panegirică” a mai tuturor biografiilor „marilor figuri ale revoluției”. Prevalența semnificației „pozitive”, chiar „mirifice”, a revoluției a reflectat întens propensiunea mitizantă asupra „generației pașoptiste”, la parametri mai înalți decât cea vădită asupra „generației Marii Uniri”. Imaginea „generației de la 1918” s-a răsfrânt, până la a se topi, în icoana Marii Uniri; pe când, imaginea „generației pașoptiste” s-a păstrat printr-o permanentă redimensionare de sine, în tonalități vii, de foc mistuitor, cuprinzând „cugetul și simțirile” românești cele mai profunde; o imagine a unei „generații” care a dat cea mai puternică expresie – mesianică! – crezului național; a unei „generații” care, animată de vizionarism romantic și pătrunsă de imperativele *momentului istoric*, a trasat „programa propășirii sociale și naționale”, edificarea României moderne fiind, nu întâmplător, înțeleasă și ca „împlinire a dezideratelor revoluției de la 1848”. Istoriografia revoluției s-a pătruns de „efervescenta miltului”, reflectând, astfel, o trăsătură definitivă a „pașoptismului”¹⁹.

Fără îndoială, prin înclinația lor spre a releva una sau alta dintre semnificațiile „tranșante” ale „momentului 1848”, infuzionate, după caz, de „spirit liberal”, de „spirit conservator-tradiționalist”, de „crez național”, de „militantism social”, scrierile istorice s-au îndepărtat de redarea „trăirilor omenești”, esențial-

mente neomogene, chiar în cuprinderea fiecăreia dintre acele semnificații, ale revoluției. Pentru *Istoria Partidului Național Liberal*, revoluția de la 1848, „pre-mearsă” de „ridicarea lui Tudor Vladimirescu”, a marcat afirmarea „curentului politic” căruia s-au datorat fundamentarea „drepturilor și libertăților individului”, edificarea statului român modern²⁰. Întâmplător sau nu, liderii marcați ai Partidului Liberal au venit dinspre „pașoptiști”, pentru perioada „renașterii politice a României”, de care au ținut „marile acte” ale Unirii, Independenței și Regatului. Mesajul „istoriei de partid liberal” a presupus plusarea rolului avut de I.C. Brătianu și C.A. Rosetti la 1848, chiar și prin comparație cu cel al lui I. Heliade Rădulescu, „uitându-se” că, la „momentul revoluționar”, purtătorului de „mantie” i-a fost recunoscută, cel puțin pentru „mișcarea din Valahia”, calitatea de „principal lider”. Memoria rolului „revoluționar” al lui Heliade „a plătit” scump din cauza atitudinii „adulatului și contestatului lider de la 1848” față de actele naționale în care, după 1856, I.C. Brătianu și C.A. Rosetti și-au apropiat rolul de „lideri de partid politic” revendicant al „meritului de continuator al revoluției”. Istoria revoluției a și fost văzută, până la un moment dat, ca „bun” de patrimoniu politic eminentamente liberal. Sub auspicii „de partid” au fost editate cele șase volume de *Acte și documente* privitoare la *Anul 1848 în Principatele Române*²¹, volume de documente și „cuvântări” ale Brătienilor, și nu numai ale acestora²². A părut, de aceea, ca deplin validabilă documentar aprecierea lui A.D. Xenopol, cuprinsă și de sinteza sa de *Istoria Românilor*, după care „revoluția din 1848 [...] a fost opera partidului liberal”²³. Un punct de vedere asemănător avea să fie exprimat, nu neapărat „de pe poziții de partid liberal”, de Ștefan Zeletin²⁴ și, mai tranșant, de Eugen Lovinescu²⁵, două personalități „cu cuvânt greu” în dezbaterile din „deceniul al III-lea” al secolului trecut asupra temei „tradiție și modernitate”²⁶. De primă referință istoriografică a rămas însă aprecierea amintită mai sus a lui A.D. Xenopol, istoric ce a și realizat prima prezentare de ansamblu a revoluției române de la 1848, cu părți bine cumpănite, în lumina „concepției seriale asupra trecutului”, rezervate fiecăreia dintre „provinciile românești”. În dispunerea „serială” a curentelor de idei și atitudini, „trăsăturile liberale” s-au pliat „fenomenului pașoptist” la scara întregii națiuni române.

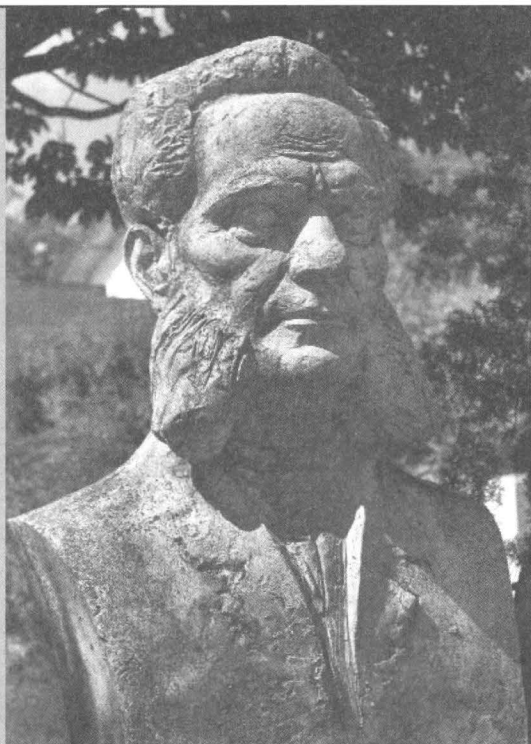
În opoziția explicită, adeseori vehementă, față de „istoria de partid liberal”, față de scrierile străbătute de recunoașterea sensului prevalent liberal, strâns conectat celui național, al revoluției „pașoptiste”, s-au plasat scrierile ce s-au pretins a ține de „spiritul critic”, la rigoare de „spiritul conservator-tradiționalist”²⁷. Numai în echivalență semantică cu acesta din urmă, „spiritul critic” a alimentat, se știe, doctrina conservatoare, mereu adoptantă de un ton cultural-științific, ilustrat de „mari curente” precum *junimismul*, *sămănătorismul*, *poporanismul*. Fără a fi prin excelență „arma ascuțită” a celor predispuși mai curând la reflecție decât la acțiune – în fond, M. Kogălniceanu a fost „un spirit critic” și „un om al acției”²⁸

-, „critica” de maniera unei „sociologii beletristice”²⁹, de „viziune profesorală”, cum o persifla Emil Cioran³⁰, asupra „fenomenului pașoptist”, s-a brodat, cu timpul, pe canavava maioreșciană a „teoriei formelor fără fond”. Din perspectiva acestei „teorii” a fost desfășurat un rechezitoriu aspru, nedrept nu doar pe alocuri, în privința revoluției „pașoptiste”, înțeleasă la dimensiunea unei cronaxii a „spiritelor exaltate”, ca impuls al „imitării” unor instituții „occidentale” (i.e. liberale), lipsite de aderența la „fondul tradițional românesc”. Întru susținerea unui atare rechezitoriu, au putut fi invocate disonanțele interne, insuficiențele discursului și programului „de la ’48”. A fost invocat, cu deosebită venerație, „exemplul lui Kogălniceanu”, de „mare om” care, deși reformator *liberal*, calitate pe care „criticii” i-au cam lipsit-o de atributul aferent, înțelesese la un moment dat, prin 1852, să se dezică formal de „crezul revoluționar”, negând necesitatea unor „grabnice și zgomotoase schimbări”, pe considerentul că atunci „când revoluțiile încep, civilizația încetează [...], orice schimbare silnică, orice prefacere năprasnică neputând să ne fie decât fatală”³¹. De numele lui Kogălniceanu a fost legată până și promovarea unui „naționalism de expresie moldovenească”, „tradiționalistă”³², un „naționalism” ce ar fi aureolat „generația de la 1840”, a „Daciei literare”. Prin forțarea flagrantă a realităților „trecute”, dar și a inconsecvențelor „pașoptiștilor” în a-și delimita ei înșiși cronologic „generația”³³, s-a căutat să fie degajat de întreaga-i semnificație „momentul revoluționar”, recurgându-se la plusarea, nu lipsită de temeii, până la un anumit punct, a altora, „programatoare”, precum cel de la 1840, anterior, sau cel de la 1857, al adunărilor ad-hoc, ulterior revoluției³⁴. S-a recurs, de asemenea, la plusarea exclusivismului „valah”/”muntenesc” în adoptarea „mijloacelor extreme”, în cultul pentru „acțiunile subversive”, incitate de „discursuri incendiare de inspirație pariziană”, ce nu și-ar fi aflat corespondența într-un program bine elaborat³⁵. Prin considerarea „revoluționarismului excesiv”, a căii lipsite de cumpătare, ca fiind o „meteahnă” proprie „spiritului valah”, a putut fi oarecum mângâiat „orgoliul moldovenesc”, rănit, chipurile, de „muntenizarea” vieții politice românești după 1859 și, mai ales, după 1866; a putut fi, de asemenea, menajat „naționalismul ardelenesc”, care, dincolo de nota „latinizantă” a discursului, a avut darul de a deștepta și mobiliza pe „frații de peste munți” la confruntarea cu asupritorii lor „ereditari”; o confruntare situată în continuitatea directă a răscoalei lui Horea și a *Supplexului* de la 1791 și care, consfințind înțâlnirea pe terenul aceleiași acțiuni a „demersului suplicant”, intelectual, iluminist, și a revoltei sociale, ar fi fost prea puțin atinsă de „ardentul revoluționarism”, de sorginte „europeană”, al unor Bălcescu, Rosetti, Brătianu etc.³⁶. „Vocația revoluționară”, pe care și-au etalat-o cu multă ferveare „pașoptiștii munteni”, a fost supusă, de altfel, adeseori, criticii sau chiar caricaturizării, exemplul oferit de Caragiale fiind, în acest sens, mai mult decât elocvent. S-a mers atât de departe pe linia „criticii negativiste”, încât a fost pusă sub semnul îndoielii până și autentici-

tatea (înălțimea sufletească a) crezului național al „revoluționarilor munteni”, care, în viziunea retrospectivă a lui Nicolae Iorga, ar fi avut „meritul” de a se fi întors „de la Paris, vorbind franțuzește perfect, scriind franțuzește perfect, știind toate stradele mari și mici și toate răspântiile Parisului, cunoscând toate instituțiile ca și toate încurcăturile vieții pariziene din acele timpuri. S-au întors mândri, disprețuind pe părinții lor, disprețuind pe bunicii lor, disprețuind pe strămoșii lor, disprețuind țărâniea barbară a acestui pământ românesc [...]. Au venit în această țară cu gândul să ridice steagul tricolor, care, în astfel de împrejurări, nu putea fi decât o zdreanță și au ridicat zdreanța lor, au adunat împrejurul ei lumea strigând trei cuvinte străine, pe care nu le înțelegea: libertate, egalitate, fraternitate” și nu „vechi cuvinte românești: omenie și dreptate”³⁷.

Desigur, o atare „ieșire iorghistă” la adresa „pașoptismului revoluționar muntenesc” nu a fost singulară. Ea nici nu s-a distins, dincolo de virtuozitățile de stil și de retorică, prin noutate ideatică. „Ieșirea” lui Iorga „a rezonat”, retrospectiv, cu cele ale exponenților „reacțiunii” din chiar „epoca pașoptistă”. Ea „a mai rezonat”, în același mod, cu „dezamăgirile” unora dintre „pașoptiști”, precum C. Negri și V. Alecsandri, pricinuite de „întinarea nobilelor idealuri ale tinereții” prin practicile politicianismului. Ce-i drept, în disputele dintre liberali și conservatori pe scena politică a „Vechii Români”, discursul celor dintâi și-a făcut o obișnuință,

A.D. Xenopol - bust în ciment, 1988
situat în parcul Muzeului Literaturii Române Iași
Sculptor: Rudolf Kocis

nelipsită de stridențe, din invocarea „momentului '48”. Replica „spiritelor critice”, în numele conservatorismului, dar și din „simț estetic”, a trebuit să fie pe măsură, ea mai putând fi stăvilită de reușitele guvernamentale ale liberalilor și de strălucitele „puneri la punct” din partea „nostalgicilor pașoptiști”, Brătienii și Kogălniceanu, ajunși la senectute³⁸. Nu a putut fi însă vorba de „puneri la punct” definitive, „critica pașoptismului”, în speță a celui „romantic-revoluționar”, urmărindu-și cursul, ea părând chiar, la cumpăna secolelor XIX și XX, să-și fi impus registrul specific de evaluare a „realităților trecute”, oricum, să fi convins o bună parte a intelectualității universitare și scriitoricești. Situația s-a repercutat, o vreme, și asupra viziunii „socialiștilor români” asupra „momentului pașoptist”, pentru C. Dobrogeanu-Gherea „tentativa revoluționară” de la 1848, socotită prematură, servind de argument întru susținerea teoriei „socialismului în țările în-apaioate”, după care, la nivelul societății românești a amintitului an, nu ar fi existat nici condițiile obiective, nici cele subiective de natură să permită „întocmirea politico-socială a capitalismului”³⁹. În acel context intelectual, demersul lui A.D. Xenopol consacrat revoluției de la 1848, demers întemeiat factologic și coerent ideatic, nu a prea avut cum să se bucure de o audiență deosebită, dincolo de cercul cititorilor îndestul de avizați să-i pătrundă valoarea contribuțiilor istoriografice și de al acelora care i-au audiat prelegerile la Universitatea ieșeană, conferințele sau comunicările științifice, însă nu până într-atât încât să fi ilustrat „o școală” pentru ceea ce el înțelegea prin „istoria contemporană a românilor”⁴⁰. Demersul xenopolian ar fi avut poate o audiență mai largă dacă ar fi provocat „spiritul critic conservator-tradiționalist” în resorturile intime ale acestuia, ceea ce autorul *Istoriei partidelor politice* nu a ținut, se știe, să facă⁴¹.

O provocare de felul menționat a putut surveni în climatul intelectual și politic din „perioada interbelică”, marcat profund de realizarea Marii Uniri, act ce a determinat, între altele, o renaștere „în pervaz luminos” a amintirii „generației pașoptiste”. Critica criticii „fenomenului pașoptist” s-a profilat la un diapazon înalt, dat, între alții, pentru domenii de deschideri teoretice și practice diferite, de Ștefan Zeletin și, mai ales, de Eugen Lovinescu. Dacă pentru textul zeletinian referințele asupra aceluși „fenomen” au fost menite să confirme politico-ideologic, pe „firul” unui „tezism marxist cu finalitate răsturnată”⁴², „rolul clasei burgheze” și nu al celei „muncitoare” în „progresul noii societăți” („capitaliste”!), textul lovinescian a rămas reprezentativ, la nivelul „spiritualității interbelice”, pentru reșezarea raportului dintre „tradiționalism”, înțeles de data aceasta ca formă a cugetării, nu ca matrice a „vieții românești”, și „modernism”, scontat ca sens, nu ca schimbare superficială în devenirea societății, noul climat intelectual realizând „cununia între mijloacele de expresie moderne și sunurile tradiționale, specifice”⁴³. În noul climat, reflecția pe „teme ale secolului XIX” nu a mai părut tentată de a urma exemplul dat de Maiorescu, Eminescu, Gherea, Ibrăileanu etc. prin a-și in-

strumenta demersul specific, literar, în numele „criticii social-politice”⁴⁴. Marea tentație a ajuns să o constituie finalitatea spiritual-filosofică. Experiențele trecutului interesau mai ales prin mesajul ideatic, etern, prin tot ceea ce răspundea fascinației pentru spiritual, primordial, mistic. Nu întâmplător, „fenomenul pașoptist” a ajuns să suscite interes pentru *noul demers* de istoria literaturii⁴⁵, asupra căruia aura romantică (mistică!) a „generației pașoptiste” a trebuit să producă o deosebită impresie⁴⁶. Desigur, ceea ce a putut interesa era cazuistica literară, romantică, și nu valoarea revoluției „pașoptiste” de *eveniment fondator* pentru edificarea României moderne. Sublinierea unei atare valori ținea de „domeniul” demersurilor istoriografice specializate, care, dincolo de preocupările istoricilor ardeleni, cu rezultate deosebite, relative la „momentul 1848” pentru „revolta socială” și pentru „resurecția națională” în Transilvania⁴⁷, nu au prea fost orientate spre a relua ori aprofunda „reperele xenopoliene panromânești” asupra revoluției „pașoptiste”. Lui N. Iorga, spre exemplu, i s-a părut demn de relevat, în partea conținută de volumul IX, *Unificatorii*, al sintezei sale, mai curând dimensiunea agitatorică, stridentă, decât cea politico-programatică, elaborată, a „încercării revoluționare de la 1848”, din Principate, bineînțeles, nu și din Transilvania, unde marele istoric a admis că, la 1848-1849, a avut loc „o adevărată revoluție românească”⁴⁸. Cât despre alți istorici „interbelici”, exponenți sau nu ai „școlii critice”, cu greu ar putea fi reținute în dreptul vreunui dintre ei realizări semnificative cu privire la revoluția „pașoptistă”. S-au putut face, tocmai de aceea, „auzite” aprecieri tendențioase, ocazionale, lipsite de fundament științific, un Al. Christian Tell și un M. Polihroniade permițându-și să aprecieze că ceea ce s-a petrecut la 1848 în Moldova ar fi fost „o farsă”, iar ceea ce s-a petrecut în Muntenia „o comedie”⁴⁹.

1. Pentru înțelesul expresiei „pașoptismul revoluționar”, v. Paul Cornea, Mihai Zamfir, *Gândirea românească în epoca pașoptistă (1830-1848)*, vol. I, București, 1969, p. 22 și urm.
2. *Anul 1848 în Principatele Române*, tom. I-VI, București, 1902-1910; de văzut și C.D. Aricescu, *Corespondența secretă și acte inedite ale capilor revoluțiunii române de la 1848*, broș. I-III, București, 1873-1874.
3. *Documente privind revoluția de la 1848 în Țările Române. B. Țara Românească*, București, 1983; *Documente privind revoluția de la 1848 în Țările Române. C. Transilvania*, vol. I-VIII, București, 1977-2007. Până în prezent, corpusul de documente a cărui editare au asumat-o cercetători din principalele centre academice ale țării nu include și volum(e) ținând de seria *A. Moldova*. Cu privire la evenimentele de la 1848 din Moldova dispunem de două volume publicate în condiții și sub auspicii specifice anilor '50 ai secolului trecut: *Anul revoluționar 1848. I. În Moldova* [București], 1950 (volum apărut, sub redacția lui Mihai Roller, la Editura de stat); *Documente privitoare la anul revoluționar 1848 în Moldova*, București, 1960 (volum alcătuit de un colectiv de la Arhivele Statului Iași, condus de Gheorghe Ungureanu).
4. Cornelia Bodea, *1848 la români*, vol. I-II. *O istorie în date și mărturii*; III. *Revoluția în viziunea contemporanilor*, București, 1982 și 1998.

5. Gh. Platon, *România în veacul construcției naționale. Națiune, frământări, mișcări sociale și politice, program național*, București, 2005; v. în privința revoluției de la 1848 p. 255-318.
6. René Rémond, *Introduction à l'histoire de notre temps*, vol. II. *Le XIX-e siècle. 1815-1914*, Paris, 1974, p. 188.
7. Nicolae Bălcescu, *Mersul revoluției în istoria românilor*, publ. în „România viitoare”, an I, Paris, 1850, p. 7-16; v. și Idem, *Opere*, vol. II. *Scrieri istorice, politice și economice 1848-1852* (ed. Gh. Zane și Elena Zane), București, 1982, p. 107-113.
8. Catherine Durandin, *Istoria Românilor*, Iași, 1998, p. 96.
9. Paul Cornea, Mihai Zamfir, *op. cit.*, vol. I, p. 10-14.
10. G. Călinescu, *Istoria literaturii române. De la origini până în prezent* (ed. Al. Piru), Craiova, 1993, p. 195-203.
11. *Ibidem*, p. 202 și urm.
12. Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură*, Pitești, 2008, p. 281-283.
13. *Amintirile colonelului Lăcusteanu* (ed. Sanda Virjoghe), Galați, 1991, p. 177-1977; ediție recentă a *Amintirilor*, după cea publicată de Radu Cruțescu, la Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol II” (f. a.), cu un *Comentariu istoric* de Ioan C. Filitti.
14. „Broșura” lui C.D. Aricescu, *Capii revoluțiunii române dela 1848 judecați prin propriile lor acte*, București, 1866, s-a situat mai curând în continuarea „polemicilor între pașoptiști”, în expresii de „scriere de epocă”, decât la un nivel de reflecții istorice bine cumpănite, degajate de *parti pris*-uri.
15. George Călinescu nota, în *op. cit.*, p. 135, în temeiul unei avizate lecturi de text: „Care au fost realele atitudini ale fiecărui actor în evenimentul de la 1848 este greu azi de stabilit. Toți se contrazic și se mint”. De asemenea: „Ca de obicei, în umbra literaturii dospea carbonarismul. Ion Ghica, Tell, N. Bălcescu și alții făcuseră o <<Frăție>> cu trepte de inițiere și trepte de factură clericală: diacon, preot, arhierue. Inițiatorii principali erau de bună credință și înflăcărați. Eliade are ideea neclintită că Ghica este un instrument străin, prin ruda sa N. Mavros, care intriga într-adevăr în vederile țariste. Ghica era prea patriot pe de o parte, prea bizantin pe de alta, ca să nu fie în stare a face un joc dublu. Cu legături complete, el avu totuși toată încrederea turcilor” (v. *Ibidem*, p. 134 și urm.); „Eliade începu să fie pentru radicali omul <<fatal>> al revoluțiilor” (*Ibidem*, p. 136); „C.A. Rosetti, atât de popular ca exponent al pașoptismului absolut” (*Ibidem*, p. 166); Mihail Kogălniceanu și N. Bălcescu s-au ilustrat ca „mesianici pozitivi”, spre deosebire de Eliade care „era un mesianic cețos și egoist, încredințat că vremile moderne îi datorau totul, fără simț practic dezinteresat de tot ce nu se învârtea în jurul său” (*Ibidem*, p. 173); „Mesianismul lui N. Bălcescu este, în stil aprins, tot atât de pozitiv ca și al lui Kogălniceanu [...] Bălcescu fu revoluționarul pur arzând pentru cauză, punând în luptă fraternitate ori intrigă, inițiativă, îndrăzneli și idei practice, multe gesturi care în mișcări de acestea aprind mulțimile și creează mituri, și mai ales un spirit de diplomație externă conspirativă extraordinară” (*Ibidem*, p. 184 și urm.); „Alecsandri cultivă o boemă confortabilă de om bogat, fără obligații, ducând o existență tacticoasă, presărată cu blânde dureri și iubiri nedramatice [...]. În 1848 scâpă de arestare fugind în munții Hangului și de aici prin Brașov în Bucovina, unde fu văzut, în Cernăuți, <<purure vesel>>, în haine când albe, când naramzii, pe cap cu o panama” (*Ibidem*, p. 288, 290).
16. Eugen Lovinescu, *Istoria civilizației române moderne* (ed. Z. Ornea), București, 1997, p. 85-94, 125-136.
17. Pe lângă paginile rezervate „pașoptismului” de George Călinescu, în *op. cit.*, și de Nicolae Manolescu, în *op. cit.*, v. Paul Cornea și Mihail Zamfir, *op. cit.*, vol. I-II, *passim*.
18. Într-o valoroasă teză de doctorat, ce e de așteptat să fie consacrată editorial, *Pașoptismul în cultura română. Memoria revoluționară în a doua jumătate a secolului XIX*, teză susținută public în 2009 la Universitatea „Al.I. Cuza” din Iași, Mihai Chiper a reușit să redea „memoria baricadelor – anul 1848 în context comparativ”; „1848 în memorialistica și uitările secolului XIX”;

„construcțiile panteonului pașoptist”; „timp și cronologie, zile naționale și memoria în calendare”; „1848 în programa manualelor”.

19. V., spre exemplu, Simona Nicoară, *Mitologiile revoluției pașoptiste românești*, Cluj-Napoca, 1999, *passim*, cu deosebire următorul pasaj de text: „Discursul fondator al suveranității naționale, viziunile eschatologice privind o societate a armoniei, fericirii și bunăstării colective, s-au bazat pe formele mesianismului revoluționar. Formulele mesianice și profetice, încărcate de speranțe, precum <<Revoluția mântuitoare>>, <<apostolatul naționalității>>, <<Sfânta Constituție>> sau <<timpul mântuirii noastre a venit>>, <<Revoluția este vrerea lui Dumnezeu>>, <<ora fericirii a venit>> și altele, au dobândit o excepțională putere în momentul în care au fost rostite public de adunările populare [...], veritabile liturghii politice și cel mai eficient factor de contagiune mentală”; *Ibidem*, p. 14.
20. *Introducerea* la volumul VI al corpusului *Anul 1848 în Principatele Române*, București, 1910, p. I-CXXVIII, realizată de S. Albini, situează „istoricul revoluției” într-unul mai larg, al „istoriei partidului liberal”. La un „moment de bilanț”, cum a fost anul 1923, al consacării constituționale a Întregirii, apărea *Istoricul Partidului Național Liberal de la 1848 și până astăzi*, lucrare „de partid”, menită să sublinieze rostul revoluției „pașoptiste” și meritul liberalismului în edificarea României moderne: „A face istoricul Partidului Național Liberal este a face istoria dezvoltării politice, sociale și economice a României în acești din urmă 75 de ani (începând cu 1848 – n.n.s., G. C.); căci nu este vreun act mai important, care să se fi săvârșit pentru organizarea Statului român, fără ca Partidul Național Liberal să nu fi luat o parte covârșitoare la înfăptuirea lui”; *op. cit.*, p. 3; v., pentru comentarii, Gh. Cliveti, *Liberalismul românesc. Eseu istoriografic*, Iași, 1996, p. 85-146.
21. Publicarea celor șase volume, cum se menționează pe foaia de titlu a fiecăruia dintre ele, s-a făcut „cu ajutorul Comitetului pentru rădăcinarea momentului lui Ion C. Brătianu”.
22. *Scrierile din junețe și esiliu*, tom I-II, a doua edițiune, de C.A. Rosetti, au apărut la Tipografia „Românul”, București, în 1885. Cele două volume *Din arhiva lui Dumitru Brătianu. Acte și scrisori din perioada 1840-1870* au fost publicate de Al. Crețianu, în anii 1933 și 1934, la București, sub auspiciile Așezământului Cultural Ion C. Brătianu (XII, XIII); și exemplele ar putea continua.
23. A.D. Xenopol, *Istoria Românilor din Dacia Traiană*, ed. a II-a, vol. XII. *Revoluția din 1848*, București (f.a.), p. 49.
24. Ștefan Zeletin, *Burghezia română. Originea și rolul ei istoric*, București, 1991, p. 25 și urm., 163-194; Idem, *Neoliberalismul. Studii asupra istoriei și politicii burgheziei române* (ed. C.D. Zeletin), București, 1992, p. 64 și urm., 84-46.
25. Eugen Lovinescu, *op. cit.*, p. 63-98.
26. Z. Ornea, *Tradiție și modernism în deceniul al treilea*, București, 1980, p. 301-304; v. și Al. Zub, *Istorie și istorici în România interbelică*, Iași, 1989, p. 231-239 (372).
27. „Spiritul critic” în cultura română, cu deosebire la nivelul istoriografiei, nu a survenit „după” sau ca „reacție la” ceea ce s-a înțeles prin „pașoptism” ori „romantism”; v., în acest sens, Dan Simonescu, *Spiritul critic în istoriografia veche românească*, București, 1943; Valentina Maria Curticeanu, *Originile conștiinței critice în cultura română*, București, 1981; mai ales Al. Zub, *De la istoria critică la criticism. Istoriografia română la finele secolului XIX și începutul secolului XX*, București, 1985, p. 12-14, pentru aprecieri asupra lucrărilor celor doi autori mai sus menționați, la această notă, dar și pentru observații asupra situației târzii, ca timp, a „spiritului critic” la Lucian Boia, *Evoluția istoriografiei române*, București, 1976, p. 196-214, și Paul E. Michelson, *The Birth of Critical Historiography in Romania: the Contribution of Ioan Bogdan, Dimitrie Onciul and Constantin Giurescu*, în „Analele Universității București”, *Istorie*, XXXII, 1983, p. 59-46.
28. Al. Zub, *M. Kogălniceanu, un fondator de la Roumanie moderne*, București, 1978, *passim*.
29. Ștefan Zeletin, *Neoliberalismul*, p. 23.

30. Emil Cioran, *Schimbarea la față a României*, București, 1993, p. 115.
31. Mihail Kogălniceanu, Prefață la *Letopisețul Țării Moldovii*, Iași, 1852, în vol. Idem, *Scrisori social-politice* alese (coord. Dan Berindei), București, 1967, p. 159; v. și Paul Cornea, Mihai Zamfir, *op. cit.*, vol. I, p. 22.
32. V., pentru aceasta, N. Iorga, *Doctrina naționalistă*, în *Doctrinile partidelor politice* (publ. sub egida Institutului Social Român), București, 1923, p. 37.
33. N. Bălcescu, în *Mersul revoluției ...*, aprecia drept moment al intrării „generației sale” în acțiune anul 1840, pe când Alecu Russo în a sa *Studie moldavă* (publicată în „Zimbrul”, an I, nr. 1-3, 1851) considera anul 1835.
34. Titu Maiorescu, *Istoria politică a României sub domnia lui Carol I* (ed. Stelian Neagoe), București, 1994, p. 33. La rândul-i, Mihai Eminescu, într-unul din ale sale *Articole politice*, punea pe seama adunării ad-hoc a Moldovei adevărata operă de fondare a „României constituționale”, „o adunare compusă din privilegiați, din boieri, condusă de vornici, care abrogă privilegiile, proclamă Unirea României, egalitatea cetățenească, despărțirea puterilor publice, responsabilitatea ministerială, inviolabilitatea domiciliului și a persoanei, libertatea conștiinței ș.a.m.d. Adică toată zestrea constituțională a Apusului, fără prețiosul concurs al patrioților roșii”; *apud* Eugen Lovinescu, *op. cit.*, ed. cit., p. 131.
35. Titu Maiorescu, *op. cit.*, p. 33.
36. N. Iorga, *O luptă literară*, vol. II, Vălenii de Munte, 1916, p. 300 și urm.; v. și Idem, *Istoria Românilor*, vol. IX. *Unificatorii* și vol. X. *Întregitorii*, București, 1938 și 1939, *passim*.
37. Idem, *O luptă literară*, vol. II, p. 301.
38. M. Kogălniceanu, *Programa de la Mazar-Pașa aplicată de guvernul Ion C. Brătianu. Discurs rostit în Ședințele Camerei Deputaților din 26 și 27 ianuarie 1883*, București, 1883; *Istoricul Partidului Național Liberal*, p. 132 (*Manifestul Partidului Național Liberal. Apelul către Țară. 8 mai 1888*); v. și Marin Nedelea, *Istoria României. Compendiu de curente și personalități politice*, București, 1994, p. 171.
39. C. Dobrogeanu-Gherea, *Neoioabăgia*, București, 1921, p. 82.
40. Xenopol vedea, precum în „scrierile de partid liberal”, începutul *istoriei contemporane* la 1821/1822; v. A.D. Xenopol, *Istoria Românilor din Dacia Traiană*, ed. a III-a, vol. XI-XII; Idem, *Istoria partidelor politice în România. De la origini până la 1866*, vol. I/1, București, 1910; v. , prin comparație, și Frédéric Damé, *Histoire de la Roumanie contemporaine depuis l'avènement des princes indigènes jusqu'à nos jours (1822-1900)*, Paris, 1900.
41. Al. Zub, *A.D. Xenopol. Biobibliografie*, București, 1973, p. 11 și urm.; pentru comentarii cam „stângiste” asupra „concepției sociale” a lui Xenopol, v. N. Gogoneață, Z. Ornea, *A.D. Xenopol. Concepția socială și filosofică*, București, 1965, *passim*.
42. V., pentru comentarii, Gheorghe Cliveti, *op. cit.*, p. 20-24.
43. Z. Ornea, *Studiu introductiv* la Eugen Lovinescu, *op. cit.*, ediția din 1972, p. 57.
44. Lovinescu aprecia că, până la „moderniști”, „întreaga literatură română a avut un caracter de critică socială”; Eugen Lovinescu, *op. cit.*, ediția din 1997, p. 43 și urm.
45. Ion Breazu, *Edgar Quinet et les Roumains*, Paris, 1928; Olimpia Boitoș, *Paul Bataillard et la révolution roumaine de 1848. Contributions à l'histoire de relations franco-roumaines*, Paris, 1930; Idem, *Raporturile românilor cu Ledru Rollin și radicalii francezi în epoca revoluției de la 1848*, București, 1940; Alexandru Marcu, *Conspiratori și conspirații în epoca renașterii politice a României. 1848-1878*, București, 1930 etc.
46. George Călinescu, *op. cit.*, cu deosebire p. 173-194 (*Meseanicii pozitivi*).
47. Ion Lupaș, *Din activitatea lui Andrei Mureșanu*, București, 1925; Silviu Dragomir, *Avram Iancu*, București, 1928; Idem, *Ioan Buteanu, prefectul Zarandului în anii 1848-1849*, București, 1928 etc.
48. N. Iorga, *Istoria Românilor*, vol. IX. *Unificatorii*, p. 117-184, 185-196.
49. Mihai Polihroniade, Alexandru-Christian Tell, *Domnia Regelui Carol I*, vol. I (1866-1877), București, 1937, p. 45.

RECVIEM PENTRU UN MARE ISTORIC

Dumitru VITCU

Dacă suferințele l-ar fi ocolit sau dacă timpul ar mai fi avut răbdare, dacă s-ar fi trezit la viață într-o lume mai puțin haină și dacă arderile i-ar fi fost mai lente în proiecțiile și acțiunile mult prea generos și altruist asumate, *omul* Leonid Boicu ar fi împlinit, în această primăvară, la zi de Arminden, obișnuita (pentru mulți) vârstă de 80 de ani. (...)

Altfel spus, a plecat *omul*, dar a rămas *istoricul Leonid Boicu*, ale cărui virtuți numite: rigoare, metodă, orizont tematic și zestre științifică s-au impus deja ca etaloane valorice în conștiința celor care înțeleg istoria ca pe o veritabilă știință, în cel mai pur spirit tacitian, nicidecum ca pe o profesie speculativă. „Anevoie se poate estima astăzi corect – scria, încă din 1991, academicianul Alexandru Zub, coleg, prieten și colaborator apropiat al istoricului care tocmai împlinise 60 de ani – un palmares ca acela pe care Leonid Boicu l-a construit cu atâta osteneală, dar și cu însușiri dintre cele mai alese, cum rar se întâmplă într-o generație”¹. Perfect adevărate și îndeajuns de sugestive aprecieri, aparținând unui alt reper valoric al istoriografiei românești din ultima jumătate de veac, formulate în împrejurările generale și specifice postdecembriste, de natură să le amplifice dimensiunea și credibilitatea.

Dacă pe *istoric* îl recomandă opera sa, impresionantă nu atât prin dimensiune, cât mai ales prin valoarea intrinsecă a cărților și studiilor publicate, o producție științifică ilustrând, deopotrivă, o strălucitoare carieră „frântă spre apogeu”², asupra căreia vom reveni, pe *omul* Leonid Boicu nu-l putem decripta decât contrapunându-l împrejurărilor și vremurilor prin care a trecut, generatoare de prea puține bucurii, comparativ cu suferințele, necazurile sau nedreptățile ce s-au abatut asupra-i încă din fragedă pruncie.

Născut la 1 mai 1931, în Dondoșanii Sorocăi, din ținutul moldav de peste Prut, Leonid Boicu a avut parte de o copilărie și adolescență dramatice, consumate sub semnul gravelor primejdii, transformate curând în chinuri și suferințe, generate de cunoscutul și odiosul pact Ribbentrop-Molotov din 23 august 1939, extinse automat asupra tuturor românilor basarabeni.

„Ne-am trezit într-o dimineață de vară – își amintește, cu dureroasă emoție, distinsa doamnă Silvia Sergent, sora istoricului, într-o recentă corespondență ce mi-a fost adresată – ruși de țară și pradă unei desnaționalizări sălbatice, rapide și la adăpost de orice intervenție umanitară din afară. Teroarea s-a instalat, implaca-

bilă, peste noapte, în toată complexitatea ei”. Evident, familia avea să împărtășească din plin consecințele provocate de noile împrejurări politice și militare circumscrise ultimatum-ului sovietic înaintat României la 26 iunie 1940.

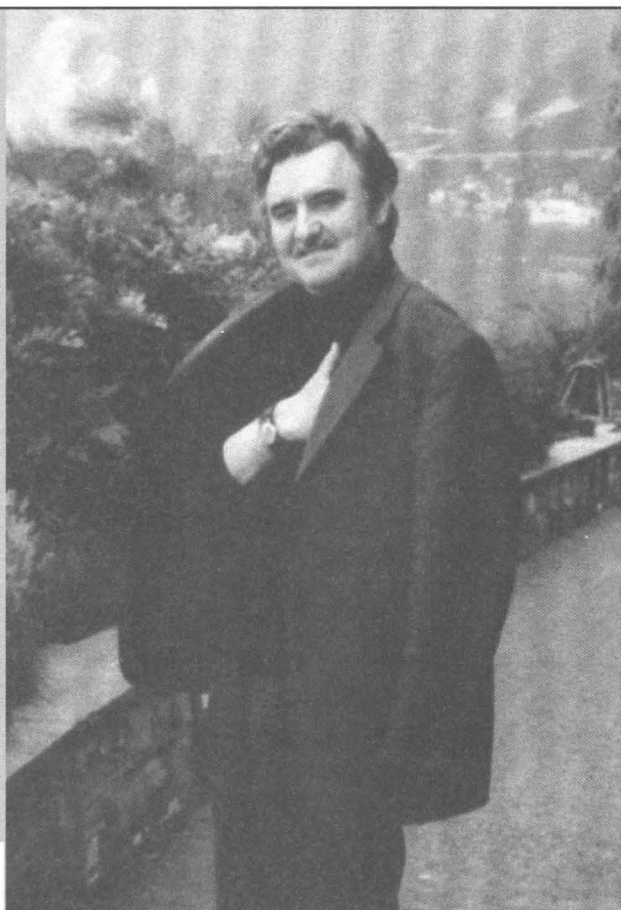
După cedarea fără luptă a Basarabiei, bunicul dinspre mamă, Ion Verejanu, fost primar al Dondoșanilor, considerat drept „delicvent” de noile autorități de ocupație, însoțit de propria-i consoartă (Sonia) și de fiul lor (Mihail), au fost deportați în taigaua siberiană, de unde doar ultimul avea să-și mai revadă satul, în urma amnistiei decretată de președintele Nikita Hrușciiov. Părinții „unchiului Mihail”, septuagenari, s-au pierdut pe rând: tatăl, „destul de repede, răpus de condițiile extreme de muncă și climat”, iar mama, respectiv bunica viitorului istoric, s-a sinucis pentru a nu consuma din porția de pâine a fiului și a-i asigura astfel supraviețuirea! Al patrulea membru al aceleiași familii, Parascheva Verejanu, sora lui Mihail, „scăpase” de deportare pentru că avusese „norocul” de a fi arestată de NKVD-iști cu doar o săptămână înainte de trimiterea în exilul siberian a părinților și fratelui ei. Elevă – în vârstă de numai 17 ani – la un gimnaziu din Climăuți, localitate apropiată de cea natală, avea să plătească însă cu viața „crima” de a fi interpretat, într-un cerc de prieteni, un cântec românesc cu „foaie verde”, fiind împușcată la Chișinău, după anchete chinuitoare, în primăvara anului 1941!

Suprimarea totală a limbii române în școală și înlocuirea ei cu limba ocupanților devenise, așadar, o realitate pentru a cărei nerespectare răspundeau cu viața până și adolescenții. Ba chiar și școlarii din ciclul primar – stadiu educațional în care se afla pe atunci Leonid Boicu – au avut de suferit, pentru că, din rațiuni pretins pedagogice, legate de schimbarea alfabetului românesc și adoptarea celui chirilic (odată cu invazia limbii ruse prin căile și mijloacele cunoscute, după război, și dincoace de Prut, respectiv: cântece, poezii, gazete de perete, etc.), un întreg an școlar a fost repetat de toți copiii. Ulterior, momentele dramatice ale obligativității schimbării graiului aveau să prilejuiască, printre localnicii mai hâtri, creații sau piese folclorice degajând sentimente de graniță între ironie și suferință.

În astfel de împrejurări vitrege și-a încheiat ciclul primar Leonid Boicu, în școala din satul natal Dondoșani, sub atenta îndrumare a învățătorului Gabriel Umaniță, cu care fostul elev a întreținut o „legătură privilegiată” de-a lungul anilor, până la moartea acestuia, survenită nu mult după 1990. După terminarea ciclului primar, Leonid Boicu a fost trimis la Iași pentru a-și face studiile liceale, ca elev intern, la Liceul Național (actualul Colegiu Național „M.Sadoveanu”). În urma unui riguros examen de admitere, susținut în sesiunea din septembrie 1943, a fost declarat *admis* și înmatriculat în clasa a I-a A, avându-l ca diriginte pe binecunoscutul dascăl și istoric C.A.Stoide. Începute la Iași, studiile liceale și le-a continuat la liceul „Regele Ferdinand” din Râmnicul Sărat (localitate unde, între timp, se refugiase și familia sa), după încheierea căroră, în 1951, s-a reîntors în vechea capitală a Moldovei pentru a urma cursurile Facultății de Istorie-Filologie.

Anii studenției, considerați îndeobște cei mai frumoși din viața unui tânăr ce se pregătește pentru o carieră, au coincis nefericit însă, pentru întreaga-i generație, cu perioada de puternică afirmare și de maximă expresie a stalinismului în România, 1951-1955, când, accesul la studiile istorice mai vechi și, în primul rând, la opera „istoricilor burghezi” A.D.Xenopol, N.Iorga, Gh. Brătianu, C.C.Giurescu ș.a. era interzis sau sever restricționat de unii dascăli „universitari” de circumstanță. În pofida tuturor stăvililor și a împrejurărilor descurajante pentru oricare studios ori intelectual al vremii, tânărul student Boicu a avut prestații de excepție de-a lungul celor patru ani de facultate, dobândind calificative maxime la toate examenele susținute, inclusiv la examenul de stat (azi, licența). Nu întâmplător a și fost recompensat, pentru meritele și rezultatele sale la învățătură, cu bursa specială „Nicolae Bălcescu” acordată studenților excepționali.

După încheierea studiilor universitare, în 1955, performanțele școlare strălucite înregistrate de-a lungul anilor de studii, conjugate cu „subțirimea” corpului profesoral din Universitate, i-ar fi îngăduit lui Leonid Boicu să ocupe un bineme-

**Istoricul Leonid Boicu
(1931-1998)**

ritat post în cadrul catedrei de istorie a facultății, cu atât mai mult cu cât era și preferatul ilustrului său magistru, profesorul Dimitrie Berlescu. Numai că, nici calitățile profesionale, nici însușirile umane ale proaspătului absolvent și nici recomandările autorizate ale dascălului său nu au contat pentru factorii decizionali. Prin căsătoria sa cu Rodica Ionescu, fiica unor negustori înstăriți din Râmnicul Sărat, care fuseseră între timp despuiți de bunurile personale și târați prin lăcașurile de „reeducare”, tânărul absolvent își dinamitase propriul „dosar de cadre”, fiind considerat incompatibil pentru activitatea didactică și, în consecință, îndrumat spre – „munca de jos” – activitatea de cercetare, la Institutul de Istorie și Filologie – cum s-a numit și a funcționat la început actualul Institut „A.D.Xenopol” – al Academiei Române, Filiala Iași.

A suportat însă cu stoicism dezamăgirile sau nedreptățile, care l-au urmărit într-o severă ritmicitate și cărora le-a contrapus cinstea și demnitatea, în relațiile cu oficialitățile de orice fel, plus farmecul personal, bonomia și generozitatea, în raporturile cu cei din jur: colegi, prieteni, vecini, rude, cunoștințe, etc. Plecarea întempestivă din țară în vara anului 1970 – „fuga”, în limbajul politic al vremii, sau exilul autoimpus, în expresia făptuitorilor – a familiei Benedict și Silvia Sergent, cumnatul și sora lui Leonid Boicu, pe atunci ingineri la un foarte important obiectiv industrial din orașul Făgăraș, și stabilirea lor în Elveția i-a provocat, pe lângă trauma sufletească a despărțirii fraterne, o suită de privațiuni în plan profesional, în rândul cărora trebuie înscrisă și dezamăgirea provocată de eșuarea încercării de a fi recuperat în cadrul corpului profesoral al Facultății de Istorie, către sfârșitul deceniului VIII, episod dezvăluit și comentat ulterior de un martor implicat al evenimentului³. Dacă același pretext sau același motiv, se dovedise inoperant în cazul altor semeni aflați în situații asemănătoare, dar care știuseră a se „adapta” noilor constrângeri, lui Leonid Boicu i s-au blocat pentru o îndelungată vreme orice legătură cu unica-i soră și familia acesteia, șansa dialogului științific direct cu lumea exterioară și, definitiv, accesarea spre funcțiile de comandă ale vieții academice, acolo unde opera sa științifică, precum și alesele-i însușiri de caracter îl îndreptăteau și-l recomandau cu prisosință.

Rămânând, așadar, fixat definitiv pe postul de cercetător științific în cadrul Institutului, s-a dedicat până la sacrificiu activității de cercetare, desfășurată alternativ în biblioteci și arhive, cu rezultate care nu au întârziat să apară. Dăruirea, abnegația și iscusința profesională l-au recomandat de timpuriu pentru funcția cronofagă (și riscantă) de secretar de redacție al publicației Institutului, într-o vreme în care cenzura politică veghea descurajant în spațiul creației, inclusiv în istoriografie. Devenindu-i coleg, îmi amintesc, de pildă, cu câtă atenție parcurgea textele (studii, articole, note, recenzii, etc) oferite spre publicare revistei „Studii și cercetări științifice. Istorie” (până în 1963) și, apoi, „Anuarului” Institutului, semnând neajunsuri formale sau de fond, oferind soluții ameliorative, încurajând sau

dojenind după caz, pe ton și în limbaj care nu blocau, ci stimulau comunicarea intercolegială. Exigența-i profesională, receptată de beneficiari cu fireasca (pe atunci) condescendență, a exercitat un puternic și pozitiv impact asupra standardului valoric al respectivelor publicații, dar și asupra tinerilor cercetători, care au descoperit în el un autentic și fermecător model.

Întreaga dimensiune a virtuților sale științifice, organizatorice, intelectuale, morale și colegiale sau umane poate fi surprinsă în ipostaza-i de inițiator și coordonator al colectivului de istorie a relațiilor internaționale în cadrul Institutului „A.D.Xenopol”, în anul 1967, colectiv pe care și l-a dorit mereu cât mai extins (și ca personal și sub raportul preocupărilor tematice), dar care, din pricina împrejurărilor neprielnice, a rămas și peste decenii cu aceeași structură numerică a începuturilor, adică „minuscul” – cum însuși l-a definit. Marcând un evident jalon în propria-i carieră științifică, dominată până atunci de preocupările de istorie economică și socială, noua direcție de cercetare, transformată deîndată într-un riguros și statornic program, reclama însă și resurse umane pregătite corespunzător, pe măsura ambițioaselor proiecții tematice. Pentru aceasta, n-a prețuit a-și consuma timpul, energia, priceperea și, mai ales, răbdarea, investite cu rar-întâlnită generozitate, chiar dacă finalmente satisfacțiile aveau să fie pigmentate sau devansate prin dezamăgiri.

Reușitele și satisfacțiile profesionale înregistrate an după an nu i-au tulburat conduita în relațiile cu semenii, nici nu i-au indus starea de automulțumire care să-i viruseze energia sau ritmul necesare viitoarelor împliniri. Cooptat în colectivul de autori constituit pentru elaborarea și redactarea volumului IV al tratatului de *Istoria României*, după ce, în cadrul dezbaterilor preliminare, se pronunțase critic asupra modului în care fuseseră concepute unele părți ale acestuia, Leonid Boicu și-a focalizat, în paralel, atenția pe propria-i pregătire de specialitate într-un program doctoral, finalizat cu maximă strălucire la Universitatea din București în anul 1969. Performanțele științifice realizate într-o cadență admirată sau invidiată, după caz, de colegii de breaslă din țară l-au impus de timpuriu pe Leonid Boicu drept un reper valoric al istoriografiei românești și, în consecință, ca pe un îndreptățit, chiar râvnit, partener de dialog pentru istoricii străini. Șansa de a le fi interlocutor acestora din urmă și de a intra în contact cu reprezentanții altor școli sau curente istoriografice i-a fost, precum am amintit deja, multă vreme paralizată de acea nefericită mențiune existentă în dosarul său, la rubrica specială și decisivă (pentru unii), intitulată „rude în străinătate”.

Bunăoară, în anul 1975, a fost propus să facă parte din delegația română la Congresul Internațional de Științe Istorice de la San Francisco; n-a mai plecat, nu pentru că nu ar fi voit însuși sau nu ar fi meritat, ci pentru că nu corespundea politic. Doi ani mai târziu, fiind invitat la Freiburg im Breisgau, în fosta Republică Federală a Germaniei, la unul dintre colocviile organizate periodic și alternativ de

Universitățile germană și ieșeană („Al.I.Cuza”) prin râvna profesorilor Paul Miron și Elza Lüder, istoricul Leonid Boicu a fost iarăși împiedicat să participe, fapt ce l-a determinat pe unul dintre co-organizatori, profesorul Gauger, să refuze – în semn de solidaritate cu oaspetele așteptat, dar blocat în țară – a lua parte la lucrările acelei manifestări științifice. Gestul voluntar al omului de știință german, care îndeplinea și funcția administrativă de prorector al Universității din Freiburg, va fi avut ecoul așteptat în rândul factorilor decizionali din țară, de vreme ce, la ediția următoare a aceluiași colocviu organizat în spațiul german, la Regensburg, istoricului ieșean i s-a îngăduit să plece. E drept, nu fără emoții pentru el și nu fără anevoioase deliberări din partea decidenților politici, întrucât abia în ultimul moment a primit viza – alături de alt „proscris” pe atunci, Alexandru Zub – spre a se putea alătura delegației.

Sentimente speciale și vădite manifesta Leonid Boicu față de toți moldovenii de peste Prut, de care s-a simțit mereu legat prin mii de fire nevăzute. Dacă pe cei cu ascendență basarabeană, indiferent de profesie, stabiliți în Iași, îi cunoștea îi prețuia și-i regăsea mereu în anturajul tot mai larg al prietenilor săi, pentru colegii de breaslă sau oaspeții chișinăueni care au avut șansa de a ne vizita Institutul în anii dictaturii sau mai apoi (precum Alexandru Moșanu, Andrei Eșanu, Emil Dragnev sau „moscovitul” Filip Grecul), istoricul ieșean a constituit un reper valoric, un suport moral și o speranță a izbăvirii, întemeiate toate pe nostalgia traiului cândva comun, pe dragostea-i profundă și statornică (rămasă neîmpărțășită) pentru Dondoșanii natali, spre a nu mai invoca sincera-i compasiune pentru soarta vitregă a fraților de peste Prut. (...)

Schimbarea macazului politic, la sfârșitul anului 1989, cu toate că teoretic lăsa loc, pentru toată lumea, speranțelor de mai bine, înlăturând – în cazul său – armătura vechilor in justiții, suferințe familiale sau frustrări morale, prin deschiderea granițelor atât către est, cât și spre vest, practic nu i-a modificat cu nimic statutul de până atunci; biografia lui Leonid Boicu a rămas cantonată, în continuare, în zona disconfortului moral, datorat, pe de o parte, progresului lent dar neînterupt al unei incurabile boli, contractată pe la începutul anilor ‘80 – ritmul ei încetinit fiind ținut în frâu prin medicația excepțională asigurată de iubita-i soră din Elveția – și, pe de alta, din pricina noilor deziluzii ridicate pe soclul trecutelor abuzuri. La catedră nu a mai fost invitat de nici unul dintre foștii colegi, colaboratori și beneficiari ai serviciilor sau consiliilor sale, deși era greu de presupus că ar fi acceptat, după experiența trăită cu un deceniu mai înainte și pe fondul noilor convulsii provocate de revoluție (ca pretutindeni în țară) și în lumea universitară ieșeană. În Institut, unde s-a bucurat mereu și plenar de respectul și prețuirea cuvenite unei autorități științifice și unui factor de echilibru în raporturile interumane, nu a dorit să se implice administrativ, declinand cu modestie, politicos și motivat orice ofertă, altminteri incomodă și cronofagă. A continuat însă să lucreze

și să participe la viața științifică a instituției, considerată mereu a doua sa familie, realizând, prin eforturi numai de el știute în ultimii ani de viață, noi lucrări de sinteză și câteva studii analitice care-i reconfirmă clasa și rasa. (...)

Într-adevăr, cine se apropie de creația științifică a lui Leonid Boicu, nu poate să nu constate consecvența programatică a direcțiilor sale de cercetare, vădită cu exemplară claritate din start. Primul său studiu, intitulat *Introducerea telegrafiei în Moldova. Contribuții la cunoașterea ocupației austriece din anii 1854-1857 a Principatelor Române*, constituia segmentul tematic de la care va pleca, ulterior, pentru elaborarea propriei teze de doctorat. Cum cei mai mulți dintre moderniștii de atunci explorau fondurile arhivistice ieșene din prima jumătate a secolului al XIX-lea, în speță epoca Regulamentului Organic, conducerea Institutului, călăuzită probabil și de alte rațiuni, a decis, la sfârșitul anilor '50 ai trecutului veac, înscriserea în planul de cercetare științifică a instituției a unei teme colective, cu caracter monografic, intitulată *Dezvoltarea economiei Moldovei între anii 1848-1864*. La această temă, lui Leonid Boicu i s-au repartizat două capitole fundamentale, extrem de importante în economia de ansamblu a lucrării și anume *Industria*, respectiv, *Transporturile*, acoperitoare întregului interstițiu. Grație efortului susținut al colaboratorilor, cu mențiune specială pentru autorul celor două capitole, lucrarea a fost încheiată în anul 1962, publicată un an mai târziu în Editura Academiei, și distinsă ulterior (1964) cu premiul „N. Bălcescu” al Academiei Române. Angajamentul tematic, sau obligațiile înscrise în planul de cercetare științifică al Institutului din primii săi ani de activitate, ca modernist, explică și profilul celorlalte studii realizate de Leonid Boicu, consacrate istoriei economice și sociale a Moldovei în epoca „reglamentară”: *Despre construcția de șosele și poduri în Moldova între anii 1834-1844* (publicat în 1958); *Despre stadiul manufacturier al industriei în Moldova* (1960); *Știri noi despre industria de postav în Moldova la jumătatea veacului al XIX-lea* (1960); *Lucrările de îmbunătățire a căilor de comunicație în Moldova în vremea administrației ruse din anii 1828-1834* (1961); *Încercări franceze de pătrundere în economia Moldovei în epoca războiului Crimeii și a Unirii* (1960); *Mijloacele, viteza și prețul de cost al transporturilor în Moldova la începutul secolului al XIX-lea* (1963); *Despre structura socială a orașului moldovenesc la mijlocul secolului al XIX-lea* (1963) ș.a. Aproape în totalitate, acele studii s-au regăsit ulterior sintetizate, de același vrednic autor, în cuprinsul capitolelor aferente problematicii abordate în volumul al treilea din tratatul de *Istoria României*, publicat de Editura Academiei în 1964. Iar maniera analitică extrem de riguroasă și profundă, de subtilă pe alocuri și de clară, percepută nu de puțini colegi de breaslă ca autentică măiestrie, l-au impus aproape de la sine ca model. (...)

Astfel se și explică ușurința cu care analistul proceselor sau fenomenelor economico-sociale petrecute în spațiul românesc est-carpatic abordează, în cu-

prinsul altei suite de studii analitice, precum și în primele sale lucrări cu caracter monografic, problematica politică internă și conexiunile externe ale acesteia, spre a se devota apoi cu predilecție cercetării istoriei relațiilor internaționale ale Principatelor Române în epoca modernă. Bunăoară, fără a se îndepărta de mai vechile preocupări „interne” și aruncând noi ancore spre exterior, acolo unde subiectul propriei dizertații doctorale se configurase, probabil, analistul a cercetat atent, pe de o parte, interesele economice și politice străine (austriece, în speță) în sud-estul european, focalizate pe zona Dunării de Jos și, pe de altă parte, capacitatea de rezistență a popoarelor mici în fața tendințelor expansioniste ale marilor puteri, manifestată prin cultivarea legăturilor bilaterale (în acest caz, româno-polone) motivate de obiectivul comun al emancipării politico-naționale. Studiul său *Principatele Române în proiectele lui Karl von Bruck și Lorenz von Stein de constituire a Mitteleuropei în epoca războiului Crimeii* (1961) nu face decât să demonstreze locul atribuit Moldovei și Țării Românești, de proiectanții aceluși „Imperiu de mijloc” germano-austriac, în contextul preocupărilor de soluționare a problemei unității germane la mijlocul secolului al XIX-lea. În același registru tematic poate fi înscris și studiul ulterior *Considérations sur la politique des Habsburgs à l'égard des Principautés Roumaines (Depuis le XVIII-e siècle jusqu'en 1848)*, ale cărui observații și concluzii îi vor fi folosit analistului în reconstituirea cadrului istoric preliminar evaluării noilor raporturi româno-austriece, în contextul crizei orientale din anii 1853-1856.

Aproape concomitent, reluând firul unei tradiții istoriografice ilustrată anterior de specialiști de marcă ai domeniului, precum P.P.Panaitelescu, Gh. Duzinchevici, Ilie Corfus ș.a., Leonid Boicu a realizat câteva excelente studii analitice consacrate relațiilor româno-polone, din perspectiva efortului comun, ținând deplina lor emancipare politico-națională: *Din corespondența inedită a lui C. Suțu cu Adam Czartoryski* (1965); *Memoriile lui Michal Czajkowski (Sadik Pașa) ca izvor documentar pentru istoria României în vremea războiului Crimeii* (1969); *Raporturile româno-poloneze oglindite în memoriile lui Wladislaw Czartoryski* (1971) ș.a. Deși conștientiza că, în procesul „reconstrucției” sau restituirii istorice, valoarea unor asemenea surse rămâne adesea îndoielnică, fiind îndeobște considerate izvoare de mână a doua, autorul lor aprecia, cu deplin temei, că aceleași repere informaționale „capătă un spor de însemnătate în măsura în care memorialistul ocupă un loc și joacă un rol mai important în evenimentele pe care ni le înfățișează”. Fără a mai insista asupra acestor studii, să le spunem, din tinerete ale lui Leonid Boicu, cărora li se pot adăuga cu folos alte câteva de mare valoare și rafinament, precum *Raporturile româno-polone în timpul revoluției de la 1848 în context internațional* (1975) și, mai ales, *Emigrația polonă în țările române în vremea revoluției din 1848-1849* (1981), opera sa de căpetenie pentru această fază rămâne, neîndoielnic impozantul și respectatul volum *Austria și Prin-*

cipatele Române în vremea războiului Crimeii (1853-1856), tipărit cu destulă întârziere la Editura Academiei, în anul 1972 și reprezentând, precum se știe, propria-i disertație doctorală.

(...) Pornind de la constatarea, verificată documentar, că nici un popor ajuns în era civilizației nu a trăit în izolare deplină, românii nefăcând excepție de la regulă, analistul observă că „anume particularități de ordin istoric, factori de natură economică și geopolitică etc. au determinat un specific al incidentelor românești cu *marea politică* internațională, explicând astfel permanenta, acerbă și adeseori dramatica conexiune între evoluția societății noastre și politica externă a puterilor europene”. Este reflecția desprinsă dintr-o altă lucrare a istoricului, purtând un titlu sugestiv, de aleasă ținută științifică, de un spirit critic, acuratețe analitică și, peste toate, de o capacitate sintetizatoare absolut excepțională, *Geneza „chestiunii române” ca problemă internațională*” (1975). Tema abordată, veritabilă și oportună introducere în istoria relațiilor internaționale ale României, constituia de fapt sinteza unui scenariu analitic și a unui proiect științific gândite *a la long*, cu suita înfăptuirilor istoriografice ulterioare consacrate implicațiilor politice ale statutului juridic internațional al Principatelor Române pe durata existenței și manifestării acestora în și din ipostaza de *obiect* al convulsiilor continentale.

Prin deoalarea tendințelor sau a conjuncturilor geopolitice, într-un moment istoric sau altul, analistul s-a arătat în egală măsură atent și interesat pentru cunoașterea mai deplină a societății românești premoderne și moderne, cu așezămintele, deprinderile, moravurile și inerțiile ei, asociate adesea și paradoxal cu marile elanuri înnoitoare. Din această perspectivă, lucrarea sa *Adevărul despre un destin politic. Gr. Al. Ghica (1849-1854)*, apărută anterior (1973), constituie un sugestiv reper, iar spovedania epistolară a ultimului voievod moldav, făcută după încheierea mandatului său septenal, ministrului de externe francez Al. Walewski, la 30 mai 1857, este demnă de orice antologie a neputinței politice românești⁴

Dacă s-a ocupat cu stăruitoare consecvență – identificabilă pentru unele cazuri (mijlocul secolului XIX) ca obsesie – de „chestiunea orientală”, ilustrată prin alte două studii monografice de referință: *Diplomația europeană și triumful cauzei române. 1856-1859*, carte publicată în anul 1978, ca o continuare a *Genezei* și, respectiv, *Din istoria diplomației europene: anul 1859 la români*, tipărită însă spre amurgul scurtei sale vieți (în 1996), a făcut-o cu deplina și propria-i convingere că acel cadru istoric îi oferea o perspectivă mai amplă, o șansă în plus, de a integra efortul românesc spre realizarea statului național unitar și independent în marile complexe ale istoriei europene. Această din urmă lucrare reprezintă, de altfel, dezvoltarea firească a unui studiu analitic dens și profund, publicat cu câțiva ani mai înainte pe aceeași temă⁵, cu sporul de informații și de comentarii pe care timpul și noile împrejurări politice (mai puțin sănătatea-i tot mai precară) i le facilitaseră. A avut grijă să lămurească nu doar încadrarea evenimentelor în cadrul

procesualității istorice, să le comenteze și să extragă cele mai adecvate concluzii sau învățăminte, ci să se facă înțeleș și prin limpezirea conceptelor.

Spre deosebire de alți istorici, de alte tendințe și de alte timpuri, care „au exaltat până la indecență” – în expresia acad. Al. Zub – contribuția factorilor interni în soluționarea marilor obiective politico-naționale românești⁶, Leonid Boicu a căutat să pună în valoare, echilibrat și lipsit de *parti-pris*-uri, o multitudine de factori, pornind de la premisa iarăși verificată că fenomenologia istorică este, întotdeauna, extrem de complexă și că simplificările partizanale sau hagiografice blochează, îndeobște, accesul la adevăr. Dar, repudiind asemenea atitudini, istoricul nu înțelege să se plaseze pe opusul lor extrem, „nerezonabil și frizând impietatea”, atribuind, de pildă, împrejurărilor internaționale și câtorva mari puteri europene rolul determinant în „triumful cauzelor naționale”⁷. Influența condițiilor politice externe asupra luptei românilor pentru formarea statului național unitar – precizează, ori de câte ori se impune, analistul – n-a fost niciodată negată, ci dimpotrivă. Numai că, istoriografia română, ca și unii istorici străini (precum T.W.Riker sau Barbara Jelavich), ale căror opinii converg către aceleași încheieri, au demonstrat, fără putință de tăgadă, că românii înșiși au fost artizanii propriei lor organizări național-statale.

În cursul anului 1980, a apărut la Iași o frumoasă sinteză istorică, cu numele său aflat între inițiatorii și făptuitorii ei: este vorba de *România în relațiile internaționale, 1699-1939*, sinteză coordonată împreună cu profesorii V.Cristian și Gh. Platon, în cuprinsul căreia Leonid Boicu și-a asumat, nu întâmplător, spre analiză, perioada istorică cuprinsă între anii 1853 și 1866. Pornind de la premisa că Principatele Române s-au aflat în linia întâi a problematicii care a format obiectul confruntărilor politico-militare prilejuite de redeschiderea, în 1853, a crizei orientale, rigurosul analist constată, între altele, că modul cum a fost reglementat statutul politic al acestora „a înlesnit întărirea prezenței și influenței europene, îndeosebi franceze, în sud-estul continentului, pe de o parte, și o evidentă slăbire a înrâuririi ruse, o prezumare a totalei înlăturări a Turciei, pe de altă parte”. Metamorfozată apoi în „chestiunea numărul unu a raporturilor internaționale pe continent până în 1859”, problema românească – devansată temporar de cea italiană, în 1859 și de cea poloneză, în 1863 – s-a impus, în opinia autorizată a istoricului ieșean, prin „ruperea cercului strâmt în care erau încătușați <românii>, spargerea unor vechi tipare politice și accesul pe calea împlinirii emancipării naționale”⁸. D u p ă această dată și experiență, istoricul Leonid Boicu a continuat să lucreze, ca și până atunci dealtfel, atât în echipe, cât și individual, fără a se îndepărta însă de *cauza română* și de implicațiile ei internaționale, cauză ale cărei jaloane teoretice fuseseră deja fixate în 1975. Prețuind retrospectiva în egală măsură ca și perspectiva, deopotrivă importante pentru analistul înzestrat cu un ascuțit spirit critic, rigoare, erudiție, sobrietate dar și eleganța expresiei, s-a întors la *geneză* prin câteva stu-

dii segmentare, ce prefigurau însă viitoarea sinteză. Astfel, studii analitice precum: *Considérations portant sur la reconstitution de la Dacia dans des projets européens du XVIII-e siècle* (1981), ori *Momentul 1711 în raporturile politice internaționale ale Principatelor Române* (1985), sau *In Search for a Model of juridical and political Statute of Romanian Principalities during the 18-th Century* (1985), ori *Coordonatele politice europene în secolul XVIII. Interferențe românești* (1986), în sfârșit, *O nouă etapă a desfășurărilor politice internaționale (1768-1792) și Principatele Române* (1986) constituie, laolaltă, verigi ale unui și aceluiași lanț tematic, care i-a captat iremediabil atenția și i-a angajat energia creatoare mai bine de un sfert de veac, cu „popasul” sintezei din 1986, sugestiv intitulată *Principatele Române în raporturile politice internaționale. Secolul al XVIII-lea*. De fapt, demersul științific nu abordează integral veacul luminilor, ci se oprește la ultima confruntare militară din Orientul european a secolului, după care autorul – deși atins de aripa nemiloasă a bolii care-i va măcina, progresiv, doar energia, nu și înțelepciunea sau luciditatea – se va angaja eroic în materializarea celui de al doilea volum al sintezei, acoperitor segmentului cronologic care-i lipsea din scenariul analitic prestabilit.

Atent la fapte și împrejurări, riguros în recuperarea și interpretarea lor, inspirat și deplin convingător în integrarea și relaționarea fenomenelor sau proceselor istorice, omul de știință Leonid Boicu nu se putea opri la jumătatea drumului: apariția primului volum – care ar fi meritat condiții grafice pe măsura valorii textului – nu i-a potolit gustul și avântul sintezei, ci dimpotrivă, chiar dacă clesidra timpului, în cazul său, își modificase ritmul. Materialul documentar adunat de-a lungul anilor, suplimentat cu noi achiziții și permanente lecturi din istoriografia tot mai bogată a domeniului, l-au ambiționat să înceapă elaborarea celei de a doua părți a sintezei din 1986, consacrată problematicii și perioadei istorice care a stat – la scară continentală – sub semnul mării revoluții franceze de la sfârșitul veacului al XVIII-lea, iar din perspectivă românească, sub incidența prefacerilor politice, ideologice și spirituale cuprinse între pacea de la Iași (1792) și revoluția condusă de Tudor Vladimirescu.

Impunându-și un regim de lucru adecvat stării sănătății sale, cu „pauze” reclamate de tot mai dese controale medicale și tratamente ambulatorii, îndeosebi după evenimentele din decembrie 1989, Leonid Boicu a răspuns, ca și până atunci, invitațiilor colegiale de a participa la proiectele științifice comune, regăsindu-se cu studii temeinice printre colaboratorii și/sau coordonatorii volumelor: *Istoria militară a poporului român*, vol.IV (București, 1987); *Români în istoria universală*, vol.III (Iași, 1988); *La Révolution française et les roumains* (Iași, 1989); *Victor Slăvescu, 1891-1977* (București, 1992) sau *Istoria ca lectură a lumii* (Iași, 1994). Concomitent, n-a încetat să scrie la partea de sinteză ce i-a fost atât de dragă, încât și-a sacrificat până și ultimele resurse de energie, sinonime cu ultimele

clipe de viață, pentru a-și încheia studiul care avea să reprezinte și cântecul de le-badă al istoricului. Nu unul tânguitor, cum observa perfect îndreptățit un alt coleg de breaslă, ci unul care pune în lumină victoria spiritului asupra materiei. Realizată în manuscris, sub presiunea neiertătoare a timpului și nemiloasă a suferinței, cartea n-a apucat să mai vadă lumina tiparului cu autorul ei în viață, pentru că, la numai o zi după ce trecuse în a 67 primăvară, marele om de știință a părăsit definitiv această lume.

Prin grija statornică a familiei și prin osârdia admirabilă a colegului Victor Spinei, apropiat de Leonid Boicu nu doar prin profesie, ci și prin obârșie comune, cartea manuscris – răătăcită o vreme prin sertare de birou sau rafturi de bibliotecă – a apărut totuși, în Editura Institutul European, când autorul ar fi împlinit vârsta de 70 de ani. Cu titlu cvasiidentific⁹ celui din 1986, sugestiv și pentru conduita morală a autorului, care n-a dorit să-și multiplice artificial zestrea științifică (sub raport numeric) prin acordarea unei alte identități propriului demers, această ultimă creație științifică dovedește, dacă mai era nevoie, că autorul o gândise în cadrul unui proiect restitativ mai amplu, menit a repera și evidenția raporturile românilor cu lumea europeană în epoca modernă, după modelul oferit cu mai bine de jumătate de secol înainte de savantul Nicolae Iorga: nu de „a rescrie istoria românilor înșiși, ci de a-i așeza într-un fel mai exact în cadrul vieții de obște a lumii și, mai cu seamă, de a arăta momentul și felul în care au înrâurit și ei acest întreg”¹⁰.

1. Al.Zub, *Leonid Boicu: vocația istoricului*, în „Anuarul Institutului de Istorie «A.D.Xenopol», tom XXXVIII, Iași, 2001, p.353.
2. Victor Spinei, *O ascensiune eclatantă frântă spre apogeu*, în Leonid Boicu, *Principatele Române în raporturile politice internaționale (1792-1821)*, ediție îngrijită de Victor Spinei, Institutul European, Iași, 2001, pp.9-17.
3. Vasile Cristian, *Leonid Boicu și catedra*, în vol. *Itinerarii istoriografice. Profesorului Leonid Boicu la împlinirea vârstei de 65 de ani*, coord. Gabriel Bădărău, Fundația Academică „A.D.Xenopol, Iași, 1996, p.15.
4. L.Boicu, *Adevărul despre un destin politic: Gr. Al.Ghica (1849-1856)*, Editura Junimea, Iași, 1973, p.169.
5. Leonid Boicu, *Anul 1859 în istoria raporturilor politice internaționale ale țărilor române*, în „Anuarul...”, tom XXVI, partea a I-a, Iași, 1989, pp. 1-14.
6. Al. Zub, *Un istoric al cauzei române: Leonid Boicu*, în vol. *Itinerarii istoriografice...*, p.10.
7. Leonid Boicu, *Diplomația europeană și triumful cauzei române (1856-1859)*, Editura Junimea, Iași, 1978, p.5.
8. *** *România în relațiile internaționale, 1699-1939*, coord. L.Boicu, V.Cristian, Gh Platon, Editura Junimea, Iași, 1980, pp. 183-184.
9. Leonid Boicu, *Principatele Române în raporturile politice internaționale (1792-1821)*, ediție îngrijită de Victor Spinei, Editura Institutul European, Iași, 2001, 328 p.
10. N.Iorga, *Locul românilor în istoria universală*, ediție îngrijită de Radu Constantinescu, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1985, p.1.

VASILE ALECSANDRI, DIPLOMATUL

Dumitru IVĂNESCU

Personalitate marcantă a literelor române, Vasile Alecsandri rămâne în conștiința posterității, în egală măsură, și ca unul dintre oamenii politici importanți ce au contribuit în mod substanțial la făurirea statului român modern. Studiile monografice¹, ca și cele ocazionale, elaborate în ultimii 120 de ani de când Alecsandri a trecut în nemurire, au evidențiat nu numai meritele dramaturgului, poetului, prozatorului sau culegătorului de folclor, ci și pe acelea ale diplomatului. Desfășurată cu pasiune și pricepere, în momente importante ale istoriei noastre, 1848-1878, activitatea sa diplomatică a avut ca suprem țel slujirea intereselor naționale.

Studiile viitorului poet și diplomat au debutat în casa părintească, pentru că, potrivit obiceiului vremii, tinerii din familiile înstărite se pregăteau cu profesori particulari sau la pensiunile franceze. După ce, împreună cu Mihail Kogălniceanu, va căpăta primele inițieri de la iscusitul dascăl maramureșan Gherman Vida, îi vom întâlni pe cei doi prieteni la cursurile pensionului ex-ofițerului Victor Cuenim², care activa, începând cu 1 martie 1826, la Miroslava, în preajma Iașilor. Aici au învățat, cu toate întreruperile provocate de epidemiile de ciumă și holeră din anii 1829 și 1831, Vasile Alecsandri, Anastasie Panu, Mihalache Kogălniceanu și Alexandru Ioan Cuza. După pregătirea făcută în țară, tinerii Panaite Radu, pictorul Negulici, V. Alecsandri, Al. Cuza și vărul său Nicolae Docan au fost trimiși la Paris pentru a-și trece bacalaureatul, după care urmau să se înscrie la una din universitățile sau școlile tehnice ale Franței. Cei amintiți se aflau în grija lui Filip Furnarachi, grec din Hios, fostul secretar al marelui elenist Adamantius Coray. Plecarea spre Franța³ a avut loc la finele lunii iulie 1834, iar călătoria cu diligența a durat 24 de zile, cu popas la Cernăuți unde au întâlnit un nou tovarăș de drum, pe Nicolae Krețulescu, care avea aceeași destinație⁴.

Ajunși în capitala Franței, cei cinci moldoveni vor locui pe strada Nôtre Dame de Champs, împreună cu mentorul lor Filip Furnarachi. O relatare interesantă despre viața celor aflați la studii în străinătate ne-a rămas de la Ion Ghica, aflat și el la Paris, pentru care întâlnirea cu tinerii moldoveni a constituit o adevărată „revelațiune”⁵. La sfârșitul lui octombrie 1835, Vasile Alecsandri și-a trecut examenul de bacalaureat în litere, la Sorbona, obținând calificative laudabile⁶, și se înscrie la Facultatea de Medicină. După șase luni de frecventare a cursurilor, Alecsandri abandonează studiile în medicină pentru a se dedica celor în drept, dar nu cu prea mult succes, deoarece în primăvara lui 1837 îl găsim la Școala de poduri și șosele⁷. Renunță și la aceasta pentru a se dedica creației literare. În cursul anilor 1839 și 1840 au început să sosească în patrie tinerii plecați la studii în străinătate: Al. Cuza, V. Alecsandri, C. Negri, N. Docan, C. Rola, doi frați Cuciureanu, patru frați

Rosetti și alții. Întoarcerea lor din Franța și Germania s-a făcut simțită în societatea moldovenească, pentru că au adus cu ei, ne asigură însuși V. Alecsandri, „o comoară prețioasă de idei noi și de simțiri patriotice, comoară care nu întârzie a răspândi averile sale în generația cea jună de prin orașe”⁸. Bănuind de idei revoluționare, la fel ca toți cei reveniți din străinătate, datorită adeziunii la „Societatea pentru învățătura poporului român” constituită la Paris⁹, poetul va trebui să se mulțumească cu o modestă slujbă la Vistierie. După cum se știe, în perioada 1834-1839 se aflau la studii, în capitala Franței, cea mai mare parte dintre românii care aveau să constituie cercul revoluționar de la Paris, tineri pe care îi vom întâlni ulterior ca participanți activi la cele mai importante evenimente istorice din viața națiunii.

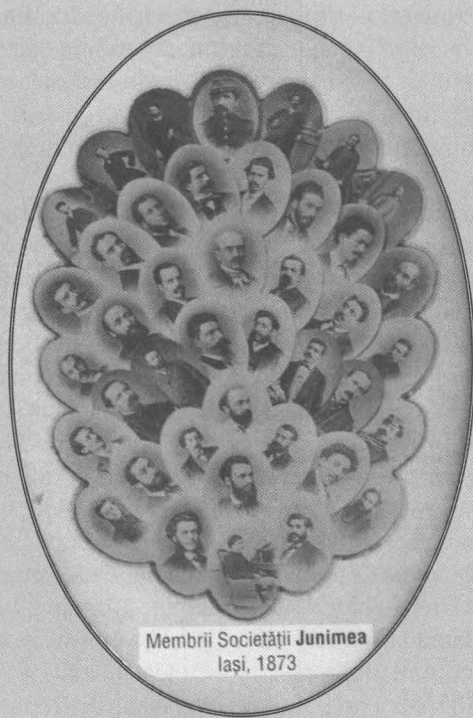
Anul 1840 a însemnat un moment important din biografia lui V. Alecsandri; apariția revistei „Dacia literară”, care i-a conferit calitatea de scriitor cu prilejul tipăririi primei sale nuvele *Buchetiera din Florența*, și numirea, alături de C. Negruzzi și M. Kogălniceanu, ca director al teatrelor franceze și române din Iași. Ambele evenimente vor marca decisiv destinul său de literat. În perioada premergătoare Revoluției de la 1848, Vasile Alecsandri desfășoară o prodigioasă activitate și e de ajuns să amintim, în acest sens, contribuția sa, împreună cu M. Kogălniceanu, I. Ghica și Panaite Balș, la apariția prestigioasei reviste „Propășirea”, care, așa după cum se știe, din rațiuni de ordin politic, va fi suprimată, repetând cele întâmplate, la timpul respectiv, cu „Dacia literară” și „Arhiva românească”.

Este cunoscută activă participare a poetului la evenimentele din martie 1848 de la Iași. Prezența sa în capitala Moldovei este atestată în lunile premergătoare Revoluției române. Aflat în rândul celor adunați la hotelul Petersburg, prim redactor al „petiției-proclamație” cuprinzând cele 35 de puncte, în aceste împrejurări poetul creează și mobilizatoarea poezie *Către români*, intitulată ulterior *Deșteptarea României*, în care se făcea mesagerul dorinței generale a românilor pentru Unire și libertate¹⁰. Scăpat de arestare, în seara zilei de 29 martie 1848, V. Alecsandri reușește să plece din Iași și să se adăpostească la moșia Hangu, proprietate a Cantacuzinilor, de unde, la mijlocul lunii aprilie, împreună cu Gh. Cantacuzino, va trece în Transilvania, nu fără unele peripeții. În acest timp, în Moldova, ofisurile domnești trimise isprăvniciilor, garnizoanelor militare și locurilor de trecere ordonau întărirea pazei cu slujitori și mazili, oprirea intrării în țară a celor proscriși și arestarea lor¹¹.

Ajuns în Transilvania, unde Revoluția era în plină desfășurare, Alecsandri stabilește contacte cu G. Barițiu, Andrei și Iacob Mureșanu și împreună cu ceilalți moldoveni sosiți aici (V. Mălinescu, A. Cuza, N. Ionescu, G. Sion, C. Negri, V. Alecsandri, Al. Russo), se lasă cucerit de idealurile Revoluției române de făurire a unui „nou regat dac”. Publică acum broșura *Protestație în numele Moldovei, a omenirii și a lui Dumnezeu*, în paginile căreia evocă starea lucrurilor din Moldova lui Mihai Sturdza și, de asemenea, vibrantele sale versuri *Către români* și *Hora Ardealului*. În același timp, aflat la Brașov, participă direct la elaborarea celui mai radical program revoluționar, *Prințipiile noastre pentru reformarea patriei*, în care, analizând principalele deziderate sociale și naționale ale revoluționarilor români, hotăra ca obiectiv major unirea Munteniei și Moldovei într-un singur stat neatâr-

nat românesc.

Conform înțelegerii avute cu ceilalți compatrioți, mai ales după ce prezența revoluționarilor moldoveni la Brașov devenise incomodă pentru autorități, V. Alecsandri, fratele său Iancu și C. Negri s-au îndreptat spre Cernăuți, unde aveau să fie primiți de familia Hurmuzaki și unde se vor reîntâlni cu cei mai mulți dintre exilații cu care vor constitui un comitet revoluționar. În timpul exilului, Vasile Alecsandri a avut un important rol în acțiunile întreprinse de Comitetul revoluționar

V. Alecsandri
(președinte de onoare -
în centrul medalionului)
și membri ai
Societății Junimea,
Iași, 1873

moldovean, din conducerea căruia făcea parte alături de Alexandru Cuza, C. Negri și Zaharia Moldovanu. Din însărcinarea comitetului, M. Kogălniceanu a publicat la Cernăuți broșura *Dorințele partidei naționale în Moldova*, un program de revendicări sociale și politice în care sunt amplificate principalele idei din *Proclamația de la Islaz* și *Prințipiile noastre pentru reformarea patriei*. Ca membru al comitetului, V. Alecsandri își va pune semnătura pe mai multe manifeste și scrisori adresate compatrioților, precum *Proclamația partidului național din Moldova către români*, sau opiniei publice internaționale, prin intermediul ziarelor franceze „Le National” și „La Réforme”¹². La sfârșitul verii lui 1848, revoluționarii din cele două Principate vor trimite, spre a atrage privirile Europei asupra doleanțelor românești, reprezentanți la Frankfurt – Ion Măiorescu, la Constantinopol – Ion Ghica, în Ungaria – Al. Golescu-Arăpila și la Paris pe V. Alecsandri.

Ajuns la Paris în septembrie 1848, V. Alecsandri desfășoară, alături de re-

prezentantul guvernului provizoriu muntean, o fructuoasă activitate în slujba dezideratelor naționale românești, informând opinia publică franceză, cât și pe cea europeană, asupra situației reale existente în Principatele Române. Demersurile i-au fost facilitate de amicitia arătată de Ledru-Rollin, Ed. Quinet, J. Michelet, P. Baillaud ș.a., iar publicațiile franceze („La National”, „La Réforme”, „La République”, „Le peuple”, „L'Événement”, „Le Siècle”, „Le Courier français”, „Le Bien public”, „Démocratie pacifique”) ale vremii devenită susținătoarele cauzei moldo-valahe. Fără a avea pretenția unui diplomat înăscut, dar probând calități deosebite și animat de sentimente patriotice, Alecsandri se va achita în mod exemplar de sarcinile pe care le va primi, aducând un imens serviciu cauzei naționale românești. Datorită comportamentului, calităților și meritelor sale, în primăvara anului 1849, ajungând la Brusa, unde se întâlneau emigranții români, el este ales cu unanimitate de voturi în comitetul unic care trebuia să-i reprezinte în fața guvernelor europene.

Înțelegând că după 1849 în Europa au intervenit o serie de schimbări importante, Alecsandri va reveni în țară, mai ales după ce pe tronul Moldovei se va afla Grigore Al. Ghica, adept al unor principii liberale și susținător al Unirii. Principala sa preocupare în anii postrevoluționari va fi, cu precădere, cea literară. E de ajuns să amintim, în acest sens, inițiativa editării revistei „România literară”¹³.

Redeschiderea problemei orientale prin izbucnirea războiului Crimei în 1854 a făcut ca speranțele românești ce doreau realizarea Unirii să prindă noi aripi. Alecsandri va fi printre primii care au înțeles să sprijine nobilele idealuri, motiv pentru care prezența sa în presa franceză devine un fapt obișnuit. O călătorie la Londra în vara lui 1854, înlesnirea unor contacte personale între liderii români și oamenii politici francezi, prezența sa la Paris în 1855, după ce se încheiaseră lucrările Conferinței de la Viena și unde, pentru prima dată, se pusese într-un cadru internațional problema Unirii celor două Principate Române, sunt tot atâtea etape parcurse de poet în vederea lămuririi opiniei publice europene și a cercurilor politice și diplomatice ale continentului despre justetea cauzei românești¹⁴.

La 25 februarie 1856, la Paris, s-au deschis lucrările Congresului de pace, important eveniment pentru viitorul politic al Principatelor. Prin tratatul încheiat la 30 martie, cele două Principate, puse sub suzeranitatea Turciei, dar și sub garanția Puterilor, erau apărate de „vreun drept particular de amestec în treburile interne”, li se garantau „o administrație independentă și națională”, ca și o „deplină libertate de cult, de legislație, de comerț și de navigație” și se stabilea că nici o intervenție armată să nu poată avea loc „fără un acord prealabil între puteri”¹⁵. Împărțite în două tabere, Franța, Rusia, Prusia și Sardinia pe de o parte, Turcia, Austria și Anglia de cealaltă parte, Puterile Europei au hotărât să trimită în Principate o Comisie de informare și să asculte doleanțele românilor ce trebuiau exprimate cu prilejul convocării Adunărilor ad-hoc. Aceste doleanțe, analizate de Comisia europeană, urmau să fie prezentate unei Conferințe la Paris a celor șapte Puteri, a cărei menire era să se ocupe de organizarea viitoare a Principatelor Române.

În acest context, personalitățile cele mai reprezentative din cele două Principate au organizat o serie de acțiuni ce aveau drept scop final realizarea Unirii. La

25 mai/6 iunie 1856, la vila lui Petre Mavrogheni de la Socola are loc constituirea comitetului de luptă pentru Unire din care făceau parte, alături de Rallet, Rolla, C. Hurmuzaki, C. Negri, M. Kogălniceanu și V. Alecsandri, ultimului revenindu-i sarcina de a stabili legături cu unioniștii munteni. Îmbrățișând, cu entuziasmul ce-l caracteriza, întregul program preconizat de Comitet și convins de opțiunea popoului la ideea Unirii, Alecsandri publică, la 9 iunie 1856, în paginile revistei „Steaua Dunării”, inegalabilul poem manifest „Hora Unirii”.

Domnia lui Grigore Al. Ghica încetase la 8 iulie 1856 și, conform prevederilor Tratatului de la Paris, a fost numit un caimacam în persoana antiunionistului Th. Balș. La scurt timp după moartea acestuia din urmă, survenită la 1 martie 1857, locul său a fost ocupat de Nicolae Vogoride, alt adversar al Unirii, deși șansa îi surise și lui V. Alecsandri, prea puțin dispus pentru asemenea situații¹⁶. Vogoride, cu asentimentul guvernului turc și sprijinul celui austriac, a patronat un șir întreg de măsuri arbitrare, a schimbat organele administrative, candidații pentru Adunările ad-hoc erau aleși numai dintre antiunioniști, listele de alegători erau falsificate. Față de aceste acțiuni ilegale, partida unionistă se hotărăște să întocmească un memoriu care să fie înaintat membrilor Comisiei internaționale cu sediul la București. O delegație formată din fruntași unioniști, în componența căreia se afla, alături de Rallet și Kogălniceanu, și V. Alecsandri a fost desemnată să plece în capitala Țării Românești pentru a prezenta memoriul și a susține doleanțele patrioților moldoveni. Misiunea s-a încheiat cu succes pentru unioniști, iar V. Alecsandri găsește și prilejul fericit de a publica poemul *Moldova în 1857*, un adevărat protest adresat antiunioniștilor.

Cu toate acestea, N. Vogoride, având sprijinul unor personalități politice cu trecere la Constantinopol, și încurajat de guvernele ostile Unirii, cele ale Turciei și Austriei, reușește să falsifice alegerile. Protestele vehemente ale unioniștilor, demisia răsunătoare a prefectului de Galați, Al. I. Cuza, un memoriu trimis Comisiei internaționale de la București, semnat și de Alexandri, un altul înaintat Comisiei electorale, ca și circularele adresate comitetelor unioniste din ținuturi au fost tot atâtea acțiuni ce au demonstrat opiniei publice internaționale ingerințele caimacaului în organizarea alegerilor. Anularea alegerilor, mai ales datorită insistențelor Franței la întâlnirea de la Osborne a reginei Victoria cu Napoleon al III-lea, și desfășurarea unor noi alegeri în condiții obiective a provocat un succes covârșitor al unioniștilor, dintre cei aleși nelipsind Al. Cuza, C. Negri, Anastasie Panu și, firește, V. Alecsandri. Desemnat deputat pentru ținutul Bacău, V. Alecsandri preferă, în locul participării la ședințele Divanului, să plece în Franța pentru a face o bună propagandă cauzei românești, lucru declarat, de altfel, într-o corespondență adresată, la Iași, lui Victor Place¹⁷. Timp de un an cât a stat la Paris, Alecsandri a frecventat mediile culturale franceze, întâlnind vechi prieteni sau stabilind noi contacte cu personalități franceze, din rândul lor nelipsind scriitorii Dumas-fiul, Sully Prudhomme, Fr. Coppée, Leconte de Lisle, Camille Doucet, Quinet, Lamartine, compozitorii Gounod și Ambroise Thomas, bun prilej pentru a propaga „chestiunea Principatelor”, eveniment la ordinea zilei datorită Congresului ce avea loc în capitala Franței în vara anului 1858, congres ce a elaborat un statut de organizare a

Principatelor Române, cunoscut sub numele de Convenția din 19 august. Conform acestui document, locul lui Vogoride în Moldova era luat *de o căimăcămie* de trei (Anastasia Panu, Șt. Catargiu și Vasile Sturdza), care să rezolve problemele publice până la alegerile pentru Adunarea electivă ce urma să desemneze pe domnitor. Noii caimacami au procedat la înlocuirea vechiului guvern cu un altul compus din unioniști convinși ca: I. A. Cantacuzino – la finanțe, G. Cuciureanu – la curte și instrucție, Al. Cuza – șeful armatei, Panaite Donici – conducător provizoriu la Departamentul lucrărilor publice și V. Alecsandri, secretar de stat, adică ministru de externe¹⁸. În această calitate, Alecsandri a întreprins o serie de acțiuni ce au contribuit la întărirea demnității românești și la câștigarea simpatiei și admirației din partea unor puteri străine. Dintre acestea merită a fi menționate două: prima – e schimbul de note diplomatice pe care îl are cu consulul austriac Gödel-Lannoy, care refuza să dea viza supușilor români ce voiau să plece în Austria, deoarece pe pașaportul lor era trecut Principatele Unite ale Moldovei și Valahiei. Nota de protest a lui Alecsandri la adresa acțiunii arbitrare a consulului austriac e o dovadă elocventă de demnitate și dragoste față de țară. După acest conflict, soluționat în favoarea sa, o a doua acțiune se referă la relațiile cu delegatul turc Afif-bei, trimis cu firmanul de numire al căimăcămiei, care, protejând în mod deosebit pe Ștefan Catargi, unul din cei trei caimacami, antiunionist recunoscut, se amesteca în treburile interne ale țării. Alecsandri trimite un memoriu vizirului și reprezentanților marilor Puteri la Constantinopol în care explică activitatea căimăcămiei și poziția lui Șt. Catargi. În același timp destituie pe fostul capucehaie al Moldovei, Fotiade, unealta turcilor și a lui Vogoride.

După ce Alexandru Ioan Cuza a fost ales domn în ambele Principate, pentru V. Alecsandri începe o nouă perioadă în activitatea sa diplomatică. Primul lucru care trebuia înfăptuit era recunoașterea internațională a dublei alegeri a lui Al. I. Cuza, pas important pe drumul desăvârșirii Unirii. Pentru aceasta trebuia obținută adeziunea marilor Puteri și să fie anihilată atitudinea potrivnică a guvernelor otoman și austriac. În acest sens, Alecsandri, reconfirmat la 17 ianuarie 1859, în funcția de ministru de externe, primește din partea lui Cuza misiunea de a pleca la Paris, Londra și Torino¹⁹. Sosit la Paris în ziua de 11/23 februarie 1859, V. Alecsandri reușește o întrevvedere cu ministrul de externe Walewski, la care ultimul face dovada simpatiei ce o purta românilor. A doua zi este primit de Napoleon al III-lea, mult mai repede decât se aștepta emisarul lui Cuza, și de la care Alecsandri trebuia să obțină acceptul trimiterii unor instructori militari francezi pentru armata română și un împrumut pe piața financiară franceză. Datorită tactului său diplomatic cât și a împrejurărilor internaționale, Alecsandri obține, pe lângă instructorii solicitați, și 10.000 de puști cu capsule, precum și două baterii de artilerie. Iar la rugămintea lui Alecsandri asupra unui împrumut de 6.000.000 franci, Napoleon îl asigură că va interveni pentru a obține un împrumut de 12.000.000.

În afara acestui succes diplomatic, de care Alecsandri putea fi mândru, la discuțiile purtate cu Napoleon al III-lea, diplomatul român îi prezintă, în cuvinte pline de patriotism, rolul pe care poporul său îl va juca în Europa atunci când va fi în întregime unit²⁰. De la Paris, Alecsandri pleacă la Londra, unde îl așteaptă o mi-

siune cu mult mai grea, deoarece Anglia nu privea cu ochi buni dezintegrarea Imperiului otoman. Primit de ministrul de externe englez Malmesbury (dar ca persoană particulară, pentru că alegerea lui Cuza nu fusese recunoscută), Alecsandri se dovedește la înălțimea cauzei pe care o servea, reușind să obțină, până la sfârșitul întrevederii, din partea diplomatului britanic, promisiunea recunoașterii dublei alegeri. Reîntors la Paris, Alecsandri stabilește noi legături, căutând să facă cât mai mulți adepți pentru Unire. Cu acest gând face o vizită și generalului Kiseleff, acum ambasador al Rusiei în Franța. La o nouă întrevedere cu Napoleon al III-lea și cu ministrul de război al Franței, Vailland, solul român primește noi garanții în privința cadoului promis românilor – cele 10.000 de puști cu muniția respectivă – precum și trimiterea ofițerilor instructori. Nu după mult timp, Alecsandri pleacă la Torino, ultimul obiectiv al misiunii sale, unde, la 11/23 martie 1859, obține o audiență la primul ministru piemontez Cavour. În urma discuțiilor purtate cu Cavour, un adept convins al recunoașterii dublei alegeri a lui Cuza, lui Alecsandri i se promite transportul gratuit al armelor donate de Napoleon al III-lea, precum și instalarea la București a unui consul reprezentând Sardinia. O vizită protocolară la Victor Emanuel îi oferă posibilitatea lui Alecsandri să audă cuvintele de admirație ale regelui față de poporul român.

Revenind la Paris, la începutul lunii aprilie 1859, Alecsandri putea să cuie roadele misiunii sale. Întruniți în capitala Franței într-o conferință, cinci din reprezentanții celor șapte Puteri garante recunoșteau dubla alegere a lui Cuza. Izbucnirea conflictului franco-italo-austriac va întrerupe lucrările conferinței și va amina verdictul până la 6 septembrie același an. Aureolat de succesele înregistrate în cursul misiunii sale diplomatice în Apus, lui Alecsandri i s-a încredințat, începând cu 11 octombrie, și funcția de ministru de externe al Țării Românești, devenind, în acest fel, cel dintâi ministru comun pentru ambele Principate, funcție pe care o va deține, sub diverse guvernări, până la 25 mai 1860. Ca ministru de externe al Prin-

Muzeul „Vasile Alecsandri”, Mircești, Iași

cipatelor Unite, Alecsandri a dovedit că este nu numai un literat valoros ci și un diplomat deosebit, probând energie și pricepere, realism și clarviziune în toate acțiunile întreprinse, cu toată conjunctura internațională nu totdeauna favorabilă. Din inițiativa sa se deschide Agenția română de la Paris²¹, Alecsandri demonstrând importanța ei în ceea ce privește interesele țării și, tot datorită lui, se înființează Biroul central de corespondență și redacție de la Paris, un oficiu de propagandă ce trebuia să câștige opinia publică europeană la susținerea cauzei românești.

După 25 mai 1860, activitatea diplomatică oficială a lui Alecsandri se întrerupe, din acest moment el participând doar la unele misiuni încredințate de Cuza. Una din aceste misiuni se ivește la începutul anului 1861, an în care, pe plan intern, dar mai ales extern, Al. I. Cuza și colaboratorii săi luptau pentru desăvârșirea Unirii²². Recunoașterea Unirii depline, în fapt a statului național român, nu s-a făcut ușor, mai ales pentru că pe plan internațional intervin câteva complicații. Cavour, pentru a lovi în dușmanul direct al unificării Italiei – Austria – ajută pe emigranții unguri cu 50.000 de puști ce trebuiau transportate în Transilvania și Ungaria prin Principatele Române. Transportul, făcut prin portul Galați, provoacă nemulțumirea consulului austriac²³. La intervenția lui Henry Bulwer, ambasadorul englez la Constantinopol, Cuza e nevoit să ordone ridicarea armelor de către navele engleze pentru a fi duse înapoi în Italia, fapt ce provoacă nemulțumirea Franței și a Piemontului. În acest context, un singur om inspira încredere lui Cuza că va reuși să ducă la capăt această delicată misiune: V. Alecsandri. El trebuia să recâștige sprijinul Franței și Piemontului în lupta pentru recunoașterea Unirii definitive.

În capitala Franței, Alecsandri este primit de ministrul de externe Thouvenel, precum și de Napoleon al III-lea, amândoi fiind, în principiu, de acord cu Unirea. De aici va pleca în Italia, unde va întâlni iarăși pe Cavour și Victor Emanuel al II-lea. Alecsandri le explică situația delicată în care s-au aflat atât Al. I. Cuza cât și guvernul român atunci când s-au transportat armele, reușind să convingă atât pe Cavour cât și pe rege și să recucerească simpatia foștilor prieteni. După realizarea Unirii administrative, poetul a considerat că sosise timpul să se dedice mai ales proiectelor sale literare, motiv pentru care în toamna anului 1862 se va retrage la Mircești, lăsând treburile Agenției de la Paris în seama titularului, care nu era altul decât fratele său Iancu.

Spre sfârșitul anului 1863, Al. I. Cuza apelează iarăși la serviciile prețiosului sau prieten și colaborator. Situația internă și externă căpătase, însă, alte dimensiuni. Cuza întâmpina destule obstrucții din partea partidelor politice, o colaborare cu liberalii radicali cât și cu conservatorii fiind imposibil de realizat, și nu putea pune în aplicare proiectele sale decât printr-o lovitură de stat. În această direcție, singura soluție pentru domnitor era să obțină acordul Puterilor garante și, în mod special, să câștige de partea sa cercurile politice și diplomatice din Franța. La sfârșitul lui noiembrie 1863, Alecsandri ajunge la Paris și este primit de noul ministru de externe al Franței, Drouyn de Lhuys, iar a doua zi, la 30 noiembrie, i se acordă o audiență de către Napoleon al III-lea. După discuțiile avute, Alecsandri se putea declara mulțumit, fiind convins că Napoleon va sprijini în continuare politica lui Cuza. Va rămâne în Franța până la începutul lui mai 1864, vestea loviturii de stat săvârșită de domni-

tor la București găsim-l la Paris, aceasta constituind, se pare, și motivul pentru care, la scurt timp, se va întoarce în patrie. În acest fel se încheia un alt capitol din viața diplomatică a lui Alecsandri, cel dedicat Unirii Principatelor Române.

Nu-l vom regăsi pe Alecsandri, în anii ce au urmat, alături de domnitorul Cuza, ani ce au fost atât de rodnici din punct de vedere al transformărilor economice, politice, sociale și culturale prin care a trecut țara. Asta nu înseamnă că Alecsandri nu era de acord cu programul de reforme al domnitorului. Dimpotrivă, dar liniștea Mirceștilor îi oferea tot ceea ce poetul își dorise pentru planurile sale literare. Indignat de înlăturarea lui Cuza din domnie, mai ales de faptul că printre complotiști se aflaseră și vechi amici ai domnitorului și ai săi, cu I. Ghica rupând, pentru mai mulți ani, orice legătură, poetul se va retrage din viața politică pentru foarte mult timp. Va rezista tuturor tentațiilor și propunerilor, chiar și celor venite de la apropiatul său prieten M. Kogălniceanu.

În anii 1877 și 1878, anii războiului de independență, al cărui ecou se regăsește în poemele lui Alecsandri, Kogălniceanu, în calitate de ministru de externe, îi oferă poetului, pe rând, o misiune la Berlin și reprezentanța diplomatică a României de la Roma. Ambele refuzuri aveau același motiv: dorința de a nu colabora cu I. C. Brătianu, și mai ales cu C. A. Rosetti, amândoi inamici politici ai domnului Unirii. Spre sfârșitul vieții, după ce i se acordă cele mai mari onoruri pentru meritele sale literare, era primul român care primise laurii internaționale pentru o creație literară românească, Alecsandri îi scria în iunie 1878, în timpul Congresului de la Berlin, care avea să consfințească independența României, lui Kogălniceanu următoarele cuvinte: „Să ne punem pe lucru, să luminăm poporul în care există vitalitatea națională, să renunțăm la dezbinări care ne slăbesc, să ne unim într-un singur gând și să nu ne mai căutăm sprijin decât în noi înșine, lepădându-ne de satana, adică de protecții străine, și vom ajunge astfel mai departe decât am ajuns până acum. Va veni o zi în care vom asista la o colosală dărâmare de imperii și în acea zi de vom fi pregătiți, vom revendica tot ce e, a fost și este încă al nostru”²⁴.

Când nimeni nu se mai aștepta, spre finele anului 1884, acceptă colaborarea cu I.C. Brătianu, acesta din urmă făcând deosebite eforturi pentru a-și atrage de partea sa personalități proeminente ale societății românești. Este numit ministru al României în Franța, funcție pe care o va deține până la finele vieții, făcând, încă o dată, dovada că nu e numai ambasadorul spiritualității românești, ci și un diplomat de înaltă clasă.

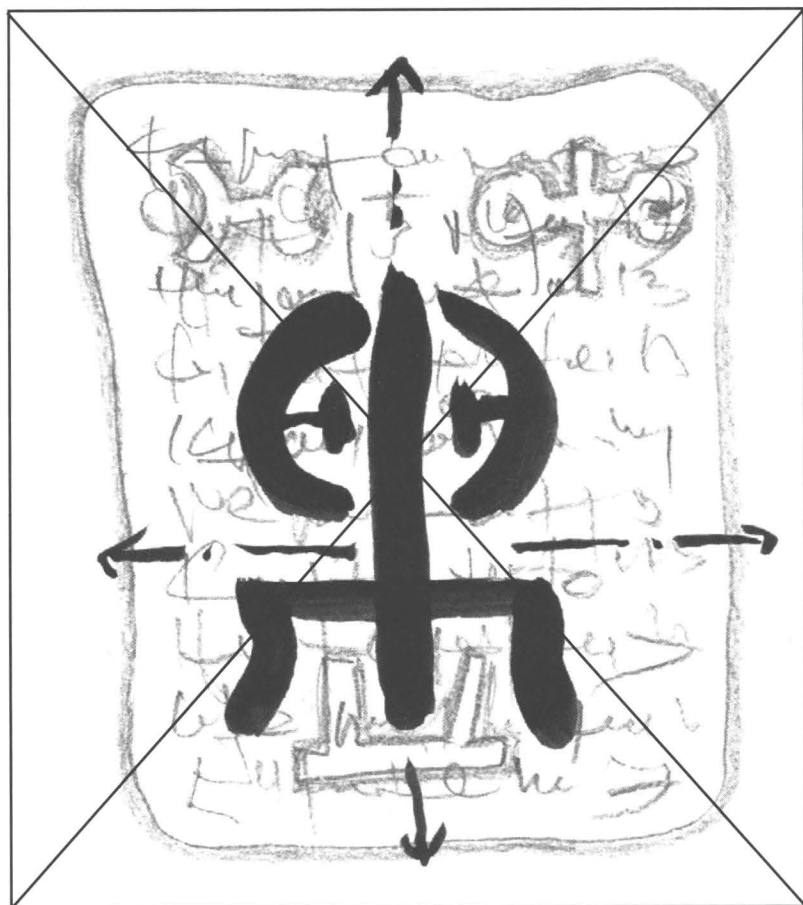
Participant activ, timp de peste o jumătate de secol, la importante evenimente ale renașterii naționale, Vasile Alecsandri putea afirma pe bună dreptate, la 9 august 1890, într-o scrisoare adresată lui M. Kogălniceanu: „Multe am văzut, multe am simțit, multe am îndeplinit, și când cătăm în urmă-ne, vedem cu mândrie rezultatele obținute în timp de o jumătate de secol”.

1. G. Bengescu, *Un poète diplomat roumain du XIXe siècle: Vasile Alecsandri*, în „Revue des deux mondes”, t. LX, 1910, p. 638-670; Marta Anineanu, *Din activitatea diplomatică a lui Vasile Alecsandri. Corespondență inedită, 1859-1862*, în „Studii și materiale de istorie modernă”, București, 1960, p. 257-262; L. Boicu, *Știri noi despre activitatea diplomatică a lui V. Alecsandri ca*

- ministru de externe, în „Studii și cercetări Științifice. Istorie”, Iași, fasc. 1-2, 1959, p. 195-200; N. Corivan, *Vasile Alecsandri 1821-1890*, în vol. *Diplomați iluștri*, II, București, 1970, p. 231-275; Dan Berindei, *Vasile Alecsandri, diplomatul*, în „Studii”, XXV (1972), nr. 2, p. 257-264; George Macovescu, *Vasile Alecsandri diplomatul*, în „Magazin istoric”, III, 1969, nr. 2, p. 6; G.G. Nicolescu, *Viața lui Vasile Alecsandri*, București, 1975; Dumitru Vitcu, *Vasile Alecsandri*, în vol. *Diplomații Unirii*, București, 1979, p. 40-83.
2. N. Cartoian, *Pensioanele franceze din Moldova în prima jumătate a veacului al XIX-lea*, în *Omagiu lui Ramiro Ortiz*, București, 1929, p. 67.
 3. E. Rădulescu-Pogoneanu, *Viața lui Vasile Alecsandri*, Craiova, 1940, p. 36-37; Marta Anineanu, *Alecsandri, scrisori, însemnări*, București, 1964, p. 244-245; V. Alecsandri, *Proză*, București, 1966, p. 451.
 4. Nicolae Krețulescu, *Amintiri istorice*, în „Ateneul român”, p. 526, 594-595; A. D. Xenopol, *Nicolae Krețulescu, 1812-1900-1912*, în „Analele Academiei Române”, mem. secț. ist, seria II, tomul XXXIV, p. 726; G. Barbu, *Nicolae Krețulescu*, București, 1964, p. 21-22.
 5. Ion Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri*, București, 1960, p. 85.
 6. Pompiliu Eliade, *Din arhivele Sorbonei*, în „Viața nouă”, București, anul I, nr. 10, 15 iunie 1905, p. 227.
 7. Marie G. Bogdan, *Autrefois et aujourd'hui*, București, 1929, p. 75; Sever Zotta, *La centenarul lui V. Alecsandri, 1821-1921*, Iași, 1921, p. 65.
 8. V. Alecsandri, *Nicolae Bălcescu*, în „Revista română”, vol. II, București, 1862, p. 307.
 9. Cornelia Bodea, *Lupta românilor pentru unitate națională, 1834-1849*, București, 1967, p. 25.
 10. G. G. Nicolaescu, *Viața lui Vasile Alecsandri*, ed. a II-a, București, 1975, p. 143.
 11. Arh. St. Iași, fond Militia pământească, tr. 1760, op. I-2009, dosar 804, f. 1.
 12. T. Bălan, *Activitatea refugiaților moldoveni în Bucovina 1848*, Sibiu, 1944, p. 89.
 13. Nestor Camariano, *Primul număr al „României literare” din 1852 a lui Vasile Alecsandri*, București, 1940, p. 5.
 14. N. Corivan, *V. Alecsandri*, în *Diplomați iluștri*, II, București, 1970, p. 244.
 15. G. Petrescu, D. A. Sturdza, D. C. Sturdza, *Acte și documente relative la istoria renașterii României*, vol. II, București, 1889, p. 1082-1083.
 16. Ion Ghica, *Amintiri din pribegia după 1847*, III, Craiova, f.a., p. 251.
 17. Victor Slăvescu, *Vasile Alecsandri și Victor Place în 1857*, în „Revista Fundațiilor regale”, nr. 4, p. 150.
 18. *Acte și documente...*, vol. VII, p. 610.
 19. „Convorbiri literare”, Iași XI (1888-1878), p. 429-434 și XII (1878-1879), p. 41-53, 81-88, 153-158.
 20. R. V. Bossy, *Agenția diplomatică a României în Paris și legăturile franco-române sub Cuza-Vodă*, București, 1931; Marcel Emerit, *Victor Place et la politique française en Roumanie à l'époque de l'Union*, București, 1931; Cornelia C. Bodea, *Din acțiunea de pregătire a Agenției diplomatice de la Paris*, în „Studii”, nr. 6/1960.
 21. Dan Berindei, *Înființarea agenției diplomatice a Principatelor Unite la Paris*, în „Studii”, nr. 6/1960, p. 99-119.
 22. L. Boicu, *Știri noi...*, p. 198.
 23. D. Ivănescu, *Informații din arhivele franceze despre Unirea Principatelor Române*, în „AIIAI”, 1989, XXVI/1, p. 93.
 24. V. Alecsandri, *Scrisori, însemnări*, ed. Marta Anineanu, București, 1964, p. 109-110.

CLEPSIDRA UMBRELOR

CLEPSIDRA UMBRELOR

POEMUL REGĂSIT

Vasile FABIAN - BOB

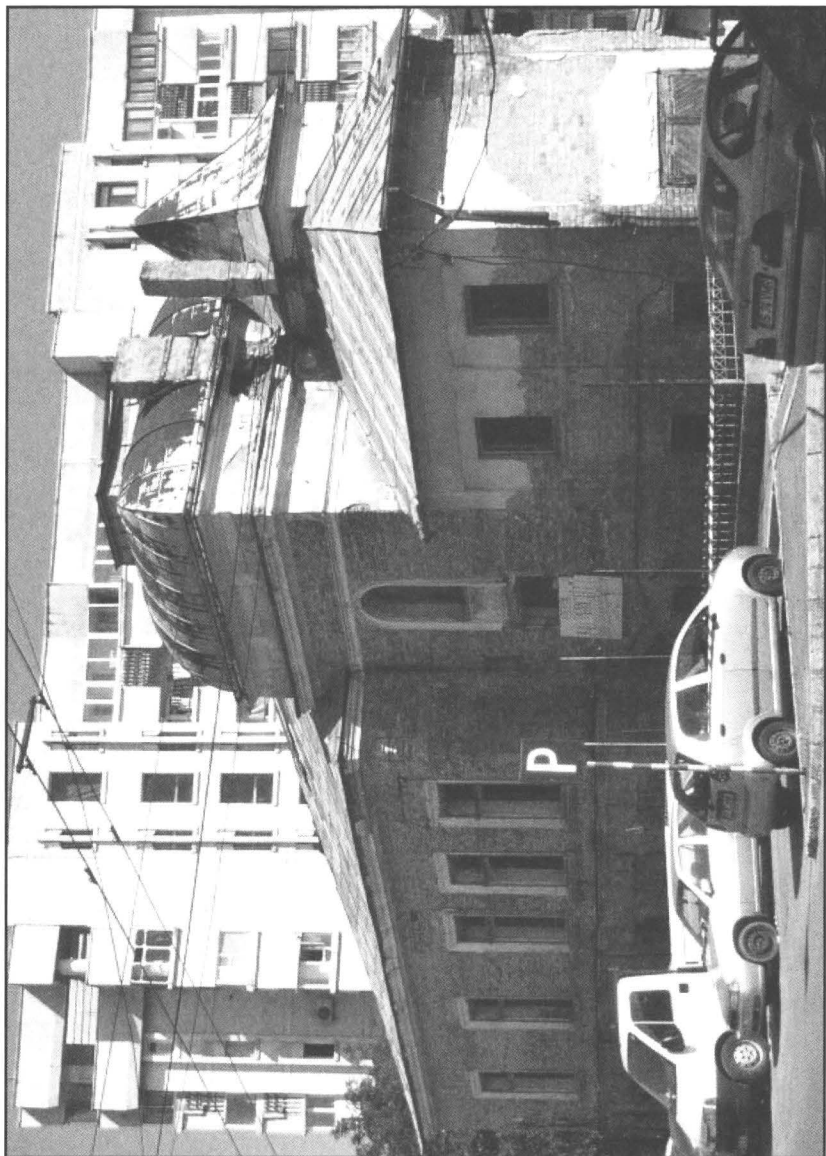
Moldova la anul 1821

*S'au întors mașina lumei, s'au întors cu capu'n jos,
Și merg toate dimpotrivă, anapoda și pe dos.
Soarele de-acum răsare dimineața la apus,
Și apune despre seară cătră răsărit în sus.
Apele schimbându-și cursul dau să'ntoarcă înapoi,
Ca să bată, fără milă, cu izvoarele război.
S'au smintit, se vede, firea lucrurilor, ce la cale
Aflându-se din vecie, urma praviilelor sale.
Și-au schimbat se vede încă și limbile graiul lor,
Că tot una va să zică di mă sui sau mă pogor.
Toate pân'acuma câte se părea cu neputință
Eșind astăzi la iveală, vor putea avea credință.
Vreme multă n'a să treacă, și-a ara plugul pe mare
La uscat corăbierii nu s'or teme de 'necare.
Ce-a să zică-atunci pescariul, când în ape curgătoare
Îi va prinde mreja vulturi și dihăanii sburătoare?
Ce-a să zică vânătorii, când în loc de turturele,
Ne-văzând nici câmp nici codru, va pușca zodii și stele?
Nătărăule, ce umbli pe a ceriului fațadă,*

Zisu-mi-au ieri noapte luna, tâlnind'o la promenadă,
Suma veacurilor scrise pentru tine'n acest loc
S'au deșirat de pe crugul Soarelui cel plin de foc.
Iară di ești vreo comită, rătăcită dintre stele
Și umbli fără de noimă ieșită din rânduile,
Ce zăbavă peste vreme te ține'n calea cerească
De îngâni cu migăele Armonia îngerească?
Dacă ești plănită nouă și nu ții tovărășie
Colindând pe lângă soare în sistema ce să știe,
La depărtare căzută te întoarce pe o cale
Și nu ești nebunește pe hotarul sferei tale.
Cutezătoriu mai aproape, vei fi ars de multă pară
Vei să degeri dimpotrivă de te vei depărta iară.
Iată Aurora vine cu veșminte luminate
Alungând spaimile nopței peste clime depărtate.
Iară steaua Afroditei vărsând rouă și răcoare
Deschide cu-a sale raze porțile sfântului Soare.
Era nu-ș ce să mai zică, și deabia numa'ncepură,
Când un nor venind cu ploaie îi spală vorba din gură.

(Din Foaie pentru minte, inimă și literatură. Brașov, Anul 1839, Nr. 13, pag. 97–98.)

FOTOGRAFIA RECUPERATĂ

Casa (monument istoric) A.D. Xenopol (aflată în lucrări de restaurare)
strada Vasile Conta nr. 9, Iași

VASILE FABIAN-BOB-REU (RĂU), UNUL DINTRE PRIMII NOȘTRI POEȚI

Niculae VRĂȘMAȘ

Printre primii noștri poeți, despre care nu prea se mai scrie în ultima vreme, un loc mai puțin comentat îl ocupă Vasile Fabian – Bob – Reu (Rău), după numele, complet, sub care ar trebui să rămână în istoria literară. Poeziile sale au fost publicate postum, iar biografia, locul de origine și evoluția numelui său nu au prea fost îndeaproape cunoscute.

Într-o mai veche antologie, intitulată „*Primii noștri poeți*” (Editura Tineretului, 1964, cuprinzând o reeditare a altora mai vechi și o prefață de Nicolae Manolescu), o lapidară „notă biobibliografică” menționează următoarele: „*Moldovean prin origine, Vasile Rău, numit apoi după bunicul dinspre mamă Bob și în cele din urmă și Fabian, prin latinizarea numelui, studiază la Năsăud, Blaj și Cluj. În 1820 Gh. Asachi îl aduce în Moldova, unde Vasile Fabian - Bob e unul din primii profesori ai învățământului național din Moldova. În 1829 îl ajută pe Asachi la redactarea **Albinei românești**. Toată opera lui sunt două poezii latinești și patru românești.*”

Plecând doar de la această notă, se deschid cel puțin următoarele elemente biobibliografice, valabile și dovedite a fi esențiale și a nume: evoluția numelui său, de la cel al nașterii, care a fost Rău (inițial a fost Reu dar a devenit, ulterior, Rău, după cercetările noastre), la Bob, după înfiere și Fabian, după latinizarea lui, la dorința poetului; precizarea faptului că „*Vasile Fabian - Bob e unul din primii profesori ai învățământului național din Moldova.*” și că „*În 1829 îl ajută pe Asachi la redactarea „Albinei românești”, iar „Toată opera lui sunt două poezii latinești și patru românești”,* menționare la fel de lapidară, dar care îl încadrează ca poet bilingv.

Prima inadvertență din această notă este originea sa, care este ardeleană, iar cu semn de întrebare rămâne cea de a patra lui poezie, intitulată „Glasul viitorului”, din care s-a inspirat un alt mare ardelean, Andrei Mureșanu, în poezia care a devenit azi Imnul Național. Despre această poezie, abia după mai bine de un secol, istoricul ieșean N.A.Ursu, susține că a fost scrisă de George Crețeanu („Cronica”, nr.25, p.5, Iași, 1966), confuzia atribuirii greșite plecând de la folosirea pseudonimului Fabian.

Născut în comuna Borgo – Rus, astăzi satul Rusu Bârgăului, comuna Josepii Bârgăului, jud. Bistrița – Năsăud, într-o străveche familie de preoți, ca fiu al

căprarului Petru Reu, din regimentul al II-lea de graniță năsăudean, Vasile Reu (nume dat după cel al preotului din sat, bunicul său dinspre tată, devenit în prezent Rău), a fost înfiat de către parohul comunei Maieru, Teodor Bob, bunicul său după mamă, nobil oiginar din Mănăștiur – Copalnic, județul Someș, văr primar cu Ioan Bob, episcopul Făgărașului.

Bunicul său dinspre tată, preotul Vasile Reu din Borgo Rus, a avut patru feciori: Ion Reu, care a ajuns preot în sat în locul tatălui său; Pavel Reu, care a ajuns căpitan în cel de al II-lea regiment de graniță năsăudean, cunoscut ca un brav ste-gar și erou al batalionului acoperit de glorie, în vestita bătălie împotriva unei ar-mate condusă de însuși Napoleon Bonaparte, la Arcole (1796), lângă Areda, Veneția, mort la Mocod în 1825; Maștei Reu, căprar în regimentul de graniță și Petru Reu, căprar și el în regiment și tatăl celui mai vechi poet, cunoscut din do-cumente, originar din Țara Bârgaielor.

Fiind înfiat de parohul Toader Bob, bunicul său dinspre mama Anisia, tân-ărul Vasile Reu, devenit Bob, urmează școala din comuna Maieru, apoi școala germană normală din Năsăud și gimnaziul românesc din Blaj. Cu o bursă acordată de Ioan Bob, Episcopul Făgărașului, văr cu bunicul său, Fabian își continuă pre-gătirea universitară la Cluj, unde face studii juridice și de filozofie. În ultimul an de studii este pedepsit, se pare pe nedrept, de conducerea instituției, fapt pentru care Fabian abandonează cursurile și pierde sprijinul bănesc al episcopului Bob, care îi cerea imperios să se facă preot. În perioada clujeană poetul își schimbă nu-mele de Bob după latinescul Fabian, probabil ca să scape de armată, după cum se obișnuia pe atunci, cu toate că în tinerețe visase să ajungă „judecător militar” la regimentul grăniceresc, după cum relatau Ioan Marian și Iuliu Moșil. Sau poate că nu a rezistat atracției, aproape magnetice, a celui „redivivus”, pentru care ti-nerii intelectuali ardeleni își latinizau numele. Se pare că aceasta a fost motivația pentru care nu s-a reîntors la numele tatălui său Reu (Rău), dar evident a fost fap-tul că, după spusele sale, numele de Bob, atât de rezonant al bunicilor dinspre mamă, devenise „numai o belea pe cap, că în loc să-mi ajute ceva, îmi făcea mai mult stînghereală, și pe lângă slava numelui ce purtam, zdranțele ticăloșiei mele cu atâta mă arăta întru o mai mare urgisire” (Din biografia întocmită de Vasile Popescu-Scriban, 1839).

Nereușind să-și finalizeze studiile juridice, deși a făcut încercări în acest sens și la Oradea, și nici măcar să obțină un post de „auditor” la cancelaria Regi-mentului grăniceresc din Năsăud, sau măcar de slujbaș „dominal” în satul său natal, Fabian primește în 1820 invitația lui Gheorghe Asachi, venit să ducă tineri învățați din Ardeal pentru învățământul din Moldova, și pleacă, împreună cu Va-sile Popp, Ion Costea și Iosif Manfi, la Iași, unde vor fi profesori, Fabian devenind asistentul lui Gh. Asachi.

După câteva luni de la deschiderea cursurilor are loc suprimarea, de către turci, a Academiei Domnești din curtea Mitropoliei, în urma revoluției grecești de

Academia Mihăileană din Iași
(demolată în anii '60 ai secolului trecut)

la 1821, instituția fiind redeschisă abia în 1828, de Gh. Asachi, sub numele de Gimnaziul Vasilian, care a funcționat, după 20 noiembrie 1834 prin sprijinul domnitorului Mihail Sturza, sub denumirea de Academia Mihăileană până în 1860, când domnitorul Alexandru Ioan Cuza va întemeia, la Iași, prima Universitate din viitoarea Românie.

Cărturar de elită și poliglot, Vasile Fabian - Bob - Reu (Rău), a devenit un strălucit profesor la Academia Mihăileană din Iași, fiind autorul mai multor manuale școlare, între care o gramatică româno - latină, o aritmetică și "Elementele geografiei", publicate în 1834.

A fost numit paharnic, de către domnitorul Mihail Sturza și a devenit, post mortem, unul dintre primii poeți clasici ai Moldovei și ai țării.

O biografie a poetului a mai fost scrisă în anul 1840, de cărturarul doctor Vasile Pop, intitulată „Trăsuri oareșcare. Din biografia sau viața răposatului D. Paharnic Vasile Fabian sau Bob”, care cuprinde informații foarte detaliate despre cel cu care plecase împreună în 1820 la Iași, la propunerea lui Gheorghe Asachi, pentru a servi învățământul românesc. La baza acestei lucrări biografice a stat o scrisoare a vicarului Năsăudului, Ioan Marian, marele organizator școlar și dregător bisericesc, fost coleg de școală cu viitorul poet la Năsăud și la Blaj, care a cunoscut îndeaproape originea acestuia și a avut ocazia, prin înalta sa funcție, de a obține cele mai corecte date. Scrisoarea vicarului năsăudean către cărturarul Vasile Pop este un adevărat document, care constituie componenta de bază în biografia lui Fabian. Un alt biograf al dascălului-poet a fost și Iulian Marțian, în ale cărui date sunt presărate însă unele confuzii în privința anilor de școală din Ardeal.

Într-o prezentare mai recentă, scriitorul Teodor Tanco face o adevărată sinteză, bine documentată și critică, privind biografia și activitatea lui Fabian, rectificând unele inadvertențe și insistând asupra necesității păstrării pseudonimului de

Fabian, ca nume principal, așa cum și-a dorit-o poetul.

În aceeași idee, considerăm că alături de Vasile Fabian, numele întreg al poetului trebuie să includă atât pe cel de Bob dar și pe cel de Reu (Rău), sub care s-a născut.

G. Călinescu, în *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* (Buc.1941), caracterizează poezia lui Vasile Fabian Bob ca fiind înzestrată cu „vi-zionile cataclismului”, cu element „idilic”, dar și cu „vederi pătrunse de un blând umor”, încadrându-l în capitolul „Clasicii întârziți”, după primii Văcărești, Matei Milu, Vasile Aaron, Ion Barac, D.Țichindeal, Ion Budai - Deleanu, Dinicu Golescu, Iordache Golescu, Costache Conachi, Vasile Pogor-tatăl, Gheorghe Asachi, Iancu Văcărescu și Barbu Mumuleanu.

Începuturile lirice ale lui Fabian au avut un caracter omagial și au fost scrise în limba latină. Astfel „*Carmen onomasticon*” scrisă în 1820, a fost dedicată lui Mihail Sturza, pe atunci eforul școlilor ieșene, iar o altă odă a fost închinată domnitorului Ioniță Sandu Sturza, cu ocazia înscăunării acestuia. Din nefericire, poeziile scrise de Fabian în limba română sunt foarte puțin cunoscute. Ele au fost publicate postum, la trei ani după moartea poetului, grație lui George Barițiu, pe atunci tânăr editor-redactor la „*Foaia pentru minte, inimă și literatură*”, supliment săptămânal al revistei „*Gazeta de Transilvania*”, primul mare periodic al românilor din Imperiul Austriac, tipărit la Brașov. Astfel, în nr. 13 din 26 martie 1839 este publicată în prima pagină poezia „*Moldova la anul 1821*”, având următoarea precizare: „*Poezii dintr-ale răps. Prof. pah. V. Fabian*”. În subsolul paginii, sub poezia lui Fabian, Barițiu anexează un apel către cititorii și cărturarii vremii, eventuali posesori ai unor date inedite despre poet, cu următorul conținut: „*Mare bucurie ne-ar face cineva, când ne-ar împărtăși mai multe pericope din viața acestui bărbat vrednic. Noi nu știm mai mult despre V. Fabian, decât că dânsul a fost născut aici în Ardeal, nepot al vestitului Episcop românesc unit Ioan Bob. De aici în junia sa au trecut la Moldova, unde ca profesor au deschis visteria științelor pentru tinerețea românească de-acolo. Redactorul*”.

Încercarea lui Barițiu a fost benefică. Răspunsul a venit prompt. Cel care îl cunoștea foarte bine pe dascălul-poet, și care va fi primul său biograf, era un fost elev al său, de origine transilvană, în persoana pitarului Vasile Popescu - Scriban, cel care mai târziu devine arhimandritul unionist al Moldovei, vestitul Filaret Scriban.

În nr.14 din 2 aprilie al aceluiași an este publicată, tot pe prima pagină, poezia „*Moldova la anul 1829*” iar în numărul 15, următor „*Suplement de Geografie întru memoria răposatului Școlariu Ștefan Shendrea din Gymnasia Basi-liană din Iashi, la anu 1834, Octomv. 25*”, poezie cunoscută și sub titlul de „*Geografia cintirimului*”. Tot în „*Foaia pentru minte, inimă și literatură*” este pu-

blicat și fragmentul care s-a mai păstrat din „*Alusio*”, în numai patru versuri, scrise în limba latină.

Poezia cea mai importantă a lui Fabian rămâne „*Moldova la anul 1821*”, din care versurile următoare străbat prin veacuri până la noi, reținându-ne și azi atenția:

*„S-au întors mașina lumii, s-au întors cu capu-n gios,
Și merg toate dimpotrivă, anapoda și pe dos:
Soarele de-acum răsare dimineața la apus
Și apune dinspre sară cătră răsărit în sus”.*

Ele au fost ca un sunet de diapazon pentru Eminescu, care a transpus, într-o măiastră simfonie, patetismul lor în *Epigonii*:

*„S-a întors mașina lumii, cu voi viitorul trece;
Noi sântem iarăși trecutul, fără inimi, trist și rece;
Noi în noi n-avem nimic, totu-i calp, totu-i străin!”*

Locul lui Vasile Fabian – Bob - Reu (Rău) în literatura română a fost definit și prin publicarea de către Aron Pumnul a poeziilor sale în „*Lepturariul rumânescu cules den scriptori rumâni*”, tomul III, Viena, 1862, în care Fabian era așezat alături de Antioh Cantemir și Vasile Cârlova.

Cu toate că Fabian, unul dintre primii noștri poeți, a fost aproape uitat (nu se mai cunoaște nici locul de la Iași unde a fost înmormântat, se mai păstrează doar epitafurile) bârgăuanii și-au reamintit de el. Prin grija profesoarei de limba și literatura română, Rafila Mureșan, director al Școlii Generale din Rusu Bârgăului în 31 decembrie 1997, a fost atribuit numele școlii în memoria poetului Fabian.

Școala Generală
„Vasile Fabian-Bob-Reu (Rău)”
din localitatea Rusu Bârgăului

COSTACHE NEGRI ȘI DARUL MISTERIOASEI FLORĂRESE

Ștefan Ion GHILIMESCU

Cu binecunoscuta-i agerime și putere de judecată, Eminescu elogia cu osebire la moartea lui Costache Negri, în 1876, anvergura și prestația excepțională a diplomatului, afirmat, recunoscut și respectat în această demnitate de toată Europa. Un an mai târziu, răspunzând unei scrisori primită din partea fiicei iluminatului domn al Moldovei, Grigore Ghica (în care aceasta constata cu tristețe că după moartea lui Negri Moldova a rămas fără nota ei dominantă!), dintr-o perspectivă evaluativă mai generală, în cuvinte avântate, Vasile Alecsandri își situa extrem de sus prietenul: „*Negri este ultimul reprezentant al marilor noștri străbuni, model al tuturor frumoaselor însușiri care fac cinste omenirii.*

Nobil la înfățișare, nobil la suflet, totdeauna mare prin sentimentele sale, atras totdeauna în chip instinctiv spre ceea ce este frumos, drept și mare...

Numele lui fermeca spiritele, frumoasa lui figură cinstită și simpatică atrăgea privirile către acest colț necunoscut pe malul micului râu Trotuș, unde avea să se stingă înaintea de vreme unul din oamenii cei mai cu suflet. În mijlocul tulburărilor noastre, în toiul nenorocirilor, când se părea că orice nădejde era pierdută pentru totdeauna, multe inimi își regăseau puterea în ideea mângâietoare că Negri era acolo mereu gata să se sacrifice pentru patria sa... “ Personal, nu despre frumusețea impunătoare a figurii lui Costache Negri la maturitate (*Cabinetul de stampe* al Academiei Române posedă câteva fotografii de-a dreptul excepționale!) și nici despre anvergura contribuției sale ca om politic, scriitor sau diplomat vreau să scriu aici, ci despre un episod misterios și foarte puțin cunoscut din tinerețea sa.

Bărbat cu o alură seducătoare („Costache Negri era unul dintre bărbații cei mai frumoși ai țării” – apud, Radu Rosetii, *Amintiri din prima tinerețe*), Negri moștenea eleganța, atracția și morga princiară a mamei sale, Smaranda Donici, măritată inițial cu Petrache Negri și devenită, după moartea acestuia, soția „primului poet al Moldovei”, Costache Conachi. În treacăt fie spus, răpit de farmecul ei – sub numele de alint Zulnia – Conachi îi închinase, încă de pe vremea când Petrache mai trăia, o suită de poezii de dragoste între care se remarcă și i-a ajuns faima până azi, *Amoriul din prieteșug*. Cu poetul, Smaranda, care îi supraviețuiește primului soț doar trei ani (m. 1831) are un singur copil, pe Ecaterina, cunoscută și sub numele de Cocuța, celebră mai ales datorită răsunătorului episod al

dejucării înțelegerii dintre soțul său, Neculai Vogoride (caimacanul Moldovei în preajma realizării Unirii Principatelor din 1859) și Inalta Poartă care, în schimbul falsificării alegerilor din Moldova, îi promisese lui Vogoride scaunul domniei. Costache, trebuie spus, a fost singurul băiat pe care Smaranda l-a avut din cele două căsătorii. Și mai trebuie spus că marele boier Conachi (poate cel mai avut om din toată Moldova timpului!), care nu o avea ca urmaș decât pe Cocuța, a dorit imediat să-l înfieze, numai că tânărul Negri a refuzat să lase să piară numele strămoșilor săi, chiar dacă tatăl vitreg îi oferise toată averea sa. Costache Conachi s-a îngrijit chiar și în această situație să-i ofere tânărului Negri o instrucție aleasă. În 1832, scrie academicianul Paul Păltănea în *Viața lui Costache Negri*, 1985 (fără a divulga sursa), Conachi cerea stăpânirii să îi elibereze lui Costache Negri un pașaport „ca să meargă acum deodată la Viena și după contenirea boalii holerii de la Franța să meargă la Paris, ca să sfârșească învățăturile în (...) trii, patru ani“. Plecarea la Viena avea ca scop nu numai continuarea studiilor începute de timpuriu la Odesa, dar și îngrijirea sănătății precare la acea oră a tânărului. Nu se știe ce studii a făcut Negri aproape un an în capitala Austriei, dar pesemne că nu s-a dat în lături nici să petreacă – fiindcă și sănătatea îi era acum bună –, să meargă la teatru sau la operă. Parisul cunoscut dintr-o bogată literatură frecventată cu asiduitate îl atrăgea ca un magnet, dar în august 1833 când ajunge aici nu zăbovește decât câteva zile, după care pleacă la Berlin de unde face descinderi la Hamburg și Königsberg. În 1834, era la Riga, de unde, potrivit lui Paul Păltănea, se întoarce la Berlin, și apoi pleacă la Karlsruhe. Conachi primește rar în tot acest timp câte o veste de la tânărul Negri, situație care devine „cronică” în anii 1835-1836, de vreme ce în martie 1835 tatăl vitreg convoca adunarea rudelor ca să scrie tânărului „pe la locurile pe unde ar socoti că se va fi aflând“. Zenobie Pop, un prieten al lui Conachi, îi scria, în sfârșit, la 26 august 1836 că Negri se afla la Neapole cam de nouă luni...

Este evident că tânărul Costache Negri a ales pentru pregătirea sa ca diplomat nu învățământul scolastic rigid al timpului, ci instrucția vie pe care a dobândit-o într-un adevărat periplu corporatist de inițiere, în care a inclus studiul obiceiurilor și mentalităților oamenilor întâlniți, investigarea zestrei „academiilor”, cercetarea bibliotecilor și galeriilor de artă importante, frecventarea mediilor artistice, oricât de etroclite, saloanele, teatrele, sălile de spectacole, arhitectura și monumentele din orașele pe unde a trecut. La Neapole, unde se știe că Negri a cheltuit mai mult decât îi permiteau resursele deloc neglijabile pe care i le asigura din țară tatăl vitreg, tânărul este sedus, cum își amintea și scria în 1839 în *Veneția. Sara a doua*, de farmecul orașului: „întru adevăr că este un rar oraș, atât prin frumusețea climei, a firei, a poziției, cât și a sângelui, căci sunt bărbați, și mai cu prisos femei mult, mult frumoase; femei madonă, cu ochi negri, coperiți cu lungi gene, ce învăluiesc căutătura ca albiușori nouri, ce trec peste palida lună pe o răcoasă noapte a Italiei; femei cu simțiri aprinse și netăgăduite,

ca și-n toate celelele părți ale acestii țări, unde parcă-i pricină aprinderea văzduhului...“. Se pare că la poalele Vezuviului Costache Negri cunoaște din plin atât spiritul unui oraș fabulos prin monumentele sale cât și simptomele bolii secolului care, desigur, cu diferențele de rigoare, nu sunt atât de diferite de cele descrise în 1836 de Alfred de Musset în primele două părți din *Confesiunea unui copil al secolului*. „Perfecțiunea, prietene, își spunea dezabuzat Octav – alter-egoul lui Musset din opera citată mai sus și se pare cunoscută de Negri – e tot atât de puțin făcută pentru noi ca nesfârșitul. Trebuie să n-o cauți în nimic, să n-o aștepti de nicăieri; nici de la dragoste, nici de la frumusețe, nici de la fericire, nici de la virtute, dar trebuie s-o iubești pentru a fi virtuos, bun și fericit atât cât îi este îngăduit omului să fie”.

Respirând prin toți porii idealitatea și poezia unui romantism întârziat, frumosul și înfierbântatul Costache Negri din acei ani va fi intrat în contact cu siguranță în orașul italian și cu acele femei care, cum spunea același Musset, scot un roman dintr-o privire. Aproape sigur, date fiind în epocă „obiceiurile studenților și artiștilor, atât de libere, atât de frumoase, atât de pline de tinerețe”, dintr-o atare relație, se va naște unicul lui copil, o fată pe care viitorul mare om politic a recunoscut-o și adoptat-o de la bun început. Josefina, căreia Negri s-a străduit și i-a asigurat o educație strălucită („Doamna Josefina (Sturdza) e femeia cea mai cultă, scria ziarul *Paloda* din 7 nov. 1893“), a fost toată viața înconjurată de afecțiunea unui tată sensibil, atent și generos, un părinte care va fi pus în sentimentele pentru acest unic copil toată tandrețea și nevoia sa de iubire. În răspunsul la o scrisoare a domnitorului Alexandru Ioan Cuza din 1865 în care acesta i se confesa în legătură cu adopția lui Alexandru - fiul Mariei Obrenovici (amanta sa și mama primului rege sârb!) – , Costache Negri găsea că domnitorul s-a purtat ca un om cinstit, adăugând că „trebuie să ispășim aceste vechi păcate și nu vă voi demonstra aceasta decât prin ceea ce am făcut eu însumi”!

În privința misterioasei mame a fetei, Costache Negri a păstrat spre lauda sa o discreție desăvârșită. Cercetătorii vieții celui mai respectat demnitar al secolului al XIX-lea, cum s-a spus, apucând un fir din unele pretinse dezvăluri făcute de Negri unor prieteni, au încercat diferite deducții. Emil Boldan, care este și îngrijitorul modern al ediției de *Scrieri* din 1966, într-o notă la *studiul introductiv*, pag. XVIII, fără alte amănunte, o consideră pe Sabina Heinefetter mama Josefinei, fiica lui Negri. Născută în 1809 la Mainz, Sabina a fost una dintre sopranele cunoscute ale vremii care, după ce a ajuns la Paris, unde a studiat cu Banderali și Tadolini, a cântat la *Theatre Italien* până în 1842. „În ipoteza că 1836 este anul de naștere al Josefinei, scrie, în replică, Paul Păltănea în monografia consacrată lui Negri, pare puțin probabil că Sabina Heinefetter ar fi mama ei, căci artista avea, în acest timp, un contract cu «Hochtether» din Dresda (*informație de la Sächsische Landesbibliothek, scrisoare din 11 martie 1980*)”. De aceeași părere cu Emil Boldan s-a situat și Pericle Martinescu în monografia sa în multe privințe fante-

zistă dedicată în 1966 marelui diplomat. În 1887, George Bengescu, într-un articol despre Vasile Alecsandri publicat în „Convorbiri Literare“, XI, pretindea că știa de la Costache Negri însuși că numele mamei Josefinei ar fi Sabina Heinefetter. S-ar putea ca afirmația lui George Bengescu să fi inaugurat seria de adepți care consideră pe Sabine Heinefetter mama Josefinei Negri.

O opinie concurentă pe care pare că o împărtășește și Paul Păltănea este cea care pleacă de la un misterios „bilet” prin care o anume Giuseppina îl ruga în 12 martie 1877 pe colonelul Nicolae Pisoschi să depună un buchet de flori la mormântul lui Costache Negri – „scumpul meu prieten” –, amănunt pus în legătură cu un anumit fapt prezentat de Vasile Alecsandri în „Buchetiera de la Florența”, prima încercare prozastică mai substanțială a bardului publicată în numărul 3 (1840) al *Daciei Literare*. Dacă nu și alte amănunte (vezi și confesiunile fiicei lui Alecsandri, Mariè G. Bogdan din *Autrefois et aujourd'hui*, 1929), cel puțin titlul scrierii lui Alecsandri, care pleacă de la o însemnare făcută de poet chiar în timpul călătoriei din 1839 în Italia împreună cu Negri (expressis verbi: *Buchetiera de la Florența îndrăgostită de Negri!*), au determinat pe unii exegeți să o considere pe pioasa Giuseppina (autoarea depunerii buchetului recunoștinței de la mormântul diplomatului) drept mama Josefinei. Alecsandri însuși în mâna căruia s-a aflat „biletul” pe care, de altminteri, l-a și transcris (va fi ulterior publicat, de Al. Marcu, prin 1927!) e bine de știut, a fost primul care l-a atribuit „buchetierei de la Florența”. Așadar, una dintre frumoasele florărese („atunci când am văzut pentru prima dată balurile mascate ale teatrelor, auzisem și despre o regină a Franței travestită în florăreasă, care vindea violete. Am găsit aici (la Paris, n.n.) florărese care vând violete travestite în vivandiere, conf. Alfred de Musset) de la care își amintea Alecsandri că primea el și Negri flori în fața cafenelei Donné din Florența devine pentru N. Petrașcu (*Icoane de lumină, f.a.*) Giuseppina Berta, mama posibilă a Josefinei Negri. De ce Berta, o cântăreață, probabil, de la Teatrul „La Pergola” și nu Strepponi (1815-1897), una dintre interpretele de operă preferate ale lui Verdi, prietenă intimă, s-a spus, cu acesta, nimeni nu se mai obosește astăzi să se întrebe. Mai echilibrat, Paul Păltănea – cel mai bun biograf până la urmă al lui Costache Negri – concede că mama Josefinei trebuie să fi fost o Giuseppina. Pentru ca misterul să fie deplin, Josefina însăși a pus în circulație propria-i variantă în legătură cu mama, afirmând între prieteni că ea ar fi fost baroneasa Dontoru. În orice caz, ne informează regretatul Paul Păltănea, pe actul care constata decesul femeii, în 1903, oficialitățile orașului Bârlad rețin în dreptul mamei, într-adevăr, pe această baronerasă Dontoru!

Fără firea aventuroasă a primului domn modern al românilor, care a avut cu fatala Maria Obrenovici, fiindcă tot a venit vorba, doi copii (amândoi adoptați de Cuza cu permisiunea Elenei Doamna), Costache Negri, ca aproape toți revoluționarii pașoptiști, în prima tinerețe (Bălcescu, Heliade, Kogălniceanu, Tell, Voinescu II etc), a fost un copil al secolului său, în sensul pe care îl face celebru Alfred de Musset în

singurul său roman dus la bun sfârșit, flamboaianta poveste de dragoste dintre cel mai romantic dintre poeții romanticii francezi și incredibila George Sand... După atât de „moderna“ poveste, în 1999, regizoarea Diane Kurys a realizat marele film de artă: *Amintiri de la Veneția*, un scenariu care ar trebui neapărat prizat în atmosfera cântecului *Lettre de George Sand à Alfred de Musset* cântat de Céline Dion.

Așa cum am mai spus, asupra Josefinei Costache Negri revarsă cu un neostoit sentiment al responsabilității toată bogăția zestrei sale sufletești. Alintată uneori cu numele de Josetta, fiica marelui diplomat, împreună cu cele 6 fiice rezultate din două căsătorii (dar să nu-l uităm nici pe fidelul Alecsandri) devin în anii retragerii lui Negri din aproape toate funcțiile și demnitățile publice singurele ființe care îi alimentează dragostea de viață și puținele prilejuri de bucurie. În volumul doi al *Scrierilor* îngrijite de Emil Boldan găsim un număr de 53 de scrisori adresate, din diferite locuri, într-un răstimp de 23 de ani (1853-1876), de către Costache Negri fiicei sale. Redactate toate în limba franceză, departe, evident, de a avea caracterul literar istoric al *Scrisorilor* lui Ghica, de pildă, scrisorile lui Negri au un apăsător caracter particular. Din ele putem alcătui, la un moment dat, fișa de sănătate (Negri trăia după retragerea din viața publică un acut sentiment al îmbătrânirii!), ba chiar putem urmări pas cu pas evoluția stării generale a fostului diplomat ascuns în bârlogul său de la Târgu Ocna de unde ieșea pentru a se ocupa cu plăcere, când nu lua pe umerii săi multele probleme ale administrării averii surorilor sale, de grădinărit. De la Constantinopol, trimitea la un moment dat o ladă de portocale Catincăi, rugând-o pe Josefina, pentru a-și lua partea, să-i țină puțin de urât mătușii sale iar pentru a-i face o plăcere lui Vasile Romalo (primul soț al Josefinei, fiul lui Gheorghe Romalo și al Mariei Rosetti, soră cu Elena Cuza) descria cu ingeniozitate, în aceeași epistolă, pe Josefina însăși, „republicană cu cordă roșie în școala din cartierul Beaujon” al Parisului la 1848. De la Stambul, altă dată, o încunoștința pe Josefina că a reușit să-i dregă „un șal vechi de familie care va ține încă destul ca să slujească și copiilor (săi) dacă nu și alor lor”. Încă de la apariție, în 1862, îi trimitea din Orient „cele întâi două volume din *Mizerialii* pe care am pus să mi le aducă din Paris” iar cu un an mai târziu, prin Iancu Alecsandri (fratele poetului) un *elixir de fucus*, din același loc, fiindcă această țară e și ea tare în pomezi, unsori, elixiruri și altele”. În 1864 îi dădea de veste ca la apropiata revenire în țară îi va aduce în dar un șirag de mărgean și alte mărunțisuri, iar „doamnei Lambrino, cumnata ta, un papagal și tutun (să nu uităm că, la Paris, George Sand tocmai inaugurasă printre femei moda fumatului din pipă!)”. De mai multe ori, printre rugămintele mereu reînnoite de a primi vești amănunțite despre familia sa, Costache Negri nu uita să-și anunțe grijuliu fiica de faptul că, ei sau surorilor sale, le mai trimite încă un tablou (de obicei, portrete!). Costache Negri, se știe prea puțin astăzi, a fost alături de Kogălniceanu un împătimit colecționar de artă. Pe lângă pictură de șevalet, Negri a colecționat mobilier de epocă și un impresionant număr de medalii de aur. De o excepțională valoare, cele 39 de

tablouri din colecția Negri, aparținând unor mari maeștri ai picturii universale, prin voința inflexibilă a lui Negri au ajuns aproape toate în depozitele Pinacotecii de Stat din Iași. Rămas fără suficiente mijloace de subsistență, încă din 1871 Costache Negri oferise spre cumpărare întreaga sa colecție statului român. Evaluată inițial la circa 100.000 lei aur, cam circa de patru ori mai puțin decât valoarea în realitate, de-abia în 1874 Kogălniceanu reușește să obțină în Parlament votarea sumei de circa 40.000 de lei, sumă care, din câte se spune, nu a fost nici ea onorată integral. Achiziționată cu o sumă modică, sau până la urmă, „donată”, întreaga colecție de tablouri Negri rămâne grație gestului patriotic al marelui om de stat în patrimoniul Muzeului de Artă din Iași. Nu același lucru avea să se întâmple însă, subliniez amănuntul, cu cele 180 de pânze aparținând lui Kogălniceanu vândute în cadrul unei licitații, în 1880, la Köln...

Olimpian, presimțindu-și poate apropiatul sfârșit, la numai 64 de ani, în februarie 1876, Costache Negri îi scria simbolic Josefinei că a încheiat socotelile și a rupt cu toată lumea, găsind că și ea e poate îndreptățită să-l uite. „*Ma vie retirée dans mes montagnes, j'ai rompu avec tout le monde dont tu parles et il est de toute justice qu'il use de la loi du talion et qu'a son tour il m'élimine de ses souvenirs.*

Néanmoins, je lui en suis reconnaissant. Marguerite sera ici dans 10-12 jours, et nous t'attendrons tous pour Pâques avec joie, cozonacs, pascas et œufs rouges“.

EX LIBRIS

Ștefan OPREA
Pas la pas prin festivaluri
Iași, Opera Magna, 2011

Ștefan Ion GHILIMESCU
Mărturisiri și judecăți plurative
ediția a II-a
Cluj-Napoca, Dacia XXI, 2011

Marian BARBU
Amurgul zeilor... olografi
(corespondență primită)
Craiova, Sitech, 2011

MITROPOLITUL SILVESTRU

Nicolae CÂRLAN

O vreme, imediat după 1989, oralitatea bucovineană de la noi își făcuse un salutar obicei din a cultiva memoria lui **Silvestru Morariu Andrievici** (14/26.XI.1818 – 03/15.IV.1895), mitropolitul de neștersă amintire al Bucovinei în perioada 1880-1895. Mai cu seamă după ce se (re)pusese în circulație aprecierea lansată de M. Eminescu la data de 8 martie 1880, în coloanele ziarului „Tim-pul”, conform căreia arhimandritul Morariu Andrievici, numit mitropolit al Bucovinei, era „unul dintre bărbații cei mai de caracter și mai învățați dintre românii din Austro-Ungaria, căruia școala poporală și biserica ortodoxă îi datoresc foarte mult.”. În 1995, la centenarul morții sale, pornisem organizarea unor activități omagiale la Muzeul Național [!] al Bucovinei din Suceava, centrate pe o sesiune științifică – cu tema *Familia Morărenilor în istoria Bucovinei* – având ca invitat de onoare pe un descendent al mitropolitului trăitor peste hotare; ajunsesem chiar la prefigurarea unui afiș, dar gherectorul jăneral de atunci al muzeului a sabotat (făcând și el ce știe să facă) acțiunea cu o dârzenie ascunsă demnă doar de o ticăloșie. Interesul pentru persoana și personalitatea vestitului ierarh putea să capete proporții normale, menite a-l impune în conștiința publică drept o figură emblematică a Bisericii românești din Bucovina, ceea ce, în realitate, el a și fost încă dinainte de a (de)ține în mâna-i dibace și energică frâiele eparhiei bucovinene.

Beneficiar al unui praxis intens și relativ îndelungat, de la preot paroh la arhimandrit de scaun, Î.P.S. Silvestru Morariu Andrievici a fost hărăzit să funcționeze ca un chiriarh în deplină cunoștință de cauză, într-o eparhie care, cel puțin în vremea păstoririi sale, n-a fost nicicum scutită de ghemul problemelor antitetice pe care el a știut să le atenueze sau să le armonizeze cu deplină înțelepciune, cu tact și diplomatie, pledând pentru o viață culturală pe măsura nevoilor enoriașilor săi („parola veacului nostru este cultura”, clama neîncetat Silvestru Morariu Andrievici), care nu erau numai de o etnie și care nu o dată se manifestau și divergent, mai ales la nivel de reprezentativitate. Dar mitropolitul Silvestru a avut totdeauna puterea și știința de a găsi soluțiile de menținere a echilibrului necesar într-o viață religioasă normală. Numai faptul că revista „Candela”, organul de publicitate oficial al Mitropoliei Bucovinei, apărea în formulă bilingvă – română și ucraineană – este grăitor în privința soluțiilor la care marele ierarh a înțeles să apeleze spre a menține clerul și enoriașii săi în balanța unui echilibru benefic pentru toată lumea. Și acesta este doar un exemplu dintre atâtea câte s-ar mai putea invoca.

Dar nu despre meritele, multe și benefice, ale Mitropolitului Silvestru ne-am propus să scriem aici, în limitele pe care le îngăduie un articol (în orice caz modeste în raport cu dimensiunile personalității abordate), căci despre acestea se vorbește pe larg (deși cu suficientă economie verbală) și avizat într-o carte doctă și riguros argumentată, care poartă pe foaia de titlu semnătura lui **Constantin Hrehor** – un nume care este el însuși o garanție a autorității și seriozității unui demers explorativ onest și adecvat la obiect nu numai în cadrul expresivității, cum sunt tentați să creadă unii. Ei bine, preotul, poetul, publicistul, exegetul și graficianul inefabil Constantin Hrehor a dat la iveală în cursul anului 2009 teza sa de doctorat într-o carte intitulată scurt și apăsător **Silvestru Morariu Andrievici**, carte apărută la Editura *Timpul*, sub emblema de autoritate științifică a Institutului „Bucovina” de la Rădăuți (subfilială a Academiei Române). Este prima monografie care i se dedică prestigiosului ierarh bucovinean, după mai bine de 110 ani de la moarte, după o seamă de evocări mai mult sau mai puțin efemere și ocazionale și care are, între altele, meritul unei documentări impecabile și a unor aprecieri difuz elogiatoare, în spiritul discreției care-l caracteriza pe marele mitropolit.

Beneficiind de un *Cuvânt înainte* semnat de o personalitate marcantă a istoriografiei (nu numai bucovinene) de astăzi – prof. univ. dr. Mihai Iacobescu, cartea se constituie într-o abordare monografică elaborată cu doctă strategie a construcției, într-un infailibil stil tradițional, îndemânos pentru lectorul de toate calibrele intelectuale. În principal, monografia se structurează în două capitole ample și concludente: *Morărenii în Bucovina* (un soi de necesară așezare a subiectului în context și de relevare a antecedentelor de până la urcarea în scaunul chiriarhal) și *Silvestru Morariu Andrievici mitropolit al Bucovinei* (probă de focalizare exactă a demersului cercetării pe dimensiunile fundamentale ale personalității), fiecare reprezentând, la o adică, dacă nu câte o micromonografie independentă, atunci măcar premisele dezvoltate și sigure ale unor atare finalități, pe care numai amplitudinea și varietatea bibliografiei parcurse (v. în principal p.137-138, 144-163) o pot genera și susține în mod adecvat. În esență, lucrarea evidențiază, făcând apel și la resursele genealogiei, pe de o parte spița viguroasă a Morărenilor bucovineni din care urma să se detașeze arborele impunător numit Silvestru (Samuil) Morariu Andrievici, iar pe de altă parte, falnica dezvoltare a acestuia în contextul vieții social-politice, culturale și, în primul rând, bisericesti din Bucovina celei de a doua jumătăți a veacului al nouăsprezecelea.

Adunând, selectând, ordonând, clasificând și interpretând o vastă informație de arhivă (multe documente inedite) și bibliografică (cărți, reviste, ziare), din țară și din străinătate, autorul cărții în discuție pune în lumină principalele jaloane ale dimensiunilor unei personalități de ierarh care știe să-și focalizeze atenția pe direcții esențiale ale misiunii asumate, pe repere fundamentale ale vieții bisericesti din Bucovina, care sunt tot atâtea capitole de bază ale lucrării: *Autonomia Bisericii din Bucovina*; *Sinodul și Congresul bisericesc*; *Fondul religios gr. ort.*

al Bucovinei, Revista „Candela”, Tipografia arhidiecezană; Societatea „Academia Ortodoxă”, relevând izbânzile activității mitropolitului Silvestru, care n-au fost puține și nici comod de înfăptuit, de unde se desprinde cu justețe *Efigia unui ales*. A unui ales între aleși, considerăm noi, cu convingerea că vor mai face-o și mulți alții, după parcurgerea acestei cărți utile, discret provocatoare, bine (în)tocmite, care ne procură prilejul unei lecturi sapiențiale, cu adevărat o plăcută și de folos omului zăbavă, ca să ne amintim și aici de vorba înțeleaptă a cronicarului Miron Costin.

După un demers elaborat cu toate dichisurile proprii unui canon academic, autorul ajunge, firesc, la un capitol concluziv pe care l-am invocat deja (*Efigia unui ales*), în care se mizează nu atât pe considerațiile personale (nu puține și nici lipsite de semnificații), pasibile a fi suspectate de subiectivism, cât mai mult pe secvențe de efigie colectate din scrierile vremii, care și ele sunt amendate subtil de autor atunci când tenta encomiastică tinde, în anumite cazuri, să copleșească, mai ales în manifestările publice, precum cuvântările la îngropăciunea marelui ierarh. De aceea nu vom detașa din fragmentele selectate de Constantin Hrehor decât pe unul, care nu fusese, ab initio, menit a deveni public, și anume pe acela desprins din consemnarea de bun simț a preotului Ilie Andrucovici, operată în cronică parohiei Pârteștii de Jos: „Continuiez scrierea în cronică aceasta, dară plin de mahnire și întristare iau condeiul la mână. Anul acesta e pentru toată suflarea de legea ortodox-orientală un an nefericit, un an de întristare și doliu. Cauza nefericirii noastre este moartea, mutarea la cele vecinice a Înalt Prea Sântției Sale Arhiepiscopului și Mitropolitului nostru dr. Silvestru Morariu Andrievici carele după o boală scurtă și grea au adormit în Domnul în 3/15 Aprilie 1895 la 5 ore dimineață. Acesta au fost Arhiepiscopul în înțeleșul străns al cuvântului. Au fost părintele și conducătorul bun al preoțimei, ocrotitorul poporului, sprijinitorul tineretului și ajutorul celor din nevoi. Pe lângă aceste însușiri mari, se mai poate aminti de Înalt Prea Sântția Sa, că ține străns cu neamul său românesc, iubind însă și stimând și toate celelalte naționalități. Fie-i țărna ușoară și amintirea vecinică”.

De adăugat, la cele de mai sus, câteva aserțiuni privind tehnica elaborării cărții în măsură să-i potențeze virtuțile conținutistice și expresive: o riguroasă compartimentare pe capitole adecvate obiectului abordat, un util indice de nume care facilitează consultarea și un amplu capitol de anexe (vreo 60 de pagini) cu o iconografie explicativă /ilustrativă sau complementară ori sugestivă. Și aceste atribute conferă cărții lui Constantin Hrehor un spor de seriozitate și, implicit, de valoare științifică, îndreptățind aprecierea cu care prof. univ dr. Mihai Iacobescu deschide cuvântul înainte al cărții: „Poet, grafician, publicist, Constantin Hrehor îndrăznește și izbutește în lucrarea de față să ne readucă în atenție, cu iscusință și rigoare, o amplă și densă pagină din istoria Bucovinei, o temă referitoare la viața, activitatea, preocupările și faptele celui mai popular ierarh al Bucovinei, Silvestru Morariu Andrievici.”

PHILIPPIDE RESTITUTUS

Stelian DUMISTRĂCEL

Profitând de o recentă apariție editorială, vrem, și prin rândurile de față, să ne înscriem în viziunea „Junimii 90”, căreia îi aparținem, de a face, în paginile „Daciei literare”, un loc important tradiției culturale ieșene și personalităților care au creat-o și, de-a lungul timpului, i-au dat profil, culoare și parfum. Ar fi, de altfel, și un semn de mulțumire pentru o distincție, deosebit de onorabilă, pe care, recent, sus-zisa Societate ne-a acordat-o.

Într-o formulă mai puțin practică astăzi de publicațiile culturale și literare (deoarece atunci când cineva care se confruntă cu un nume despre care abia a auzit, ori știe despre purtător prea puține sau mai nimic, se duce ori este numai bun de trimis la vreo ...-pedie), vom începe prin schițarea celor mai scurte biobibliografii posibile a două personalități la care ne vom referi în textul ce urmează.

Unul din motive este acela că, după știința noastră cel puțin, numele celor savanți în discuție, lingviști ieșeni, au făcut, pentru literați mai tineri, obiectul unor neprimejdioase, dar nedrepte confuzii, din cauza foarte apropiatei înrudiri de familie cu alte celebrități din lumea umanioarelor. De aici și proiecția schițelor care urmează (dar și plasarea lor în text, iar nu în note de subsol).

Alexandru Philippide (1859-1933) a fost tatăl poetului *Alexandru A. Philippide* (1900-1979), cel de al doilea un autor reprezentat, din perspectivă lingvistică, în bibliografia tezaurului lexicografic care este *Dicționarul limbii române* al Academiei (1913-2010) prin nu mai puțin de patru volume (printre care *Aur sterp* – 1922, *Stânci fulgerate* – 1930 și *Vis și căutare* – 1979). Precursorul, întemeietorul Școlii lingvistice ieșene, a fost membru al Academiei Române și profesor universitar la Iași; este autorul unor opere fundamentale aparținând lingvisticii românești, cum sunt *Principii de istoria limbii* (1894) și *Originea românilor* (vol. I: *Ce spun izvoarele istorice*, 1925; vol. II: *Ce spun limbile română și albaneză*, 1928). Institutul de Filologie Română al Filialei Iași a Academiei îi poartă numele începând din anul 1990.

Gheorghe Ivănescu (1912-1987) a fost *unchiul poetului Cezar Ivănescu* (1941-2008), un proteic artist original, perpetuu contestatar și răzvrătit, autor a numeroase volume de versuri, dramaturgie, eseistică, traduceri și memorialistică apărute între anii 1968 și 2008. Precursorul, cel mai reprezentativ emul al lui Alexandru Philippide și figură emblematică a școlii întemeiate de acesta, a fost membru corespondent al Academiei Române, cercetător științific în institute de profil ale Academiei și profesor la universitățile din Timișoara, Craiova și Iași. Printre lucrările de referință se înscriu *Problemele capitale ale vechii române literare* (Iași, 1947) și *Istoria limbii române* (1980; ediția a doua, 2000). Magistrul mai multor lingviști ieșeni și timișoreni afirmați în jurul anului 1980.

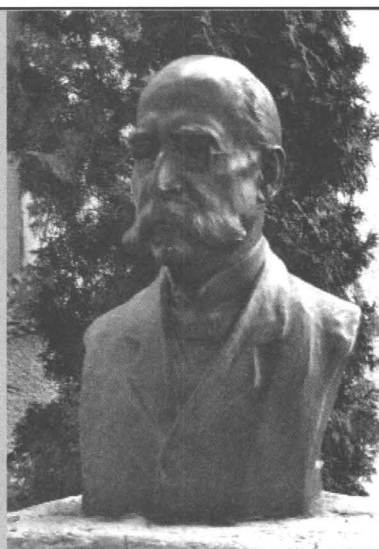
Volumul recent, ce constituie punctul de plecare pentru articolul de față, este o apariție editorială semnată „Polirom”, care ne oferă satisfacția apariției unei cărți ce face proba, de nicio instanță publică impusă, dar cu atât mai prețioasă, a unei staturi științifice și a unei trăiri spirituale ce le conferă realizatorilor statutul de slujitori ai înaltei culturi și ai deplinei loialități profesionale, ca o cinstire de care se vor împărtăși din partea beneficiarilor lecturii. Ne referim la tipărirea unei monumentale ediții Alexandru Philippide, cuprinzând un curs de *Istoria limbii române* propus de acest savant la Universitatea din Iași, între anii 1893 și 1933, așadar în etapa pregătirii, dar și după publicarea operei sale capitale, *Originea românilor*, și paralel cu activitatea marelui lingvist ca redactor al *Dicționarului limbii române* al Academiei (1897 – 1905), aspecte care sporesc dimensiunea științifică a ediției și interesul pentru studierea ei.

În fața propriilor conștiințe și în forul științei românești, înalta responsabilitate de a realiza această valoroasă operă și-au asumat-o, într-o simbolică descendență, G. Ivănescu, promotor al mării științe a lui Philippide în cadrul unei școli lingvistice la Iași, obligație morală preluată și continuată de eleva profesorului Ivănescu, dr. Carmen-Gabriela Pamfil, cercetător științific principal, lexicograf, autoare, printre altele, a unei monografii *Alexandru Philippide* (2008) și editor, în colaborare, al altor opere philippidiene, cea care, la rândul său, i-a transmis atașamentul pentru cunoașterea operei Magistrului Școlii lingvistice ieșene mai tinerei sale colege, dr. Luminița Botoșineanu, dialectolog și editor de texte de specialitate, de asemenea cercetător științific principal la Institutul de Filologie Română „Alexandru Philippide” al Filialei Iași a Academiei Române.

Compararea demersului de față cu editarea *Cursului de lingvistică generală* al lui Ferdinand de Saussure de către studenții acestuia prezintă semnificative

și favorabile analogii, sustenabile și prin aparatul critic, exemplar, al volumului: *Introducerea*, o adevărată monografie philippidiană, *Bibliografia* (în cea mai mare parte operă de reconstituire), titrarea majorității secțiunilor și adnotarea textului acestora, adesea de actualizare documentară și ca stadiu al cunoașterii, redactarea *Anexelor*, cuprinzând lista operelor lui Alexandru Philippide, un număr de hărți, reproducerea de pagini manuscrise din cursul universitar al

Alexandru PHILIPPIDE - bust în bronz (1923), amplasat în fața casei Nicolae Gane (*Centrul de muzeologie literară* - Iași); autor: **Oscar Späethe**

autorului și din notițe de la curs ale studenților săi și, în sfârșit, două indice, unul de *nume*, iar celălalt de *cuvinte, forme gramaticale, variante fonetice și elemente derivative*, acesta din urmă o adevărată trecere în revistă rațională a materialului lingvistic studiat. Rezumate în limbile engleză, franceză și germană încheie volumul.

Semnalând însă cartea pentru cititorii „Daciei literare”, ne-am propus doar, în primul rând, să atragem atenția asupra ideii morale pe care o evidențiază profilul deosebit al acestei ediții critice, atât prin însăși filiația mai sus evocată, cât și prin faptul că, pentru stabilirea textului, autorii ediției au utilizat note de curs ale unor foști studenți ai lui Philippide: Iorgu Iordan, Mihai Costăchescu, Ion Lăzărescu, Elvira Irimia, Virginia Ghibu, Lucia Pop, Haralambie Mihăescu, Diomid Strungaru, S. Vârzaru, cele mai multe, nume cunoscute filologilor, dar toate aparținând și memoriei afective a numeroși ieșeni.

În al doilea rând, vrem să recomandăm acest magistral curs, mereu actual, tuturor aceluia care se interesează de problematica, deosebit de complexă și, dată fiind puternica personalitate a Profesorului, extrem de pasionantă, în special a două mari secțiuni ale cărții, *Istoria sunetelor* și *Istoria formelor*, adevărate radiografii nu numai cu privire la domeniul studiat, ci și asupra viziunii și comportamentului de abordare și cercetare ale acestuia de către specialiștii – lingviști, filologi, editori – din diferite epoci și reprezentând chiar diferite culturi și mentalități.

Adresându-ne, aşadar, publicului-ţintă al „Daciei literare”, din preocuparea de a-i prezenta unele din acele elemente ale unui portret al omului şi intelectualului Alexandru Philippide care i-au atras marea preţuire şi simpatia studenţilor ce-i urmăreau cursurile, a lectorilor revistelor ieşene din epocă la care a avut colaborări susţinute, dar care îi atrag şi astăzi pe cititorii operelor sale, ne oprim, prin câteva notaţii, asupra stilului, inegalabil, al unui polemist de înaltă clasă, expresie a spiritului critic prin excelenţă al unui fondator, conştiinţă a responsabilităţii ştiinţifice acaparante, izvorâte, dincolo de o formaţie excepţională şi de un simţ al datoriei pe măsură, din convingerea că savantul nu trebuie să accepte ori să treacă cu vederea nici lacunele privind documentarea, nici improvizarea, nici, mai ales, impostura preţinşilor „specialişti” grăbiţi, atât a celor din ţară, cât şi a celor din străinătate.

Mai întâi, pentru a pătrunde sensibilitatea trăirilor omului de litere, iată o ade-vărată profesie de credinţă, în formularea încheierii la cuvântul *Cătră cititor*, de la volumul *Principii de istoria limbii* (păstrăm grafia originalului):

„Decît, ce folos să umbli prin aceasta lume cu căluşul în gură de frica unor oameni tot aşa de slabi ca şi tine? Nu-i de ajuns că ne temem la tot pasul de fulgerele cerului să nu ne trăsnească, de ape să nu ne înece, de focuri să nu ne ardă, de boli să nu ne omoare? Măcar atîta mîngîiere să avem şi noi, că un gînd care ne-a venit, avere de D-zău nouă dată şi de noi nedespărţită, să-l arătăm curat şi altora, nepătat de linguşire şi de minciună.

Pentru aceea, tinerilor neînglobaţi încă în partide şi în secte, lor închin această lucrare. Ei vor vede, ca judecători fără părtinire, că probez tot ce spun şi că niciun rest de putere nu mi-a rămas pe care să nu-l fi întrebuinţat pentru a produce ceva lor profitabil. Iaşi, august 1894”.

Revenind la acest text, pe care l-am reprodus prima dată, ca expresie a ceea ce am numit „verticalitatea cercetătorului şi încrederea în destinul profesiei” (în vol. *Lupta în jurul literei â şi demnitatea Academiei Române*, Iaşi, 1993, planşa IX), nu ne putem împiedica să calificăm măcar drept o probă de jalnică opacitate stilistică faptul că un om cu bune intenţii, probabil filolog, poate posta pe internet citatul de mai sus înlocuind, neglijent, cuvântul *căluş*, din primul rând al fragmentului citat, prin *căluţ* (www.litera.ro; cf. şi www.bookiseala.ro), fără minima sensibilitate, dar şi obligaţia intelectuală de a percepe sensul expresiei figurate *a-i pune cuiva căluşul la gură*, cu atât mai mult cu cât Philippide a fost un „gourmand” în delectarea cu asemenea turnări stilistice, după cum vom putea vedea şi

în cele ce urmează

Asupra stilului polemicilor lui Philippide ne vom opri referindu-ne la două domenii; este vorba, mai întâi, de zona de confruntare prin limbaj a filologului ieșean cu lingvistul german Gustav Weigand, pe baza unor spicuri din lucrarea *Un specialist român la Lipsca* (tipărită în anii 1909-1910 în mai multe numere din revista „Viața românească” și, apoi, într-un volum de 171 de pagini, în 1910).

Dincolo de faptul că i-a recunoscut lui Weigand, autor al primului atlas lingvistic român, intitulat *Linguistischer Atlas des dacorumänischen Sprachgebietes* (Leipzig, 1909), meritele de începător al studiilor de dialectologie românească nord- și sud-dunăreană și că a folosit rezultatele cercetărilor acestuia în opera sa capitală, *Originea românilor*, Alexandru Philippide nu a putut trece cu vederea cunoașterea numai aproximativă a limbii române de către lingvistul german, cauză, și aceasta, a unor preluări eronate și interpretări de același fel, a problemelor de fonetică, de gramatică, de semantică, dar și de stilistică românească, perpetuate și în lucrările doctoranzilor săi, nu numai străini, ci și români, de la „Institut für Rumänische Sprache - Rumänisches Seminar - zu Leipzig”.

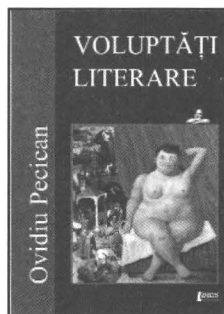
Aspectul pe care vrem să-l comentăm însă aici este în special expresia

EX LIBRIS

Ion Bogdan LEFTER

O oglindă purtată de-a lungul unui drum
Fotografie din postmodernitatea românească
Pitești, *Paralela 45*, 2010

Ovidiu PECICAN
Voluptăți literare

Cluj-Napoca, *Limes*, 2011

Nicolae BUSUIOC
Basarabia de suflet.

Lecturi și dialoguri esențiale
Cuvânt înainte de **Ioan Holban**
Chișinău, *Știința*, 2011

lingvistică a deontologiei profesionale și a ținutei umane, o zonă în care Philippide are de partea sa superioritatea resurselor ce țin de spirit, față de cele ce reprezintă pornirile agresive de impunere a simplei autorități asumate.

Dacă în discursul public polemica a recurs, dintotdeauna, la cele mai diverse modalități stilistice de exprimare, ca o curiozitate ne apare faptul că și în discursul aparținând limbajului științific disputa poate avea uneori ca efect antrenarea resurselor oralității: lexic popular și chiar dialectal, semnificații periferice ale cuvintelor din limba comună și, deopotrivă, expresii idiomatice de diferite origini și din cele mai variate registre ale vorbirii. Se impune, paralel, mențiunea că o atare intruziune este caracteristică, mai ales, unor faze din întrebuițarea limbii literare în care, totuși, încă nu erau precis delimitate așa-numitele stiluri „funcționale”. Menționăm, de asemenea, că toate exemplele citate în continuare sunt extrase din lucrarea *Un specialist român la Lipsca*.

Așa, de exemplu, printre altele, Philippide îi aducea lui Weigand reproșul că, atât în publicații, cât și în scrisori particulare, folosește termeni injurioși la adresa adversarilor și chiar a unor persoane la care se referă în treacăt. Astfel, o contribuție etimologică a lui G. Pascu a fost etichetată de Weigand drept o *stupiditate* („Blödsinn”), autorul nemeritând „să fie luat în serios”; Iosif Popovici este calificat prin termenii *mizerabil* („der Mensch ist viel zu erbärmlich”), respectiv *mizerabil calomniator* („ein elenden Verleumders”), iar despre un primar care, în timpul unei anchete, contrariat de unele preocupări ale anchetatorului, a „îndrăznit” să-i ceară din nou actele de acreditare din partea autorităților de la București, scrie că „a avut *nerușinarea* (Unverschämtheit) să mă cheme încă o dată la primărie” (cu trimitere la însemnări apărute într-un volum din publicația Institutului din Leipzig, „Jahresbericht des Instituts für Rumänische Sprache...” (*op.cit.*, p. 157, 158).

Savantul ieșean respinge, pe ton categoric, folosirea, în dispute științifice, a unor asemenea termeni (Dl Weigand „ar trebui să se ferească ca de foc de a mai da oamenilor epitețe ca – mi-i rușine că trebuie să le pomenesc – *stupid*, ori *nerușinat*, ori *mizerabil*”; *op.cit.*, p. 160). Discursul criticului se vădește, adesea, superior, prin ironie: în descrieri și în argumentare, stilul său este colorat prin recurgerea la expresii populare. Astfel, la un moment dat, subliniind o eroare de interpretare a lui Weigand din domeniul gramaticii, consideră că o bună documentare l-ar fi scutit de încurcătură: „n-ar mai fi confundat scripca cu iepurele” (*op.cit.*, p. 33); față de comportamente socotite abuzive ale aceluiași, referința este de factură folclorică: se poartă „ca în satul lui Cremene” (p. 157). În alt caz, pre-

cauția unui coleg german este pusă pe seama temerii că acesta nu ar fi vrut să pară „mai slab în bălămăle” decât opinentul ieșean (p. 159). În sfârșit, formulele expresive pot apărea într-o adevărată orchestrație: „Dacă cel puțin [Weigand] n-ar fi înjurat oamenii, l-aș fi lăsat poate în plata lui D-zeu, pentru că doar știu că împrejurările sânt mai puternice decât mine și că cerc marea cu degetul când voiesc să deschid ochii conașionalilor mei și compatrioților D-sale. Dl Weigand însă înjură oamenii și aceasta m-a făcut să-mi ies din sărite” – își cere scuze, cumva, Philippide (p. 160).

În fond, cei doi polemisti au afinități temperamentale; în exprimarea amândurora putem constata distanțarea față de un registru public formal al discursului, de presupus în discuțiile asupra unor probleme de specialitate și chiar în caracterizarea unor confrăți; dată fiind însă animozitatea care a intervenit, dacă Weigand recurge (mai des) la incitare, prin violențe de limbaj, de partea lui Philippide se află ludicul familiar.

Încheiem această discuție menționând faptul că savantul ieșean are însă plăcerea de a folosi expresia idiomatice și pentru a-și manifesta prețuirea; de exemplu, despre Timotei Cipariu, pe care îl opunea specialiștilor improvizați, scria că îi citise „pe toți scriitorii români din secolul al XVI-lea și al XVII-lea din scoarță în scoarță”.

În al doilea rând, pentru a redescoperi talentul de polemist al lui Philippide, prezentăm și portretul unui „specialist” român al epocii, în discursul căruia sunt analizate stereotipii de tipul celor care, mai târziu, aveau să fie atribuite limbii de lemn administrative, botezate de Philippide „calupuri de vorbă”.

Reproducem aidoma textul respectiv după *Un specialist...* (p. 140), cu mențiunea că, pentru sublinierea paralelei în discuție, am intervenit în ceea ce privește punerea în pagină a paragrafelor, evidențiind grafic formulele și cuvintele de contrast relevante:

„Spusa lui [a *specialistului*] farmecă precum fermeca glasul sirenelor. D-sa chiar are niște calupuri de vorbă din care scoate la ocazie ediții nouă, dar stereotipe, precum:

Atunci când laudă:

«lucrare ce *se ridică* mult deasupra lucrărilor obișnuite – *dovedește* stăpînirea domeniului de cunoștinți cărui aparține – *competință* în feliuritele științi ajutoare – *stăruință* în urmărirea detaliilor celor mai mici – *claritate* în expunerea principiilor și faptelor grupate – soluțiunile ce se dau chestiunilor controversate și aprecierile ce se fac asupra teoriilor hazardate sînt *cele mai potrivite și cele*

mai juste în starea de astăzi a cercetărilor – *ultimul cuvânt al științii* – scriere *senină* – *ultimele cercetări* ale învățaților apuseni – dacă câteva din opiniile D-lui *** *sînt discutabile*, această împrejurare *nu scade întru nimic valoarea* constatărilor făcute – nu pot intra în detalii – *spirit strict științific* – rezultate *trainice* ale unui studiu *temeinic* – produsul unui *spirit distins* – face epocă».

Iar când dezaprobă:

«lucrarea *nu se ridică* mult deasupra lucrărilor obișnuite – *nu dovedește* stăpînirea domeniului de cunoștinți cărui aparține – *lipsă de competență* în feliuritele științi ajutătoare – *lipsă de stăruință* în urmărirea detaliilor celor mai mici – *obscuritate* în expunerea principiilor și faptelor grupate – soluțiunile ce se dau chestiunilor controversate și aprecierile ce se fac asupra teoriilor hazardate *nu sînt cele mai potrivite și cele mai juste* în starea de astăzi a cercetărilor – acesta *nu este ultimul cuvânt al științii* – scriere *pătimașă* – acestea *nu sînt ultimele cercetări* ale învățaților apuseni – dacă câteva din opiniile D-lui *** *nu sînt discutabile*, această împrejurare *nu mărește întru nimic valoarea* constatărilor făcute – nu pot intra în detalii – *spirit neștiințific* – rezultate *subrede* ale unui studiu *netemeinic* – produsul unui *spirit ordinar* – este departe de a face epocă».

„Cel mai hazliu din aceste calupuri este că «nu poate intra în detalii». Din lipsă de spațiu!».

Dacă nu am... actualizat exprimarea, este și pentru că am respectat, cu folos pentru cititor, un precept philippidian, întru apărarea păstrării nealterate a felului de a scrie al unui autor: „limba unui scriitor este, ca și conținutul scrierii sale, proprietatea lui...”.

*

Revenind la monumentală ediție critică a cursului de istorie a limbii române al lui Alexandru Philippide, vom încheia manifestându-ne admirația față de trăirea și gestul de devoțiune al lui G. Ivănescu de a oferi lingviștilor, filologilor, dar și tuturor oamenilor de cultură, o operă importantă, științific și sentimental, a fostului său profesor, și exprimându-ne recunoștința pentru munca de benedictin, încheiată și printr-o remarcabilă reușită tipografică, a editoarelor contemporane nouă, pentru înscrierea lor – cu generoasă deschidere spre toți – în acest exemplar dialog peste timp, ca expresie *sui generis* a ideii de banchet platonician.

TECUCIUL CA PATRONIM PUBLICISTIC (fragmente)

Ionel NECULA

Există obiceiul ca o localitate, oricare, editând o gazetă să-i împrumute, odată cu intenția și misiunea încredințată, și propriul său nume, să-l poarte pe frontispiciul primei pagini. Nu-i o regulă, dar nici excepție. La Bârlad apare **Bârladul**, la Sibiu, **Sibiul**, la Iași, **Iașul** și nimeni nu se intrigă de fenomen. Trece ca firesc, ca natural, logic.

Tecuciul, orașul și fostul județ cu același nume, și-a împrumutat și el numele unor publicații care au ventilat, o vreme, viața publică a arealului în diferite momente ale evoluției sale. De-a lungul timpului au apărut mai multe serii gazetărești cu acest nume, iar dacă informațiile mele sunt exacte, trei sunt publicațiile ce-au folosit acest brand titulat pe prima pagină.

Prima serie a publicației **Tecuciul** apărut în anul 1899, sub direcția unui comitet și avea o orientare conservatoare. Din păcate, la B.C.U. „Mihai Eminescu” din Iași nu se găsesc decât numerele 6-10 și nu știm cu exactitate nici dimensiunea colecției integrale și nici intervalul de timp acoperit.

Se știe că la data respectivă, viața politică românească era animată de existența celor două partide politice – liberal și conservator – care-și alternau între ele răspunderea guvernării. Mai abil, mai activ și mai bine organizat P.N.L. avea un ascendent serios față de Partidul Conservator în ceea ce privește accesul la guvernare. Deținuse puterea vreme de 12 ani în lunga guvernare dintre 1876-1888 și se încununase cu nimbul obținerii independenței, deși la o privire mai atentă se vede ușor că războiul, în condițiile când Turcia se arătase dispusă să renunțe la tributul anual și să recunoască neatârarea prin voie vegheată, fusese mai mult o caecalma.

Acum însă, când lumea se pregătea să intre într-un alt veac, amândouă partidele treceau prin încurcături și momente de derută. Aflat la guvernare, P.N.L., cu Dimitrie A. Sturza prim-ministru, declanșează scandalul cu Ungaria, pe tema ajutorării școlilor și bisericilor românești din Ardeal, atrăgându-și acuza de trădător, iar Partidul Conservator rămâne fără lider prin moartea subită a lui Lascăr Catargiu, exact în momentul când Regele se pregătea să-i încredințeze misiunea formării unui nou guvern. La toate acestea, se adăugau apropiatele alegeri, care vor antrena întreaga energie națională și vor schimba orientarea politică a țării.

Nu facem istorie. În aceste rânduri ne interesează doar ecoul acestor frământări în publicistica tecuceană și amploarea acestor agitații în viața publică a localității. Așa de exemplu, în numărul 6 din 2 aprilie 1899, publicația **Tecuciul** își

informa cititorii despre neașteptata încetare din viață a lui **Lascăr Catargiu** într-un panegiric compus după toate regulile genului. *Adânc mâhniți n-avem cuvinte prin cari să exprimăm imensa durere ce ne-a cuprins inimile*. Oricum, orașul era sub administrație liberală, cu **Take Anastasiu** în fruntea prefecturii și gazeta, cu orientarea ei conservatoare nu face economie de vorbe grele pentru a demasca ne-regulile administrației liberale.

Om aspru și vindicativ, Take Anastasiu nu ierta pe nimeni – dintre cei ce nu-i împărtășeau ideile și purtările abuzive. Redacția ziarului publică o scrisoare către un intim de-al său din care aflăm că arbora intenții de răfuială cu doctorul Petraș (este vorba de dr. Constantin Petraș, care a dovedit frumoase calități oratorice într-un discurs susținut la tribuna Parlamentului în care denunța abuzurile prefectului liberal în administrarea județului Tecuci). Frate bun cu Dumitru Petrovici – tatăl viitorului filosof Ion Petrovici, va fi evocat de memorialistica tecuceană (a nepotului lui Ion Petrovici, dar și a fiului său, criticul Nicolae Petrașcu) în cuvinte calde, savuroase și pline de grațitudine. Fusese studentul dr. Davila și se specializase la Paris, unde, precizează Petrovici, *a fost folosit ca sanitar în războiul franco-german din 1870. (De-a lungul unei vieți, p54)*. În Cămeră, unde s-a ales deputat, a denunțat, cum spuneam, samavolnicia satrapului liberal făcând o impresie deosebită printre cei prezenți. *Ionescu de la Brad*, va relata Nicolae Petrașcu, *ducea degetele în chip de porumbel la gură uitându-se la Kogălniceanu*.

Oricum, lupta dintre formațiunile locale ale celor două partide era dură, crâncenă, iar ecouri ale acestei dispute aprige ajungeau uneori în paginile gazetelor bucureștene. *Epoca*, bunăoară, din 28 martie 1899, publică știri și informații despre această dispută, sub genericul *Teroarea din Tecuci*.

Ce-i drept, nici gazeta tecuceană nu rămânea cantonată exclusiv la problemele comunității locale ci făcea incursiuni prin evenimentele vremii și-și informa cititorii cu mișcarea de idei și cu politica generală a țării. Informează, bunăoară, despre *căderea trădătorului Dimitrie Sturza* și a întregului său cabinet.

O altă informație se referă la înființarea în orașul Tecuci, din inițiativa col. Florescu, (comandantul garnizoanei din localitate) a unui *club al sub-oficierilor din Tecuci*. Printre cei care au stăruit în această idee este menționat și numele lt. Vasiliu – devenit primul președinte al clubului. Am reținut numele acestui militar de carieră și pentru că mai apare și în memoriile lui Ion Petrovici, ca un apropiat al familiei memorialistului.

Tot în numnărul 6 al publicației întâlnim și amănunte despre moartea intempestivă a fruntașului conservator, Lascăr Catargiu exact în momentul când se pregătea de o nouă guvernare.

Cum anul 1899 era unul electoral, ziarul *Tecuciul* este conectat neobosit la eveniment și uzează de toate mijloacele pentru compromiterea partidului liberal, aflat la putere, și a corifeilor săi locali. La o scară mai redusă, regăsim în această

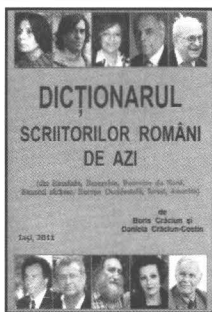
adversitate toată galanteria mijloacelor gazetărești folosite și de Eminescu la *Timpul*, mai puțin poate viziunea profetică a poetului, concepția sa filosofică privind specificul și menirea etniei românești în istorie și în lume.

În memoriile sale, Ion Petrovici, care avea la acea dată 7 ani, rememorează și el evenimentul în termeni asemănători. „*La Tecuci, liberalii nu erau în genere simpatizați – cu și fără Take Anastasiu – iar la prăbușirea regimului, la Tecuci – am aflat venind de la școală – s-au angajat muzici ad-hoc, ca să cânte, sub formă de serenadă, marsul funebru la ferestrele corifeilor liberali*” (*De-a lungul unei vieți*, Editura Fundației Culturale Ideea Europeană, București, 2007, p.66).

În primul număr de după câștigarea alegerilor de conservatori, în numărul 10 din 16 aprilie 1899, *Tecuciul* publică, sub genericul atât de promițător *Galeria Tecuciului* un medalion consacrat lui **Nestor Cincu**, devenit acum prefect al județului. „*Intrat în politică în 1891, se spune, dimpreună cu fratele său Theodor Cincu, un alt neobosit luptător pentru binele orașului și a județului, imediat după moartea părintelui lor, s-a destins mai cu seamă de la 1895 încoace de când duce strașnica campanie pentru nimicirea pașalâcului din Tecuci. A organizat partidul conservator din Tecuci și a pus bazele unui club conservator. Este de o energie și un curaj cum rar se întâmplă.*”

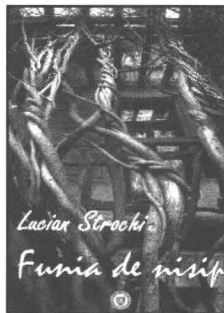
Ziarul nu mai precizează și despre ce fel de idealuri politice este vorba, dar putem bănuși că anticipa, pentru frunzașul conservator de Tecuci, o fru-

EX LIBRIS

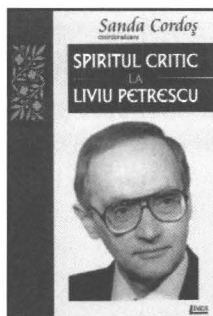
DICȚIONARUL scriitorilor români de azi

(din România, Basarabia,, Bucovina de Nord, Banatul Sârbesc, Europa Occidentală, Israel, America)
de **Boris Crăciun și Daniela Crăciun-Costin**
Iași, *Porțile Orientului*, 2011

Lucian STROCHI Funia de nisip

Piatra-Neamț, *Cetatea Doamnei*, 2010

Sanda CORDOȘ
Spiritul critic la Liviu Petrescu
Cluj-Napoca, *Limes*, 2011

moasă carieră ministerială. Nu va ajunge ministru, dar va ajunge, la alegerile din 1904 deputat, calitate în care se va remarca, nu prin discursuri desfășurate, ci prin, aflăm din memorialistica lui Ion Petrovici, „*întreruperi reușite. Hazul acestor întreruperi era exploatat de partizanii săi, și ele apăreau ca o bază suficientă pentru perspectivele ministeriale ale autorului lor. Dar lucrurile, continuă Petrovici, s-au întâmplat altfel: conservatorii au căzut de la putere, la izbucnirea răscoalelor țărănești în primăvara anului 1907. Nestor Cincu nu fusese introdus în minister, iar după asta au urmat o serie de turburări în partid, de dezbinări lăuntrice, care au întârziat realegerea lui Cincu în Parlament.*”

Familia Cincu a rămas, în memoria ținutului tecucean, ca una dintre cele mai filantropice și cu dare de mână, căci de numelei ei se leagă nu doar înființarea unităților spitalicești din Tecuci și Nicorești, dar și multe alte edificii publice – școli și biserici – ridicate prin contribuția ei. Erau devotați politiciii conservatoare, dar înțelegeau conservatorismul în sensul în sensul lui consacrat, de a conserva tot ceea ce s-a dovedit bun și în deplin acord cu tradiția și cu noimele evoluției organice a societății românești. Sincronizarea trendului românesc cu evoluția europeană nu trebuie să ignore filonul autohton, *fundamentul dinăuntru*, cum se exprima Maiorescu și nu trebuie să suprime ceea ce constituia esența și temeiul modului românesc de ființare, așa cum s-a înțelenit în istorie și în competiția cu celălalte neamuri megieșe.

În tot cazul, tecucenii au arătat familiei Cincu o statornică și nefisurată recunoștință. Bătrânul Anton Cincu, ctitorise biserica Sf. Ioan din Tecuci, în interiorul căreia se află și cripta familiei, dar contribuise și la toate înfăptuirile importante ale timpului. „*La moartea lui, ne încredințază același memorialist Ion Petrovici, s-au făcut funeralii grandioase, cu plancarde îndoliate, care traversau de-a curmezișul, ca niște arcade, străzile pe unde urma să treacă convoiul mortuar. Pe toate aceste plancarde stă scris «Marelui filantrop», iar asistența reculeasă le-a găsit îndreptățite*” (Op. cit. p.66).

Nu s-ar putea spune că ziarul, în ansamblul lui, a rămas cantonat exclusiv la nevralgiile problemelor locale. În paginile lui vuiiau, asemenea ghiocului marin, și câte ceva din învolburările epocii, așa cum se reverberau în arealul local, la fel de împătimit politicește, pe care-l subîntindea. Prin intermediul lui, cititorii din Tecuci sunt ținuți la curent, nu doar cu isprăvile trepădușilor locali, dar și cu ceea ce se pritocea la București, cu politica mare de la Centru. Așa de exemplu, în nr.7 din 5 aprilie 1899, cititorii sunt informați cu vestea convocării lui **G. Gr. Cantacuzino** (noul lider al partidului conservator după moartea lui Lascăr Catargiu), la Palatul Regal. Vestea convocării s-a răspândit *ca fulgerul în tot orașul. Lumea întreagă părea că răsuflă de sub greutatea acestei lungi crize, presimțind în chemarea șefului partidului conservator sfârșitul ei. Mulțimea adunată în fața Palatului Regal era așa de numeroasă încât liderul conservator a trebuit să treacă*

cu trăsura la pasul cailor din cauza mării aglomerațiuni. Toată lumea salută cu respect pe șeful partidului conservator.

Mai sunt și alte indicii care arată că publicația tecuceană nu era chiar ruptă de evenimentele mari care frământau lumea românească. Bunăoară, în numărul 8 din 9 aprilie 1899, ziarul își informa cititorii despre audiența lui G. Gr. Cantacuzino la Palatul Regal. „Când a plecat d. Cantacuzino, Suveranul i-a recomandat să încerce din nou o înțelegere cu d. Catargi și l-a invitat să meargă azi ca să facă cunoscut rezultatul demersului. După d. Cantacuzino s-a dus la Palat D. Carp, care a făcut Majestății Sale o dare de seamă despre întvederea sa cu d. Cantacuzino și a spus Suveranului că nu poate accepta condițiile pe care i le oferă d. Cantacuzino.”

Redacția nu era constituită dintr-o echipă de profesioniști, dar încerca să se perfecționeze din mers. De altfel, în toate numerele publicației consultate de noi, n-am întâlnit nici o semnătură, nici un nume, nici un indice despre identitatea celor ce alcătuiau grupul redacțional. Înțelesese însă că politica țării nu se face la nivel de provincie și sta cu ochii pe actanții politici de la centru, informându-și cititorii cu evenimentele mari, procesate de corifeii partidelor politice.

O surpriză plăcută întâlnim în nr.10 din 16 aprilie 1899, unde se relatează despre premiile decernate de *Academia Română* pentru intervalul 1898-1899. Aflăm de exemplu că premiul *Heliade* de 5 000 lei a fost decernat lui Gr. Condu-ratu pentru opera ***Relațiile Țarei Românești și Moldovei cu Ungaria până la 1526***, cu premiul *Adamachi* i-a revenit lui Greceanu pentru pentru lucrarea ***Con-spectul Florei Române***, că premiul *Năsturel Herescu* a fost acordat lui Petru Maior pentru lucrările sale consacrate agriculturii, iar premiul *Bodescu* lui Nico-laie Iorga pentru lucrarea în manuscris ***Studii istorice asupra orașelor Chilia și Cetatea Albă***.

Cine consultă colecția ziarului în speranța că va putea reconstitui câte ceva din atmosfera patriarhală a Tecuciului, cu evenimentele care putea să-i nervurizeze, din când în când tihna și monotonia sa ipohondrică - cu consemnarea tru-pelor teatrale ce poposeau în oraș, cu conferințele susținute de invitați aduși de la centru, cu balurile de la Palatul Primăriei – va avea o mare dezamăgire. Ca orice publicație de partid, întreaga energie redacțională se consuma în dispute politice, în adversități și-n campanii electorale prelungite.

Oricum, răsfoindu-i paginile îngălbenite de vreme, am regăsit câte ceva din cadența unei lumi de altădată, încercată zbateri simptomatice și ductile, dar și de nădejdiile împlinirii într-un alt veac, care tocmai se-anunța. Altfel, ce să mai spun? Regăsim în paginile acestei publicații tonul grav, aciditatea și argumentația modelului său central – ***Timpul***, oficios al partidului conservator – dar, firește, fără fundamentarea și rafinamentul modelului bucureștean.

Alexandru HUSAR - inedit

Nu, n-am uitat și mi-ar fi greu să uit acel ceas memorabil, deși au trecut de atunci atâția ani (mai bine de 60) din viața mea.

Eram, atunci, recent licențiat în Litere și Filosofie, profesor la Liceul „George Coșbuc” din Năsăud (unde fusesem opt ani, la rândul meu, elev) și angajat paralel la Direcția Regională a Arhivelor Statului din același oraș, ca fost discipol al Școlii Superioare de Arhivistică și Paleografie din București.

Mi-a fost dat, în această calitate, aș putea zice, norocul de a revedea după ani pe fostul meu profesor de istorie din clasa întâi a liceului, **Virgil Sotropa**.

Din vechea gardă a acelor mari dascăli ardeleni, cunoscut încă din anii când profesor definitiv, calificat în germană și maghiară, a predat limba germană, maghiară și româna, istoria, uneori dreptul și filosofia la liceul al cărui strălucit elev fusese el însuși. Nu fără temei activ la catedră se impusese cu autoritate în școală, ajungând a fi propus curând ca director al liceului, în pofida oficialităților habsburgice, care-i barau calea. Martor acest „ditiramb comic” de la Carul cu bere din partea poetului George Coșbuc: „*Sotropa,/ Tu sperii Europa/ cu plângerile tale.../ Țipă guvernul și țara țipă/ Că ești director/ la Năsăud...*” sfârșind cu versetul: „*Și salutare, dragă, pri-meștel de la amicul vostru Coșbuc.*”

De asemenea, iscusit publicist, încă între anii 1892-1896 redactor la *Gazeta Transilvaniei* din Brașov, dedicat cu totul preocupărilor literaturii istorice, publicase dense studii în Anuarul Liceului din Năsăud, în Anuarul Institutului de Istorie Națională din Cluj, în revista *Transilvania*, studii și articole considerate „*contribuții de mare importanță pentru istoria Graniței năsăudene*”. Recunoscut istoric al Năsăudului, studiasse trecutul acestui ținut, scrisese *Istoria școlilor năsăudene*, în colaborare cu eruditul coleg Nicolae Drăganu. Publicase, împreună cu Alexandru Ciplea, *Monografia Năsăudului* în colecția „*Biblioteca orașelor noastre*”, București, și – ceea ce-l impune în plan național – fondase în 1924 revista istorico-culturală *Arhiva Someșană*.

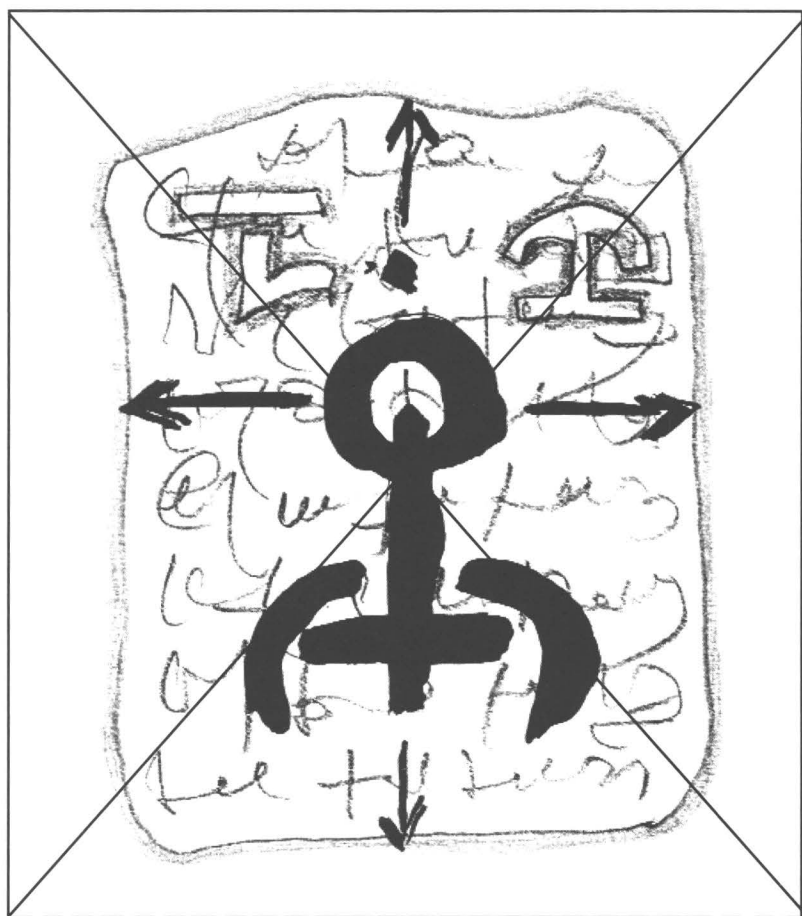
Fapt memorabil, în 1931, împreună cu maiorul Iulian Marțian, cunoscut arheolog și emerit bibliofil, au înființat așa numitul „Muzeu Năsăudean”, depunând împreună un bogat patrimoniu (prin valoroase donații de cărți, reviste, ziare și arhivă) și colectând obiecte de artă din ținut.

Avea peste 70 de studii și articole de revistă (circa 2500 de pagini) privind domeniul istoric-social, cultural, studiat între anii 1913 și 1940, cu o pricepere și stăruință în adevăr fără seamăn. Mărturia unei vieți ce i-o apreciam din liceu în derularea ei legendară, – nu uitam – cum să uit? – munca sa îmi era un model ideal incomparabil.

* Text oferit spre publicare de doamna prof. Margareta Husar, soția regretatului cărturar.

SCENE CONTIMPORANE

SCENE CONTIMPORANE

MOV

mergeam deseori pe linia de tren
plină de măracini
în căutare de șopârle

eram trei
o sfântă treime a copilăriei
cu pantalonii ruți

când ajungeam acasă
același chip de mamă mă întâmpina
ieșind parcă direct prin ușă

același miros de mâncare
proaspăt pregătită ca pentru un zeu

mă sprijineam cu mâna stângă de peretele din hol
pentru a mă descălța
mama îmi pipăia noua vânătaie
înflorită pe genunchi

și rămâneam așa
cu un picior în aer
așteptând cu înfrigurare
sărutul pe pata mov

UN PUMN DE VORBE
Lui Daniel Corbu

S-a ierbit poteca dintre noi, poete!
Buruienile ne-au sufocat poemele;
cuvintele cu care ne vorbim
nu mai au spațiu.

Aerul
ce se izbește de chipurile noastre
nu mai are sânge.
Ne stingem, poete!
printre toate gândurile noastre
hălăduiesc
miraculoasele file ale singurătății.

Lângă atâtea fluvii de cuvinte
se odihnește furtuna, poete,
iar la ușa înzăpezită a Bojdeucii
trupul buruienilor de-alt' dat'
își înalță degetul arătător
spre umerii albi ai tăcerii.

Nu mai comunică poteca dintre noi, poete!
Nici Creangă nu mai trece pe aici.
Chipurile noastre nu mai au sânge.
Ne stingem ușor, Corbule,
aruncând unul spre altul
ultimul pumn de vorbe
pentru nu știu care viitor.

CUVINTELE UNUI ANTIOHIAN CĂTRE ÎMPĂRATUL TEODOSIE

A fost amar acel ceas ratat al întrupării,
târându-mă cu lanțul lui greu...
Apoi strigățele disperate ale mulțimii
într-un palat gol. Gol. Credeam că porțile
nu vor putea fi niciodată deschise.
Ochi vor privi adevărul și vor ști că nu noi,
oamenii, ți-am dăruit statuia.
Crima este a pietrei care nu ne-a născut regi,
nici nu ne-a oferit fericirea chipului ei.
Ca să pot vorbi despre sfărâmarea statuii
trebuie să fiu o statuie sfărâmată.
Ca să pot vorbi despre palatul gol
trebuie să fi fost un palat gol.
Nu aș scrie despre lanțuri de n-aș fi fost sclav.

Îți dăruiesc cuvintele durerii zilei aceleia
când augustul triumf al pietrei,
mincinoasa ei fericire au fost distruse.

GELOZIE

Stăm
cu sabia lui Damocles
deasupra capului;

privim cum atârână
de firul de păr,
dar nu,
nu ne abținem,
iubito,
să-l despicăm în patru!

ÎNTR-O ZI

Știu, într-o zi mă vei părăsi,
prietene Kronos.

În părul meu obosit
îți vei număra apoi
arginții trădării!

VARA

Râul și albinele. Vijelia cuvintelor din casa de la margine. În pădure partiturile uitate ale liniștii.

Tăciuni. Tăciuni.

Pe maluri lanuri de mușețel, tandrețe a luminii izbucnind din mici peisaje neînramate.

Acuarele suave ale potecilor neurmăte. Și căpițe de fân și maci, presimțire a lesei.

TOAMNA

Casa albă de pe insulă. Pe strada de deasupra mării. Cea cu case doar pe o parte.

De cealaltă parte o pajiște și malul abrupt ca o întrebare. Sub el orașul de jos, apoi marea.

Și biserica, uriașă corabie, clopotnița-i catarg ivindu-se precum un felinar luminând și orașul de Jos

Și vântul, oaspete nelipsit, împarte cu dărnicie frunze acoperișurilor pleșuve dar și grădinilor pustii.

Biete decorații ale verii indiene pentru griurile toamnei

În ferestre: pene, miei și mici corăbii pe talgere de balanță. Pene pierdute de marile păsări migratoare

ce au odihnit pe aripile lor pe cele mici prea obosite pe drumul lor spre sud.

Și camera mică, albă, cu o masă lipită de fereastră și două scaune svelte, tot albe.

La perete o laviță albă cu o cutie ce poate fi trasă și preschimbată în pat. Ca în copilărie, la Apold.

Drept lampă o lebadă, prevestire a zăpezii.

Mara Diana ALEXOAEA

va trebui să gădesc câte o explicație
pentru fiecare cuvânt pe care ți-l adresez
altfel vei deveni un Dumnezeu cu ochi de sticlă
și-mi vei acoperi buzele de nisip
cu palma ta mare cât o zi de post/
mă vei sufoca din privire și voi rămâne blocată
într-o cutie a spiritelor
fac multe rugăciuni și multe mătăanii
acopăr cutia cu unghiile mele calcaroase
și sper ca Dumnezeul meu să mă audă
în fiecare dimineață îmi trec printre dinți o monedă
pe care este inscripționat cerul din inima ta

//repet acest ritual amețită de mișcările pendulului
din sufragerie care mereu dă verdictul unei noi zile
în același diametru cu cifre//

mă supun schimbărilor care îmi provoacă oasele
la un duet de operă căci în fine toți vom fi
coechipierii morții

//vorbesc despre moarte
ca și cum aș vorbi
despre un sejur
în țări străine//

Premiul revistei „Dacia literară“ la Festivalul Național de Literatură
„Eusebiu Camilar - Magda Isanos“, Suceava, ediția a XVI-a, 2011.

METAMORFOZELE CUVÂNTULUI NEROSTIT

Irina CRUMPEI

A fost odata ca niciodata un cuvânt ce tocmai încolțise într-un gând. Ca orice cuvânt serios, s-a scuturat de vag și confuzie, s-a încordat într-o definiție cât mai clară și apoi a început să aștepte cu inima la gură să fie rostit. Zi după zi nerăbdarea sa creștea în zadar pentru că între vorbele spuse adeseori fără rost, nu se alegea și el. Plin de nedumerire tristă, cuvântul s-a sprijinit de un Suspin trecător ce aștepta încrezător să fie trimis în lume. Suspinul urma să semnaleze o rană proaspătă pe genunchiul unei zvăpăiate cu părul răsucit în cosițe negre.

- Eu, spuse Suspinul, chem ajutorul celorlalți, eliberez supărarea adunată în suflet și chiar potolesc din durere. Tu cine ești și ce faci ?

Ca orice vorbă nouă, Cuvântul Nerostit avea dificultăți mari în a-și defini identitatea și nu își cunoștea încă numele. Avusese totuși în primele sale zile de existență un sentiment inexplicabil al importanței sale intrinseci. Acel sentiment îi dăduse curaj și speranță că se va auzi în lume cât de curând. Două cuvinte au venit ținându-se de mână și i-au curmat exaltarea cu eticheta « mândrie de începător ». De atunci Cuvântul Nerostit a devenit umil și posac, gândindu-se cu teamă că probabil este doar un arhaism decrepit care va fi folosit cel mult în scris într-o compunere școlărească despre viața bunicilor.

- Nu mi-am auzit încă numele, spuse Cuvântul Nerostit către Suspin. Totuși știu că eu sunt motivul pentru care mama se trezește cu zece minute înaintea tuturor dimineața pentru a pregăti cafeaua. Din cauza mea tatăl o ceartă pe copilă când bate mingea în casă sâmbăta, la ora prânzului, când doamna se odihnește. Eu îi fac să zâmbească vineri seara când pleacă de acasă ținându-se de mână, dar tot eu sunt atunci când mama plânge înfundat în bucătărie și tatăl umple sufrageria de fum de țigară.

Suspinul asculta cu un zâmbet ironic și compătimitor întins între litere.

- Halal de tine ! Cu așa definiție nu vei fi rostit niciodată. Ai putea fi ruda lui Nervos pentru că nervos o ceartă tatăl pe copilă, mama plânge nervos în bucătărie, tatăl fumează nervos în sufragerie, dar ce treabă ai avea atunci la ieșirea de vineri seară ? Ai putea fi rudă cu Obosit, dar tot nu se leagă bine definiția ta... Eu trebuie să iau cuvântul, amice! Dacă vrei să ieși în lume, mai lucrează la prezentare !

Suspinul a plecat la semnalul trimis de nervii periferici către sistemul nervos central. Cuvântul Nerostit a rămas posac și îngândurat, meditănd la definiția lui contradictorie ce nu-l lăsa să își împlinească menirea de cuvânt. Anii au trecut deasupra tuturor cuvintelor din acel univers mărginit de cosițe negre. Multe vorbe noi

și-au găsit rostul ieșind în lume cu încântarea începătorilor și revenind apoi periodic pentru a numi tot felul de prezențe, de absențe, de arătări și de închipuiri după bunul plac al copilei cu plete negre. Cuvântul Nerostit rămăsese fără nume și sens. Anii ce trecuseră îl cufundaseră tot mai mult în disperare și nimeni nu l-ar fi putut învinui. Iată doar ultima sa prezentare către cuvântul Optimism care făcuse un popas înainte de a se îndrepta către urechiușa stresată a unei fetișcane îngrijorate de lucrarea ei la chimie.

- Nu mi-am auzit încă numele. Totuși știu că eu sunt motivul pentru care poveștile se termină mereu cu fericiri până la adânci bătrâneți. Eu sunt cel care i-a adus pe părinții copilei împreună și datorită mie a venit copila pe lume. Din cauza mea cete de cuvinte noi, grele și foarte rușinoase au ieșit în spațiul dintre cei doi părinți. Nu își mai vorbesc de câteva săptămâni și se pare că tot eu sunt implicat. Alina îl ignoră pe Adrian, Maria a luat patru la teză, Victor are tulburări de somn și nu mai vine la școală iar eu sunt numele tuturor acestor simptome ciudate.

- Asta nu prea e o definiție de scos în lume, amice, spuse Optimismul înfoindu-și vocalele. Nu prea știu cum să te ajut. Dar știi ce ? Măcar nu ești o prepoziție.

Optimismul plecă într-o încordare de corzi vocale pentru a se împlini din nou în lumea vorbelor libere. Cuvântul Nerostit rămase în existența lui incertă și confuză, gândind la bucuria de a fi o prepoziție : mereu necesară, fără sens, dar indispensabilă sensului, mereu cuvântată.

Nici nu știa sârmanul Cuvânt Nerostit cum aventura lui ontologică avea să se complice și mai mult. El era cauza pentru războaie, crime, sinucideri și tot felul de alte drame livrești și pământești. El era ingredientul principal în tot felul de scenarii televizate complicate care datorită lui se încheiau însă invariabil în același fel. Asta îi amintea de poveștile copilăriei. Dacă și-ar fi putut alege definiția, cu siguranță ar fi ales-o de acolo.

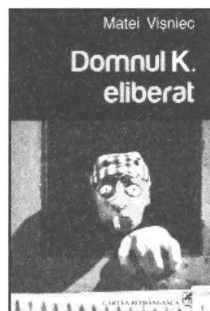
A urmat apoi o vreme cruntă, o vreme a credinței în speranțe deșarte. În unele săptămâni îi părea că prin minune definiția lui se eliberează de balastul înțeleșurilor complicate, și simțea cum se apropie de cuvântare. El este sentimentul pe care copila îl simte când apare format sau imaginat, Bogdan sau Marius sau mai târziu, Andrei... În zadar își imagina cuvântul nerostit literele ce îl vor forma și sunetele ce îl vor purta în aerul multdorit al lumii de dincolo. Definiția nu a întârziat să se complice încă de la prima ei formulare simplificată. Trebuia să fie ceva trainic și nu se potrivea cu vremelnicia constatată retrospectiv în trăirile resimțite uneori. Nu putea fi doar un sentiment pentru că în categoria lui fără nume se îngărmădeau tot felul de stări, emoții și sentimente : dor, entuziasm, bucurie, tristețe, neliniște, anxietate, furie, speranță, generozitate. Apoi urmau alte stări : plictiseală, dezinteres, nedererire, dispreț, dezamăgire, uitare. Acestea, se pare, nu îi erau compatibile și îi dezmembrau definiția lucrată în săptămâni întregi și o trimiteau către alte concepte și cuvinte.

Alți ani s-au scurs. Uneori nimic nu se schimba în partea de lume a Cuvântului Nerostit. În jurul său se adunaseră în dezordine o aglomerație de idei, cuvinte,

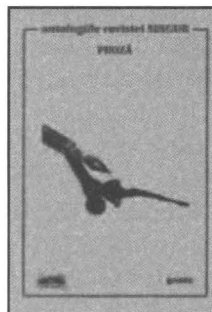
imagini, gânduri, stări și amintiri de tot felul. La început a încercat să le grupeze, să le organizeze, să le inventarieze, dar perioada năuca a adolescenței l-a copleșit. Zi de zi noi elemente erau aduse de conexiunile neuronale asupra lui. Cuvântul nerostit nu a mai știut cum să nu abandoneze. S-a resemnat cu gândul că nu va avea nicicând popularitatea unei prepoziții sau căutarea unui cuvânt de zi cu zi. Mai apoi a acceptat chiar ideea veșnicei nerostiri. Nu va afla cine este cu adevărat, cum sună atunci când este rostit, ce litere îl compun, către cine este spus, ce alte cuvinte îl însoțesc, ce fel de propoziții formează. Visase nesfârșit la peisajele care îl vor purta către urechea interlocutorului, la aerul prin care își va face drum, la expresia feței ce îl rostește și expresia feței ce îl primește. Toate în zadar.

Cuvântul Nerostit știa deja că dintre toate variantele posibile ar alege pentru definiția sa inocența basmelor, simplitatea naivă a baladelor vechi ce cântă fericirea în doi, valorile tradiționale, puțin depășite, puțin patetice, dar parcă mai apropiate de esențial. Cunoștea tot ceea ce se aruncase asupra sa. Toate situațiile, conceptele și ideile care îi transformaseră definiția în teorie și teoria în filozofie, astfel încât șansele sale de a se face auzit în lume scăzuseră câte puțin cu fiecare particulă de vreme ce îi măsurase trecerea. Totuși, avantajul unui cuvânt nerostit e că încă nu și-a auzit numele și încă nu și-a stabilit identitatea. Un cuvânt nerostit poate alege, iar el alegea doar ce era frumos și sfânt în tomurile de ipoteze vehiculate...

Premiul revistei „Dacia literară” la Concursul Național „Ion Creangă” - povești, ediția a XVIII-a, 16-17 aprilie 2011, Iași

Matei VIȘNIEC
Domnul K. eliberat. Roman
Iași, *Cartea românească*, 2010

Antologiile revistei SINGUR
Cluj-Napoca, *Grinta*, 2011

Adrian BUZDUGAN
Capela excomunicațiilor.
Povestiri ultimative
București, *Humanitas*, 2010

DIALOGURILE „DACIEI LITERARE“

George POPA:

„IDEAL ESTE SĂ ÎNCERCI SĂ FII CREATOR...”.

Membru al Uniunii Artiștilor Plastici din România, secția Critică (1967), membru al Uniunii Scriitorilor Români (1970), profesor de medicină internă... George Popa a confirmat în toate cele îndeplinite. A obținut premiul pentru traducerea din Omar Khayyam la Salonul Național de Carte (1999), Diploma of Honor, The 3rd World Congress of Poets for Poetry Research, Iași (2001), premiul U.S.R., Filiala Iași pentru Opera omnia (2003), premiul revistei Convorbiri literare pentru creația eseistică (2004); Doctor Honoris Causa al Universității de Arte „George Enescu” din Iași (2008) ș.a.m.d.

Daniela Gîfu

Aș dori să facem câțiva pași metaforici pe drumul suitor al destinului dvs. Cum ați descrie acest parcurs?

Este dificil de cuprins în câteva cuvinte un asemenea urcuș spiritual de-a lungul a multe decenii. El a început încă din copilărie, sub veghea unui peisaj cu structură particulară și a mamei mele, de o inteligență de excepție, pe fondul firii mele introvertite („copilul acesta e prea adânc”, obișnuia să spună). În ce privește locul copilăriei, satul era situat pe un deal – *Dealul Neicului* – iar casa noastră era așezată pe un alt deal, izolată de restul satului, fiind înconjurată numai de întinse podgorii; iar la 20 de km spre apus se afla *Măgura Odobeștilor*, înaltă de 1001 metri, unde puteam admira feerice apusuri de soare. Iar altitudinea cea mai de sus, pe care o admiram noaptea când mama ne pune așternutul pe iarba din curtea mare ca să dormim „la aer curat”, era cerul plin de miile de stele, mai ales în august, când puteam vedea și numeroase stele căzătoare: un spectacol care m-a marcat pentru toată viața, duhul înălțării fiind constanta a tot ce am trăit și am creat. Cât o privește pe mama, astfel o țin minte: *cu piciorul legăna un copil, cu mâinile torcea, iar cu ochii citea o carte așezată pe genunchi.*

Alături de nenumăratele treburi cu via, gospodăria, copiii etc., mama avea o mare pasiune pentru lecturi și un fermecător dar de a povesti, o magie a fantasticului, a unui *altunde* mitic, în care mi-am dezvoltat imaginația, înariparea evadării din realitate.

O a doua treaptă a drumului spiritual a avut loc în clasa I a cursului secundar (*Seminarul „Sfântul Gheorghe”* din Roman), când am primit la premiu o carte de poezii de Eminescu. A fost un moment de extraordinară revelație a unei afinități care m-a marcat pentru anii ce aveau să vie. În anii seminarului, preocupările mele au fost poezia și filosofia. Plecând de la Eminescu, am studiat gândirea indiană, budismul în primul rând, apoi presocraticii, Platon, Kant, Schopenhauer, Spinoza, Nietzsche...

Preocuparea filosofică principală în perioada seminarului a fost libertatea metafizică radicală, depășirea oricărui determinism, dincolo de ființă și neființă. La șaptesprezece ani am avut „fulgurația intelectuală”, după o expresie eminesciană, a acestei libertăți supreme – *transposibilul*, adică dincolo de posibil și imposibil. Această deschidere, acest concept mi-a permis să înțeleg mai târziu viziunea lui Eminescu în volumul *Spiritul hyperionic sau libertatea metafizică eminesciană* (2005).

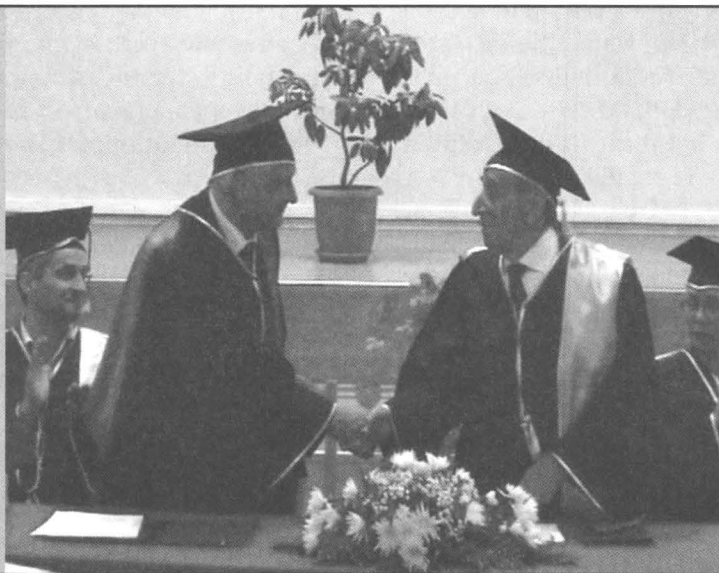
Dintre poeți, preferințele au fost în primul rând Charles Baudelaire, Rainer Maria Rilke, Lucian Blaga, în cadrul larg al liricii românești și universale. Din primele clase, la îndemnul profesorului de istorie, de mare și aleasă cultură, Ioan Teștiban, am început să mă preocup și de artele plastice, de Rembrandt și Leonardo da Vinci clar-obscurul tablourilor sale fiind prima mea pasiune. Și tot prin profesorul Teștiban am cunoscut teatrul lui Shakespeare, o uluitoare descoperire pentru adolescentul de atunci. Iar datorită celebrului profesor George Pascu - mi-am dezvoltat gustul pentru marea muzică, începând cu Mozart și Beethoven. Acești doi distinși dascăli, alături de profesorul Gheorghe Ignătescu, un adevărat savant privind limba și literatura română (care în clasa penultimă mi-a prezis destinul literar), au alcătuit triada de aur a formării mele pe perioada cursului secundar (1934-1942). Notez un fapt important: fiind elev al unui seminar, am încercat să aprofundez marile religii, având discuții uneori destul de aprinse cu sacerdoții profesori privind aspecte ale diverselor credințe, budismul părându-mi-se a avea unele deschideri preferabile.

Ați urmat atât Facultatea de Litere și Filosofie, cât și Facultatea de Medicină. Ce oameni și ce evenimente v-au marcat în acea încercată perioadă postbelică ?

Am început studenția cu gândul la o carieră didactică și științifică privind Estetica filosofică. Dintre profesorii care m-au impresionat au fost Dan Bădărău, profesor de logică, N. Bagdasar (istoria filosofiei), Vasile Pavelcu (psihologie), iar la Facultatea de Litere, N. I. Popa (limba franceză) și Th. Simenschy (limba sanscrită). O atmosferă universitară de mare prestigiu, de reală elevație domnea în acea vreme.

După doi ani am intrat la Facultatea de Medicină. Aceasta pentru două rațiuni. Pe de o parte, faptul că în cursul secundar mă preocupasem preponderent de filosofie, iar studiul puteam să-l continui și la masa de lucru. Pe de altă parte, am considerat că sunt dator să fac și ceva practic pentru om, fapta concretă, socială, trebuind să completeze actul gândului, fiecare potențându-se unul pe altul, acesta fiind semnul omului total care ajută omul total, adică soma și psihic.

George Popa primind titlul de *Doctor honoris causa* al Universității de arte „George Enescu” din partea prof. Viorel Munteanu (rectorul Universității),
1 octombrie 2003

Mi-am ales ca domeniu medicina internă, pentru că pune probleme de gândire, de intuiție mai mult decât alte ramuri ale medicinei, iar din medicina internă în primul rând m-am preocupat de patologia sângelui, pentru că este organul cel mai complex și plin de funcții și de necunoscute, între care funcția imunității. A învinge dificultatea diagnostică și terapeutică este o deosebită satisfacție.

În decembrie 1959, îl aflăm pe poetul George Popa, la 36 de ani, în paginile publicației „Iașul literar”. Regăsim aici nume sonore ale liricii românești: Otilia Cazimir, George Lesnea, Mihai Codreanu ș.a. De ce poeți v-ați simțit mai legați și care dintre ei v-au “amprentat” parcursul liric?

Trebuie să vă spun că din totdeauna am fost imun la modelări din afară, în schimb m-am potențat cu creatori și modele cu care am avut afinități, m-am întâlnit pe aceeași lungime de undă a viziunii, în aceleași deschideri ale inimii și ale minții. Epoca la care vă referiți a fost plină de personalități de o mare intelectualitate, de răspundere față de cuvântul scris. Am admirat, alături de mulți alții, îndeosebi pe prea delicata poetă Otilia Cazimir, pe care am vizitat-o în partea ultimă a vieții sale, l-am admirat pe George Lesnea ca om, ca poet și ca epigramist de spontaneitate, excepțional traducător al lui Esenin. Printre personalități amintesc pe Alexandru Dima, Dimitrie Costea, Nicolae Barbu, Leonida Maniu, Al. Husar, Constantin Ciopraga, Liviu Leonte, Al. Călinescu. Din lumea teatrului, artiștii de excepție Adina Popa și Teofil Vâlcu, care recitau poeziile din conferințele mele despre Eminescu. Ca student am asistat la o „șezătoare” memorabilă, la Teatrul Național, la care au participat, între alții, Otilia Cazimir, Ionel Teodoreanu, Cezar Petrescu, Horia Furtună, fiecare autodefinindu-se prin lecturile prezentate, Victor Ion Popa impresionând în mod aparte prin modestie și semnificația profund umană a schiței pe care a citit-o.

Într-un cuvânt acea epocă a intrat în legendă – astfel că „a fost odată”...

După apariția în „Iașul literar”, au trecut zece ani până la debutul editorial. În fapt e vorba de un dublu debut: traducerea operei lui Omar Khayyam, *Rubaiyate* și volumul propriu de poeme *Laudă forme*, ambele apărute la Editura Tineretului în anul 1969. Ce s-a întâmplat cu tânărul George Popa în tot acest timp?

Acest debut editorial cumva tardiv se datorește activității clinice și științifice în materie de medicină, activitate care este foarte acaparatoare. Paralel cu aparițiile de literatură am publicat peste o sută de articole de specialitate, zece cărți de medicină, unele, precum *Vademecum de Urgențe Medicale*, carte unicat pe plan național.

Notez însă că între 1955-62 am avut o intensă activitate culturală prin conferințe din literatură și artă (Eminescu, Rodin, Rembrandt, Van Gogh, sculptura antică, poezia persană, Rabindranath Tagore ș.a.). Cele două cărți de artă se aflau *in nuce* în acele conferințe, precum și scrierile despre Eminescu, traduceri din Omar Khayyam, Tagore, filosofia indiană etc.

Tot în anul 1969 deveniți profesor de Medicină Internă în cadrul Universității de Medicină și Farmacie Iași. Așadar, scriitor și profesor, ceea ce mă determină să vă întreb: ce relație există între cuvântul... medical și cuvântul... metaforic?

Cuvântul medicului implică o răspundere capitală. De el depinde diagnosticul, tratamentul și comunicarea de ordin psihic cu omul în suferință, iar pe de altă parte, informația limpede, strict științifică în materie de scrieri în medicină. Este o eroare a se crede că oricine poate publica tratate medicale. Multe din ele sunt confuze, incomplet informate și demonstrate, au scop predominant comercial.

Cât privește metafora, cuvântul în literatură, aici este vorba de o altă mare răspundere. Cuvintele nu trebuie chinuite, metaforele torturate și, ca atare, torturat și cititorul. Cel mai greu în arta scrisului, inclusiv în filosofie, rămâne înainte de toate să-ți fie limpede ție ceea ce vrei să comunici, și apoi să ai darul limpidității de cristal, al exprimării fluente, fără poticniri frazeologice și ideatice.

De subliniat că a scrie nu este o meserie, o profesie care se poate învăța, ci este o vocație, o chemare - care se poate perfectă.

Trăirea prin artă a fost pentru dvs. esențială. Ați nedreptățit vreo dimensiune a preocupărilor constatate?

Am încercat să îmbin armonios toate trei artele. Așa cum am menționat, pentru arta medicală am scris zece cărți, pentru artele plastice am scris numeroase critici de artă și am publicat două cărți. Iar în domeniul literar, alături de poezii, am publicat un număr de studii, între care volumele despre Eminescu. Ceea ce le-a îmbinat a fost înclinarea mea încă din adolescență pentru filosofie și poezie. Cele trei arte s-au completat unele pe altele. Nu putem intra în detaliu, dar trebuie spus că, alături de filosofia practică, medicina este și gnoseologie, ontologie, axiologie, sociologie, etică, precum și estetică. Depinde de har și viziune. La cursurile cu studenții de medicină făceam deseori analogii cu literatura, arta, filosofia, fapt care facilita înțelegerea noțiunilor rigide ale profesiei.

Când s-a petrecut prolifică întâlnire a cuvântului, ca expresie a gândului cu sunetul și culoarea?

Important este să-ți faci din viață un poem. Asta însemnează să te bucuri atât de mirifică poezie a naturii, precum și de poezia creativității umane - literatură, pictură, muzică, filosofie.

Armonia este condiția noastră existențială. M-a preocupat tot ce a creat omul, pentru a mă cunoaște mai bine, pentru a mă bucura cât mai deplin de șansa că sunt oaspete al luminii. Această multiplă deschidere a început din copilărie în acel climat de înălțare fizică și înălțare lăuntrică indusă de sufletul excepțional al mamei.

Spiritul eminescian se resimte puternic în opera dvs. Cum vedeți dorul de eternitate la Eminescu: intuit, învățat sau/și moștenit?

Precum se știe, dorul este o simțire particulară românului, așa încât cuvântul nu are echivalent în nici o limbă. Dorul este o *stare filosofică*, o năzuință de nepotolit spre o împlinire care fuge infinit dinaintea noastră, o tensiune mergând până la cvasi extincție, la moartea inițiativă, așa cum are loc în poezia lui Eminescu

George Popa alături de Carmen Steiciuc, Alexandru Dobrescu, Theodor Codreanu, Adrian Dinu Rachieru la decernarea Premiului Național „Mihai Eminescu”, pentru volumul *Luceafărul, Treptele spiritului hyperionic*. Suceava, 13 ianuarie 2011.

Peste vârfuri, - „Mai departe, mai departe/ Îndulcind cu dor de moarte”, dar foarte expresiv și într-o doină populară „La fântâna din răzor / Se-ntâlnește dor cu dor/ Se sărută până mor”. Constantin Noica afirma că s-ar putea crea o filosofie românească pornind de la cuvântul *dor*. Prin urmare, dorul era engramat ancestral în viziunea lui Eminescu. Iar dorul său de veșnicie s-a manifestat mai ales în iubire, **Luceafărul** fiind expresia cea mai dramatică în acest sens. Iată catrenul care exprimă excepțional altitudinea la care situa poetul iubirea: „Două inimi când se-mbină/ Când confund pe tu cu eu/ E lumină din lumină/ Dumnezeu din Dumnezeu”.

Ce viziuni originale, nerelevate încă, ați descoperit în opera lui Eminescu ?

Muzicalitatea liricii eminesciene. Datorită unui deosebit simț muzical, în lirica sa, Eminescu a fructificat la maximum, în mod unic și inimitabil, calitatea de cântare a graiului românesc. Din acest motiv, limba română în cea mai înaltă expresivitate și frumusețe melodică este cea a autorului Luceafărului. Numai în unele poezii populare, prin excelență în *Miorița*, mai întâlnim aceeași magie muzicală.

Fenomenologia asumării lăuntrice a lumii din afară. Eminescu a utilizat o fenomenologie originală în asumarea naturii, și anume, pune în mișcare spațiul extern, - utilizând o mișcare a elementelor firii, o mișcare muzicală sau luminoasă, cu ajutorul cărora are loc convertirea lumii externe în spații sufletești. Această fenomenologie apare foarte expresiv în *Peste vârfuri*, sunetul cornului poartă la moartea inițiatică în inefabil: „*Mai departe, mai departe/ Îndulcind cu dor de moarte*”. (*Spațiul poetic eminescian*, 1982).

Sacralizarea lumii. Eminescu este poetul, care, pe plan universal, alături de Hölderlin, a folosit cel mai mult cuvântul *sfânt* pe care l-a atribuit exhaustiv diverselor componente ale naturii și ale vieții

Conceptul de spirit hyperionic. Formulată și discutat de noi încă din 1982, dar dezvoltat în 2002 (*Spiritul hyperionic sau sublimul eminescian*), acest concept care caracterizează întreaga operă eminesciană, se referă pe de o parte la altitudinea gândirii, precum și la noblețea eticii sub diversele ei forme. Intelectul lui Eminescu suie la extremele creste pe care le poate atinge mintea omenească, unicat în spiritualitatea românească și afîn în acest sens cu Magister Eckhart și Giordano Bruno.

Muntele - matrice a culturii românești. În lumina spiritului hyperionic, Eminescu afirmă că albia modelatoare a culturii noastre este *muntele*, situat în centrul țării, adică *înălțarea*, (deci nu spațiul unduitor și șovăitor deal-vale de la începutul *Mioriței*, balada suie în final la „munții mari” și cerul înstelat). „*Este muntele tatăl al râurilor și al poporului nostru. Aceasta este cumpăna lui, cântarul cu care-și cântărește patimile și faptele... idealurile*”.

Treptele iubirii. În lirica eminesciană iubirea, „sublima singurătate în doi” parcurge următoarele trepte: confundarea cu natura, precum în finalul poeziei *Dorința*; apoi sacralizarea iubirii „*Tu trebuia să te cuprinzi/ De acel farmec sfânt/ Și noaptea candela s-aprinzi/ Iubirii pe pământ*”; urmează transformarea diadei în sufletul lumii – „*Iubirea mea și-a ta de se-mpreună/ Atunci e suflet în întreaga lume*”; se suie mai departe la îndumnezeire - „*Două inimi când se-mbină/ Când cufund pe tu cu eu,/ E lumină din lumină,/ Dumnezeu din Dumnezeu*”, pentru ca, în final, cei doi să devină Unul primordial dinaintea creației. „*Iubito, suntem în mijlocul universului asemenea spiritului divin dinainte de creație*”. Este cea mai înaltă concepție despre iubire din lirica universală.

Concepția despre geniu. Se consideră curent că viziunea lui Eminescu despre geniu se află în Luceafărul, având în vedere nota poetului de pe manuscris. Însă în acest poem este vorba de soarta geniului în lumea umană relativ la iubire. Concepția eminesciană a geniului apare în postuma *Povestea magului călător în*

stele, unde geniul este considerat un străin „aruncat în corpul cel urât” dintr-o lume străină. El nu face parte din planul creației, astfel că nici Dumnezeu „nu-i poate citi cifrul”, El este gând pur, și după ieșirea din corpul unde a fost captat, va crea o lume paralelă celei a lui Dumnezeu.

Libertatea metafizică. Alături de Nirvana și Dao, viziunea lui Eminescu despre libertatea metafizică este cea mai radicală din istoria gândirii poetice și filozofice. Intelectul său „eroic” concepea un zbor fără oprire care să depășească orice condiționare și determinare, orice *status*, *dincolo* de ființă și neființă, *dincolo* de orice concept de lume și *dincolo* de absolut.

Arheul eminescian. Arheul, adică esența, sinele, ADN-ul spiritual, modelul ontologic - “principiul etern” al lui Eminescu a fost luceafărul, cum singur o spune: „Ca un luceafăr am trecut prin lume”.

Cum diagnosticați climatul cultural al Iașilor din ultimii ani?

În ciuda bulversărilor la care este supusă cultura și societatea românească, cu scăderea îngrijorătoare a spiritualității, Iașul se bucură de valori autentice, intelectuali și scriitori de prestigiu datorită cărora alunecarea nonvalorică este contracarată prin creații ale nobleței sufletești și ale zborului intelectual. Permiteți-mi să nu dau nume, aceștia sunt foarte mulți și mă bucur imens că pot colabora cu domniile lor, potențându-mi ideea și elanul depășirii acestui moment definit profetic de Eminescu astfel: „*Frenezie și dezgust, dezgust și frenezie, iată schimbările perpetui din sufletul modern*”.

Care sunt volumele, de până acum, care credeți că vă reprezintă cel mai bine?

Cărțile mele sunt operă a uimirii și a iubirii. *A poeziei reflexive*. Ea a fost marea mea prietenă, Marea salvatoare. Prin ea eu am trăit cu adevărat într-un timp supraistoric. Conflictul cu timpul istoric a fost nu rareori dramatic. Timpul trăit

Grigore Ilisei înmânează premiul pentru Opera Omnia al Unirii Scriitorilor - filiala Iași, 2001
foto: Eugen Harasim

Dacia literară, nr. 4, 2011

poetic, adică la modul transfigurat, într-o stare de încântare, de contopire totală cu ființarea în forma ei cea mai pură, însemnează o ieșire din timpul heraclitian. Nu mai suntem „vremuiți”, ci ne eternizăm într-un prezent absolut. Este o justiție față de tine însuși.

Trebuie să mai spun că tot ce am scris a fost în ideea unei datorii: ceea ce m-a bucurat – natură, literatură, artă, filosofie, trebuie să comunic pentru a transmite bucuria, încântarea și altora. Și nu am scris decât dacă am avut ceva semnificativ de spus și care nu a fost relevat încă. Evident, poeziile și scrierile despre Eminescu sunt cele la care țin cel mai mult.

În domeniul liricii, ideea re-creării lumii, inclusiv a divinului prin taumaturgia poetică reprezintă ideea centrală. Ca formă prozodică, alături de formulele obișnuite, am adoptat, după exemplul lui Omar Khayyam, dar în alți parametri ideatici, *catrenul* apărut în patru culegeri - reunite ulterior sub titlul de *Tratat de uimire*.

În cele șapte volume privind lirica eminesciană, publicate între 1982-2011, aporturile personale au fost următoarele: - conceptul de *spirit hyperionic*, adică spiritul creștelor în materie de gândire caracterizând ideatica poetică eminesciană; - asumarea lumii printr-o fenomenologie originală, și anume, convertirea spațiului din afară în spații ale sufletului folosind mișcări muzicale sau ale luminii; - reinterpretarea *Luceafărului* în funcție de ideea lui Eminescu de a-l modifica, înălțându-i mai ales finalul; libertatea metafizică eminesciană ca depășire a diadei ființă/neființă și a conceptului de lume; modul cum Eminescu transformă „vremuirea”, timpul efemer în prezent etern; - în interpretarea liricii eminesciene, utilizarea pentru prima oară a *comparatismului complex*, adică în raport cu lirica universală, cu creații din artele plastice, cu piese muzicale și concepții din diverse sisteme filosofice.

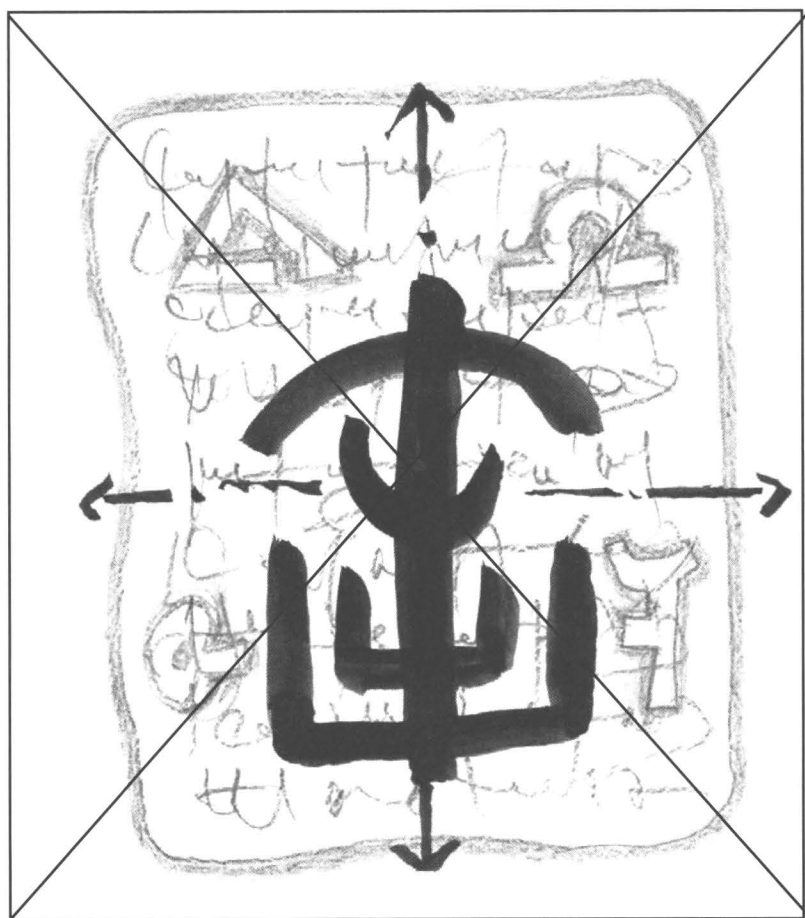
Dar aș fi nedrept să nu amintesc cele trei volume de literatură comparată, cartea *Repere în spiritualitatea românească*, monografia dedicată lui Auguste Rodin, singura din literatura noastră și tot unică interpretarea filosofică a spațiului pictural în cartea *Semnificațiile spațiului în pictură*. Amintesc și volumul de aforisme *Însemnările unui oaspete al luminii*, rezultate din meditațiile de o viață asupra existenței omenești.

Trebuie să vă mai spun că și traducерile mă reprezintă pe diverse planuri, pentru că nu am tradus decât ceea ce era consonant cu structura mea spirituală. De pildă versiunea rubaiyatelor lui Omar Khayyam sunt o răsfrângere a marelui poet și gânditor în creuzetul viziunii mele afine. Poetul Horia Zilieru a scris un catren în care afirmă că poetul persan „s-a-ntrupat în George Popa”. Traducerea cărții lui A. K. Coomaraswamy, *Hinduism și budism*, larg prefațată, este o întoarcere la iubirea filosofică din anii adolescenței. Pe Rabindranath Tagore traducерile mele l-au făcut larg cunoscut cititorilor români. Am tradus, de asemenea, *Divanul* lui Hafiz, cele două cărți de poezie fundamentale ale lui R. M. Rilke - *Elegiile dui-neze* și *Sonetele către Orfeu*, însoțite de o amplă exegeză.

(Interviu realizat de Daniela Gifu)

BIBLIOFIL

BIBLIOFIL

FRUMUSEȚEA MORALĂ A LUI BENJAMIN FONDANE

Ion BELDEANU

La precizarea că publicarea textului de față (**Benjamin Fondane: *Lumea existențială și Duminica istoriei***. Prefață la ediția franceză de Michel Carasou. Cu un dosar al corespondenței Jean Grenier – Benjamin și Genevieve Fondane. Ed. *Limes*, Cluj-Napoca, 2008) s-a realizat prin strădania Luizei Palanciuc și a lui Mihai Șora, adăugăm această succintă caracterizare consemnată pe coperta volumului: „*Opera lui Benjamin Fondane stă deopotrivă sub semnul fulgurației, al disperării și revoltei unui om aflat în neostoită zbatere interioară*”.

Este ceea ce prin volumul, pus la dispoziția cititorului interesat, se restituie, altfel zis, „*principiul existențial autentic*”. De reținut și această precizare: că existențialismul lui Benjamin Fondane „*nu este un discurs despre existență, spre deosebire de acela al lui Heidegger, de pildă*”. Așa se explică de ce dușmanul filosofiei existențiale devine tocmai abstracția ipostaziată, ori altfel spus, după cum apreciază prefațatorii menționați, „*cea care uită omenescul până la renegare*”.

Scris la sfârșitul lunii februarie 1944, într-un Paris ocupat de nemți, ***Lumea existențială și Duminica istoriei***, ultimul text al lui Benjamin Fondane, a fost publicat de Jean Grenier abia în 1945. Finalizarea respectivă s-a produs în mai puțin de o lună de zile, atâta vreme cât arestarea poetului s-a petrecut la 7 martie 1944, la domiciliul său din Paris. De altfel Grenier va menționa că studiul în cauză i-ar fi fost predat (lui B. Fondane) „*cu doar câteva zile înainte de arestare și deportarea sa de către Gestapo*”.

Adevărul este, după cum aflăm din notele ce însoțesc eseul menționat, că prin intervenția sa, Benjamin Fondane nutrea dorința de a „*apăra filosofia existențială șestoviană*” (știindu-se că nefericitul poet era un admirator al filosofului

rus Lev Șostov). Forța eseului constă „și în acea situare (de către Fundoianu de-sigur) față de un context, de vreme ce înfruntă, din punct de vedere filosofic, **opresiunea nazistă**”. Configurând „o rezistență metafizică a individului împotriva Istoriei”, Benjamin Fondane voia să-și definească identitatea filosofică în raport cu amenințările cele mai severe ale momentului.

La demonstrația lui Camus (din *Mitul lui Sisif*), cum că este nevoie să „ni-l închipuim pe Sisif fericit”, Benjamin Fondane va reacționa energic: „Dar aici este toată dificultatea”. Din aceste cauze, presupunem, va fi luat naștere **gândirea existențială**, cea care separă tragicismul grec de tragicul existențial.

Nu altfel se explică încercarea lui B. Fundoianu de a demonstra, în virtutea tezelor sale despre absurd, forța implacabilă a ocupantului nazist. Cu toate că se ridică împotriva dictaturii rațiunii universale și opunea gândirii necesității și a neantului filosofia existențială a Scripturii, notează Michel Carasou, Fondane, „nu era totuși un credincios”. Dar el deschidea „o falie în zidul de care și alții se izbiseră înainte”.

Semnificativă pentru frumusețea morală a lui Benjamin Fondane rămâne întâmplarea nefericită petrecută în zona sfârșitului său tragic. Fusese arestat, după cum se știe, în urma unui denunț la Gestapo. Prietenii săi reușiseră să obțină eliberarea sa, numai că sora Lina n-avea să aibă aceeași soartă. Drept pentru care poetul preferă s-o însoțească și să-i împartă destinul tragic. (A nu se uita un amănunt extraordinar „indicații în vederea editării lucrărilor sale”).

Deportat de la Auschwitz la Drancy, el n-o va mai întâlni pe Lina. („Orice urmă a surorii sale” se pierduse, după cum adaugă același Michel Carasou).

Și tot el relatează despre sfârșitul scriitorului și filosofului, menționând că pentru Benjamin Fondane încrederea în forța divinității rămâne intactă chiar și „în cel mai întunecat moment al duminicii Istoriei” (al Doilea Război Mondial). Editorul notează pe supracoperta cărții de față: „Fondane va fi gazat în 2 sau 3 oc-tombrie 1944”. (Gazarea s-a petrecut la Birkenau).

Ceea ce explică de ce „existențialismul lui Benjamin Fondane nu este **un discurs despre existență, ci o alunecare în mirare și revelație. De aici și necesitatea salvării dreptului la viață al fiecăruia**”. Demn de adăugat că volumul *L'Existence* apare la sfârșitul lui 1945, la Editura Gallimard. Alături de textul lui B. Fondane semnează Albert Camus, Maurice de Gandillac, Jean Grenier, Louis Lavelle, René Le Senne, Brice Parain și Alphons de Waelhrens.

(Editorul Jean Grenier reușise să adauge „opiniile cele mai autorizate” referitoare la mișcarea existențialistă care se impusese „asemeni unei revelații”, îndeosebi după publicarea opiniilor lui Jean-Paul Sartre).

ÎN CUIBUL IZOLAT DE PE MUNTELE CARMEL

Ioan HOLBAN

“Să visezi să improvizezi./ Să te ascunzi în cuvinte./ Să le pisezi în piulița de nuci sau prin rîșnița de cafea./ Să le dai o formă sau să le simți ca nisipul/strecurîndu-se printre degete./ Să plîngi după ele drama necomunicării./ Asta facem toți: monologăm cu alter ego-ul nostru,/ divulgînd, pînă la urmă, soarta lumii/ la nivel de micron,/ microb fără nici o frustrare inamică,/ cum mulți presupun steaua mea galbenă/ ca o obsesie a neamului”. Acest poem, una dintre cele cîteva “arte poetice” prezente în ultima carte a **Biancăi Marcovici, *Muntele meu, Carmel***, (Israel, 2011), impune un stil propriu de exprimare, înscriindu-se în “platforma” generației ‘80 care nu mai agreează poemele fardate, ascunse sub rimelul gros al mijloacelor tradiționale de expresie lirică. Față de primele cărți - ***Marii Anonimi*** (1985), ***Ochiul Cuvîntului*** (1987), ***Dincolo de Paradis*** (1989), ***Revolta sîngelui*** (1992) -, unde simbolistica feminității și a eroticului era mai activă, în ***Întoarcerea cuvintelor*** (2001), ***Pușin blond cu mult farmec*** (2004), ***Cireșe amare sub katiușe*** (2006), ***Impactul virtual*** (2007), ***Espresso dublu la Ierusalim*** (2008) și, mai ales, în ***Muntele meu, Carmel***, Bianca Marcovici își apropie teme de largă circulație în proza și poezia noastră din ultimii cincisprezece - douăzeci de ani: “După Nichita/ a rămas un mormînt alb/ și-n el a fost îngropat un singur cuvînt,/ poate o literă, poate o silabă./ Doar un glas răscolitor pe un marș funebru/ și ritmul, pașii... care se pierd, undeva într-o văgăună/ neumblată, doar o fantă.../ dar cum v-am spus/ doar un singur cuvînt a fost îngropat: /«PUNCTUL»)” (***Lumina lui Nichita Stănescu***). Nu e vorba atît de punerea în ficțiunea lirică a existenței unui prototip, nici de cîntecul romantic al feminității căreia i se arată acum oglinzi înșelătoare unde “te tragi în moarte” sau steaua rece din visul unei adolescente, cît despre o *problematizare* a condiției umane înseși, în perspectivă poetică, făcînd, adică, apel la modalitățile specifice discursului liric unde se *esențializează* această problematică, o des-face la limita poeticului cu epicul (iar autoarea își intitulează prima parte a volumului ***Poezii în proză***).

Plasîndu-și ființa interioară între oglinzile paralele ale textului și realului, Bianca Marcovici se dovedește a fi consecventă cu ea însăși pentru că, iată, în toate cărțile de poezie și proză pe care le-a publicat, aproape treizeci, scrisul său se structurează în orizontul unei poetici a *căutării* sinelui și a *relevării* raporturi-

lor tensionate pe care acesta le stabilește cu realul; începînd chiar cu poemele debutului din *Marii Anonimi* și continuînd cu textele din ultimele volume, *Espresso dublu la Ierusalim* și *Muntele meu, Carmel*, poeta pendulează între viață și literatură, extrăgînd din acest balans baroc un certificat de naștere în dublu exemplar, atestînd existența omului prin viața poetului; aproape fiecare text e conceput în perspectiva unei mereu visate redescoperiri a sinelui: “Steaua noastră e atît de rece/ uneori nu-ți găsești steaua/ atunci presupui că una din ele îți aparține/ te rogi la ea, îți închipui că, pînă la urmă, îți va răspunde./ iar dacă îți va răspunde/ mai sperii să nu te dezamăgească./ În fapt, noi ne vrem înapoi timpul irosit, nerostit,/ neiubit, cîntecul sirenei./ să se transforme în clipă finită. Euforia vieții!/ Un fel de nemurire ireversibilă. Încîntare, vers!/ Poemele în sine sunt ascunse sub pleoapa nedeschisă,/ chiromanția pe dinăuntru, muzica sufletului pervers!/ clipirea în ritmul apăsării pe litere./ rugăciunea inventată pe moment, duetul!/ Merge ceva ca un metronom/ Moderato... Andante./ Poate e o inimă care pulsează./ Pietrele, fie ele luminoase.../ se pot trezi. Doar pentru cei aleși!/ Vioara mea o privesc uneori/ Precum «dulapul» lui Emil Brumaru” (*Steaua noastră e încă atît de rece*). Poeta se citește pe sine, privindu-se în oglinda din față (text, cititor, stea, pleoapă nedeschisă, vioară, suflet, literă), *construindu-se* și constituindu-și astfel un filtru propriu de percepere a lumii care se exprimă în universul ființei; așadar, nu poeta exprimă lumea, ci aceasta se dezvăluie în corpul și gestul celei care o locuiește: e încă o trăsătură care particularizează felul de a scrie al Biancăi Marcovici, în spațiul așa-zisei poezii “feminine”.

Avînd pe retină viața-filmul-textul Sylviei Plath (un simbol al noii poezii, asumat, ciudat, doar de poetele de astăzi), femeia în fața oglinzii - *Rebela* - se (pre)face în contactul cu realul (text și realitate), cu viul, cu “vîrtejul” acestuia, în încercarea de a sparge limitele trăitului spre a găsi adăpostul textului: o abia schițată dezabuzare pîndește din ungherele *poemului-compoziție* a existenței; “Întotdeauna bărbatul oprit din fumat/ se întoarce să-și privească chipul în oglindă/ dar tu erai muza/ care nu erai în stare să dărui cuiva/ ceva/ nici măcar o silabă/ nici măcar o floare/ te credeai iubită, dar te iubeai.../ colecționei aplauze sub geam/ și farduri ametoare/ te cuibăreai pe muntele de minciuni/ uitînd că nu ești vultur...” (*Ținta*). În ghicitul traiect pe care îl ascunde acest poem se configurează poezia Biancăi Marcovici de dincolo de paradisul textului și de dincoace de infernul trăirii cotidiene; între ele, poemele din *Muntele meu, Carmel* imaginează un spațiu protector și, în aceeași măsură, (re)formator: *jurul* casei, *împrejmuirea*, *cetatea* asediată de oamenii-căpușă ai infernului: “Miresmele se datorează/ copacilor din jurul casei tale/ E un echilibru fin/ Al împrejurimilor/ Precum și la interior/ Mi-a dispărut alergiia culorii jetonului/ sper să-ți dispară și ție alergiile.../ basmul a căpătat contur/ să fie de lungă durată!/ Cînd intervine plictisul/ Rădăcinile se rup, florile îngălbenesc/ Fructele cad.../ Așa-i casa pe care tu trebuie s-o îngrijești/ Să facă parte

din suflet/ Noi am trăit calvarul pornirii de la zero, AICI,/ e suficient că noi am fost părinții de sacrificiu!” (*Rebela*); “Încerc să mă feresc/ De oamenii căpușă/ Dar nu reușesc./ Apar, mereu apar!/ Mereu se interpun între/ mine și fericire/ între mine și cei dragi mie./ mereu sapă șanțuri/ să mă îndepărteze/ diverse semne secrete/ Akiva, Akiva!/ Asediindu-mă ca pe o cetate” (*Akiva, Akiva!*). Nu întâmplător, cele două poeme deschid volumul recent apărut, prefațat de Grete Tartler care remarcă, o dată mai mult, efortul căutării de sine, drumul spre ființa lăuntrică, spre “cetatea” acesteia, fie că e Zidul Plîngerii, “piatra divină”, Coloanele lui Solomon din “Ierusalimul dorit cu ardoare” (*Tonul joacă rolul principal*), cuibul izolat de pe Muntele Carmel, “muntele nostru” (*Libertatea de a ne sufoca, Cerul Creatorului, Israelul tău*) sau camera albă dintr-un poem precum *Compartimentarea sufletului*, imaginara insulă Paradis, “insula noastră”, unde “canibalii nu au ajuns”.

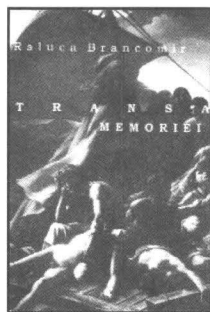
Zidarul din mine care a spoit toate geamurile din poemul Schimb de cuțite verbale prin vecini! e poetul care își construiește preajma, cuibul, cetatea, de parte de asprele atingeri ale istoriei cu războaiele ei neîntrerupte; adeseori, insula Paradis e (re)descoperită în amintirile ieșene cu “lacul adormit Ciric”, vinul roșu de Tutova, “viu ca lacrima gîndului ultim”, malul Jijiei pe unde umbla “îmbrăcată ca o zeiță autentică”, cu nucul “din Elena Doamna” și “casa mea din nuc” (*Sarpele, Casa de dincolo*), la Cenaclul de la Casa Pogor, în “dulapul” sau “diligenta poștală” ale lui Emil Brumaru: *plecați în noi* - aceasta e sintagma care definește poate cel mai exact poziția ființei în lume, în preajma casei, cu nepoții mereu evocați, în cetatea și insula închipuite sau în miera aducerilor-aminte. Dincolo de geamurile spoite de “zidarul din mine”, în camera albă dintr-un compartiment al sufletului care și-a găsit rădăcinile în cuibul de pe Muntele Carmel („Muntele meu, Carmel, m-a ajutat în explorarea rădăcinilor mele. Am găsit aici mormîntul bunicii mele... alte rude, cîtă frunză, cîtă iarbă!”), poeta se însoțește, ca pentru a-și apăra cetatea, de cîteva metafore obsedante; *dansul* “ca o plimbare prin viața celui alt” dintr-un poem antologic precum *Tango, vioara și flagiolitul*, dar și îngerul sau acoperișul lui Gaudi din *Viclenia, Casa de dincolo, Vrajă*, ca un simbol, precum Sagrada Familia din Barcelona, al (re)construcției ființei interioare, dincolo de romanța slujită de vreme și dincoace de aromele copilăriei: “Sunt din nou îndrăgostită/ de ceva nedefinit/ între mărar și pătrunjel/ ardei și vinete marinate/ ceva între vișine și cireșe negre/ fără simburii!/ Dulceață de coacăze și agude/ ceva între nuci noi/ de curățat/ din capacul copilăriei/ și zarzăre culese de mine,/ ceva cu simburii de caise/ spărți pe caldarîm/ cu o piatră mare/ Ceva cu picioarele goale/ călcînd pe iarba abia răsărită/ bînd apă dintr-un vas coclit” (*Arome*).

Notele și povestirile din partea a doua a volumului *Muntele meu, Carmel* trec într-un alt registru esențele pe care le-au filtrat poemele cărții; (auto)biografia din povestiri precum *Rebela, Premeditare, După 25 de ani, Aventuri din copilărie* este “poezia dureroasă a lucrurilor”, proiectând existența ca pe un ca-

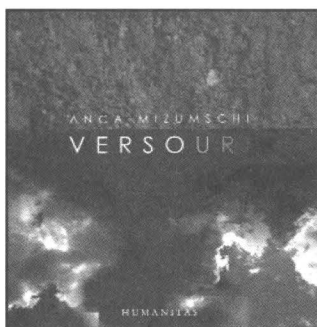
EX LIBRIS

lendar al suferințelor și *experiențelor traumatizante*, începînd cu anii copilăriei, cu “viața grea” de atunci și profesorul de vioară care moare a doua oară, definitiv, în memoria personajului-narator, continuînd cu ancheta la poliția secretă, pentru un presupus și nedovedit furt de bani, cu “mașina de detectat minciuni”, vinderea casei din Iași și recuperarea Mezuzei, a amuletei căminului, sfîrșind cu atmosfera războiului din Liban sau chiar din Haifa, lîngă cuib, din *Jurnal de război, 2006*: totul pare a sta împotriva singurei dorințe, anume, “să nu mă simt umilită”. Lăuntru protector, preajma, cetatea, insula Paradis se adună în complexul simbolic din *Magia pietrei*, astfel: “Zidul Plîngerii e o realitate. Mai am și o piatră dintr-o scorbură, luată de la Columnele din Timna, Coloanele lui Solomon. Pusă la tîmplă sau la urechi, e ca o scoică, fără să auzi însă vuietul mării. Simți energia, simți istoria de milioane de ani, e o piatră de bazalt, parcă încrustată, simți ceva echivalent cu redarea lucrului pe care îl doreai, ca ultimul lucru pe care voiai să-l posezi”.

Toată poezia lui Shaul Carmel e o continuă căutare a Țării Promise și a Templului pierdut; toată literatura Biancăi Marcovici e o la fel de neîncheiată, pasionată explorare a rădăcinilor, din Dorohoi și Iași, apoi, din Haifa, pe Muntele Carmel: “Și, pentru că totul trebuia/ Să aibă un nume, hologramă reală, abis,/ chiar dacă verdele a fost atins/ de teroriștii focului,/ Tărîmul are un nume:/ Muntele meu, Carmel”.

Raluca BRANCOMIR
Transa memoriei
București, *Alfa*, 2010

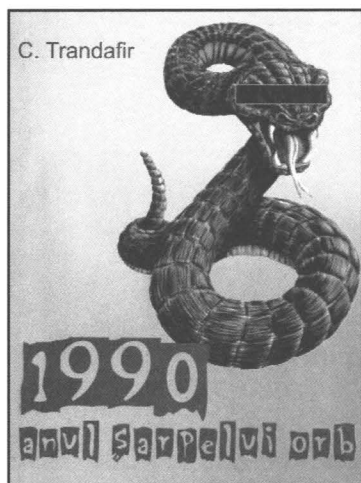
Anca MIZUMSCHI
Versouri
Ilustrație grafică: **Petru Lucaci**
București, *Humanitas*, 2010

Florina ZAHARIA
eua
Pitești, *Paralela 45*, 2010

CONFESIUNULE DIARISTULUI SINCER

Vasile IANCU —

Din miile de pagini ale celor 46 (patruzeci și șase!) de caiete de însemnări **diaristice** (informația ne-o oferă chiar autorul), criticul și istoricul literar **Constantin Trandafir** (trăitor în Câmpina, unde a fost profesor de literatură română la un renumit liceu, de la terminarea Facultății de Filologie din Iași), selectează, iarăși, câteva sute pentru o nouă carte: **1990. Anul șarpelui orb** (Editura Premier, 2010). Concludent titlu. Prima – **1989. Vedere din provincie** (Ed. Vestala), pe care am comentat-

o într-un alt periodic literar – a fost tipărită în 2009. Aceeași înțeleaptă distanțare a comentatorului/ jurnalistului față de evenimentele politice aflăm și aici. Și în cazul însemnărilor ce privesc viața privată, familială, profesională strădania de detașare e remarcabilă. Ceea ce „agață” cititorul sunt, credem, câteva calități evidente: umorul de calitate, ironia, când comprehensivă, când necruțătoare, dar întotdeauna sinceră, stilul îngrijit și, totodată, expresiv, colorat, dezvăluind condeiul profesionist, iubitor de finețuri, intelectualul veritabil, care – ne pare în gardă încă de la începutul primului volum – nu-i „nici de dreapta, nici de stânga”, necum disidenta după... război. Un om care a fost – și este –, constant, de partea adevărului, bunului simț și onoarei, dezgustat de anormalitățile regimului comunist și, din păcate, de anormalitățile perioadei de tranziție spre așa-zisul capitalism, de ipocriziile multor semeni. Nu vrea capul nimănui, privește cu superioară înțelegere păcatele oamenilor (pentru că și le știe și pe ale lui, nu o dată trădate), se bucură când observă îndreptarea lor – atunci când se întâmplă –, se bucură când are de-a face cu oameni sănătoși la minte, deștepți, morali, cu apetit pentru umor. Jurnalul lui C. Trandafir mustește de omenie și de iubire pentru „cetitul cărților”. La mare cinste pentru autorul nostru e „viciul cititului”, logodit pe vecie, precum se vede, și cu cel al scrisului.

Atitudinea **diaristului** față de vremuri și politici este revelatoare și din motto-ul ales la noul volum: „*Nu eram niște fanatici ai anticomunismului de peșteră. Vedeam Comunism istoric, iar în comuniști – oameni care pot să se preschimbe în Democrați. În acest sens scris [Gyorgy] Konrad despre Imre Nagy, iar Havel despre František Kriegel. Așa că mai târziu, după 1989, nu ne-a plăcut – nici lui Havel, nici lui Konrad, nici mie – fundamentalismul radicalilor anti-comuniști, mai ales al celor care în anii dictaturii fuseseră muți ca peștele, iar acum voiau să construiască spânzurători pentru comuniști*”. Autor: Adam Michuik.

Când un prieten (cel mai apropiat coleg de facultate) vrea să-l „*mobilizeze*” pentru a fi alături de el într-o campanie electorală pentru o candidatură în Parlament), răspunsul lui e concentrat în Jurnal: „*Ca scriitor și ziarist nu pot fi de-o parte sau de alta, ci pentru ceea ce cred că e normal pentru toți, voi acționa totuși, fără încrâncenare, dar cu polemică acid-ironică și cu pamflete împotriva politicianismului, a pornirilor dictatoriale, a violenței și inculturii*”.

Anul șarpelui orb este o sinceră radiografie umană a acestui interval de timp. „*Ceea ce pare literar nu-i decât felul meu de a scrie*”, ne avertizează, cu aceeași franchețe, Const. Trandafir. Așteptăm cu luare-aminte și alte volume din același impresionant jurnal de sertar.

CEI O SUTĂ DIN PALATUL FLORENȚA

Anton ILICA

Scriind neconținut, **Gheorghe Schwartz** este cel mai prolific prozator contemporan. A publicat aproape 30 volume de proză, în plus, fiind cadru didactic universitar la Facultatea de Științe ale Educației și Psihologie din cadrul Universității Aurel Vlaicu din Arad, mai scrie cursuri pentru studenți. După 1985, are nesăbuita ambiție de a demara un proiect epic de mare anvergură: reprezentarea lirică a evoluției umanității prin intermediul a o sută de personaje. Din ciclul *Cei o sută*, i-au

apărut opt volume, ultimul – *Secretul Florența* –, prezentând, până acum, desti-
nului istoric al lumii până în anul 1500. După dispoziția cu care scrie și pofta de a
încheia trecutul și prezentul umanității, sunt sigur că va avea o nouă „nesăbuită
ambiiție” de a plonja în identificarea epică a semanticii viitorului. Căci nici o lume
nu se încheie, iar visul de a o proiecta menține tinerețea cea lungă a omului. Spun
acestea despre Gh. Schwartz, pentru că viața scriitorului se identifică cu scrisul,
devenindu-i patimă și ispită, sens de împlinire și bucurie, fericire și destin. Bu-
chetul de arome epice are, în obsesia lui Schwartz, magia cifrei opt, toate titlurile
romanelor sale au formularea în opt litere, așa cum numele său este o alcătuire
ciudată de opt sunete, cu șapte consoane și o singură vocală.

Am scris câte o recenzie despre aproape toate volumele lui Schwartz, de
la *Martorul* până la *Culoarul Templier* (inclusiv *Vara rece* ori *Axa lumii*). Susți-
neam că opera sa literară îl recomandă a fi așezat pe podiumul valoric al literaturii
române, iar ciclul încheiat *Cei o sută* i-ar da toate argumentele pentru un Premiu
Nobel. Din 1985, a trecut, iată, un sfert de secol de când elaborează „panorama”
umanității de la origini până în prezent. Textul are, până acum, peste cinci mii de
pagini, fiind un demers absolut impresionant, și poate descurajant pentru orice lec-
tor sedus de insuficiența timpului pentru fascinația, mereu vie, a lecturii.

Recenzia mea la primul său roman (*Martorul*), publicată în revista „*Ro-
mânia literară*”, prin 1976, a fost construită pe relația dintre trei elemente narative:
decor, eveniment, personaj. Schwartz concepe „panorama umanității” prin inter-
mediul „personajelor” (superb conturate în jurul unei trăsături esențiale de caracter),
acestea activează „evenimente” dintre cele mai reprezentative, chiar dacă insigni-
fiante, într-un „decor” construit cu minuțiozitate, adeseori improvizat, dar purtător
de misteriozitate și umbre de magie. Mai mult, autorul, acest mărturisitor cu traiul
risipit în toate timpurile (adică real și virtual), nu se detașează nici de cititor și nici
de personajele sale. Se așază el undeva, într-un foisor confortabil, privește, se miră,
fotografiază și descrie cu cinism și fără compasiune ceea ce vede. Din când în când,
„bietul scrib” transmite vreun mesaj înspre „bunul cititor”, atunci când, din foisorul
său de observație, mai se lasă furat de somn, de lene sau de ignoranță.

Din punct de vedere al artei narative, asemenea ingerințe narative au sa-
voare lirică, îndemnând cititorul la continuarea lecturii, prea obosit adeseori de
o/orice scriitură amplă, densă și descurajantă prin lungime și stufoșenie. „Scribul”
devine personaj, un neastâmpărat spiriduș, care șoptește urechii cititorului fel de fel
de explicații justificative, inclusiv lamentații seducătoare: „În această carte despre
rătăcirile care l-au dus prin Palatul Bosci va scrie bietul scrib, încercând să-i fie
ghid și bunului cititor și îndemnându-l să găsească el ușile ce abia se mai deslu-
șesc în zidurile clădirii de mult părăsite”.

Volumul *Secretul Florența* prezintă opt vieți, din tată-n fiu, din „zalele”
lungului șir al „celor o sută”: Bizantinul (fiul unui cavalier templier), Exorcistul (că-
lător spre „țara dinspre tătari, țara nașterii tatălui său”) - „în urma Exorcistului, a
rămas o avere uriașă, un băiat și numeroase întrebări ascunse și ele de uitare” -

Omul din fereastră (proprietarul Palatului Bosci din Florența) – „*omul a pătruns în clădire și n-a mai ieșit niciodată*” –, Înțeleptul – „*cel născut în Ducatul Moldovei, frumos, deștept și ocrotit de noroc*” –, Nătăflețul („*băiatul nevolnic al Înțeleptului, ajuns episcop*”), Cavalerul Marchiz Umberto, moștenitor al „*ambițiilor nestăvilite ale condotierului, pasiunea clocotitoare a mamei, precum și dorința de dominare și o sete terorizantă de glorie*”, Recuperatorul... „*averilor evreiești*”, Quasimodo Eros-trat (1482 - 1504), „*un obiect important în inventarul casei sale*”. Viețile celor opt sunt surprinse într-o singură tușă caracterială, adeseori vicioasă și contradictorie, etalând gesturi experiențiale și atitudini existențiale dintre cele mai imprezvizibile.

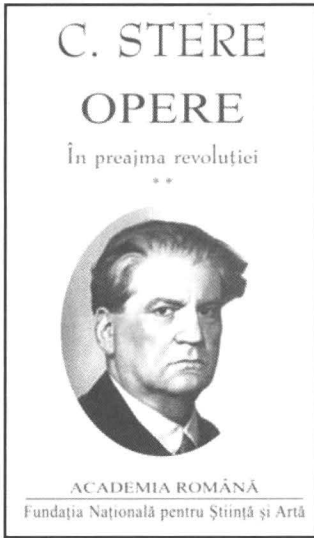
În *Cei o sută*, un cititor descoperă (dacă știe!) asemenea alcătuiți ciudate, bizare, care stimulează și fertilizează atenția, cu speranța și satisfacția de a le descoperi semnificația. Atras în mrejele lecturii, și eu am simțit o pierdere hipnotică printre desişuri evenimentiale, animate de personaje, care întâ în vârte „pe propria lor cărare”. Nici n-am avut timp să mă întreb care personaje sunt realități istorice sau imaginație de scriitor (cum ar fi firesc). Actorii trăiesc intens neverosimilitatea unei paraistorii, pe care sunt nevoite, parcă de o predestinație, să o rostogolească în viitor. E o complicitate discretă dintre personaje și scrib, sursă de virtuți și vicii. Doar el scribul, poate personajul Schwartz von Schwartz, ar fi în stare să-și dea cuvântul de onoare că ar fi participat, ca martor sau actor, la decriptarea secretelor personajelor florentine, deși – mărturisește autorul – „*niciodată n-am văzut Florența și cu atât mai puțin Palatul Bosci*”. Cu atât mai mult, inventivitatea sa nu are harul sălbăticiei, ci al domesticirii, convins fiind că numai realitatea e credibilă.

Susținut de personaje, Textul pare ciudat, fiind, de aceea, fermecător. Curge ca o apă lină pe câmpie, pe care, din când în când, „bietul scrib” o stăvilește cu zăgazuri, spre a-i da o nouă învâlvurire. Strategia narativă și arta animării personajelor sunt încărcate de capcane și aleanuri emoționale. El se joacă – o plăcere sadică – cu sentimentele și psihicul personajelor, mânuindu-le cu sfori, fără a da impresia că jonglează cu destinul acestora.

Ca fidel cititor al scrisului lui Gh. Schwartz, imi fixez, poate prea des, interesul pe o întrebare: „*câtă imaginație mai are de rispit autorul spre a nu repeta configurări de caractere și încropiri de evenimente*”. Capătul drumului „*celor o sută*” se află într-o depărtare apropiată (poate trei – patru volume, adică vreo două mii de pagini). Proiectul se va finaliza, cu certitudine, având în vedere tenacitatea cu care autorul apasă zilnic tastele pentru a încheia destinul ultimului din șirul celor o sută, dar și pariul pe care și l-a pus pentru finalizare. Curând maiestruozitatea construcției textuale – asemeni mănăstirii manoleine – va oferi literaturii universale o opera fundamentală. E momentul înfiorării, al deteriorării relației dintre autor și operă, al obsesiei unui drum închis, solicitând deschiderea unei noi părții de respirație artistică și de consumație imaginativă. Destinul tragic al celui decis să nu încheie ceva este că acesta va fi ispitit să se regăsească într-o permanentă neîmplinire.

Prozatorul Gh. Schwartz dispune de o bărbătească vigoare artistică. În ciuda faptului că lumea cu gustul ei se schimbă, Textul cel mare al scriitorului rămâne o referință pentru literatură, având șansa de a-și continua cariera în arta cea mare a umanității. Fericirea e o formă de glorie a artistului trist.

Ioan RĂDUCEA

Sub sigla Fundației Naționale pentru Știință și Artă din cadrul Academiei Române a apărut, în îngrijirea reputatului filolog Victor Durnea, ediția de referință pentru acest început de secol a romanului *În preajma revoluției* de **C.(onstantin) Stere***. Reedita-rea, cu girul academic, a masivei narațiuni constituie o etalare a posibilităților pe care le poate oferi o lucrare critică și cercetătorul ieșean, aflat la apogeul carierei, își dă măsura competenței sale. El a reușit atât identificarea, aproape totdeauna justă, a textului ideal gândit de autor, încadrarea sa în epocă printr-o competentă Cronologie, urmată de o detaliată Notă asupra ediției, cât și angajarea în demersul său a unor personalități de talia lui Eugen Simion și Mihai Cimpoi, care semnează Studiul introductiv, respectiv Postfața. Comparația cu precedenta ediție, cea în 3 volume din anul 1991-1993, îngrijită, cel puțin în mod oficial, de

către Z. Ornea, îi vedește superioritatea în așa măsură încît îndrăznim să recunoaștem în această spectaculoasă ridicare a standardului de calitate o tendință de reinstituționalizare a veritabilei autorități culturale, în spațiul nostru cultural.

După destui ani de trecere în plan secund a profesionismului filologic, soldate, de exemplu în ortografie, cu nefericite inițiative, abuziv oficializate academic, ne reîntoarcem la situația în care o muncă onestă și deseori migăloasă, dar care nu pierde nicidecum viziunea de ansamblu, își spune în primul rînd cuvîntul. Preferînd să joace rolul expertului tehnic, îngrijitorul de ediție acordă locurile de cinste, de prefațator, respectiv de semnatar al postfeței, celor doi academicieni amintiți mai sus. Atît studiul introductiv al primului, amplu (36 p.) și competent, mergînd pe ideea disocierii între formula romanescă și cea a memoriilor din perspectiva practicilor „europene”, cât și postfața celuilalt, care accentuează mobilurile patriotice ale textului, devin astfel parte a unui scenariu de restaurare culturală. Faptul că textul, aparținînd unui român basarabean, este străjuit de vocile a doi critici în vogă, unul de la București, altul de la Chișinău, iar elementul catalizator face parte din mediul academic ieșean, a fost gîndit, desigur, și ca valoare simbolică, act de afirmare a românismului într-o vreme în care se uită că Europa este totuși continentul națiunilor sale.

Amuzantă este uneori Nota asupra ediției, fiindcă dă măsura distanței față de aparițiile anterioare, cu exemple de neglijențe dintre cele mai crase din ediția Z. Ornea. Numai omisiunile de cuvinte de aici s-ar ridica la peste 3.000, alte mii fiind transcrieri greșite („Odorheului” în loc de „Orheiului”, „autorităților” în loc de „autohtonilor”, „sudului” în loc de „Sudanului”, „patul” în loc de „palatul” etc. etc.), rezultatele din tipărirea de acum două decenii devenind „aproape catastrofale”, după cum notează cercetătorul, cu delicatețe. Referindu-se la modificările operate în grafia unor cuvinte, reținem faptul că s-a urmat modelul autorului însuși, care și-a modernizat – însă fără „consecvența necesară” – exprimarea și punctuația, în redacțiile ulterioare. Tot după model auctorial este continuat, într-unul din elementele de aparat critic final, „Indicele alfabetic al personajilor”, care lipsea în volumele antume IV-VIII. Credem că enumerarea celorlalte componente ale finalului cărții este suficientă pentru a schița monumentalitatea demersului editorial: între paginile 977-1628 sînt prezentate și „Variantele” la unele pasaje din roman, apoi „Interviuri, declarații, conferințe” ale autorului, „Note și comentarii” despre text, amintitul „Indice alfabetic”, „Repere critice” (cronologice), „Bibliografie” (opera; referințe critice în volume, monografice sau culegeri; referințe critice în periodice. Total: 35 pagini.), precum și amintita postfață.

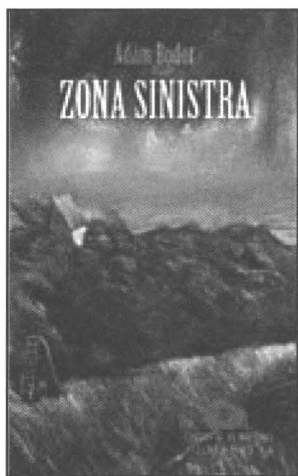
C. Stere a dictat textul unor secretari, apoi l-a dat la stilizat prietenilor de la „Viața Românească” – Mihail Sevastos, Ibrăileanu și Topîrceanu – însă romanul a ridicat dintotdeauna probleme de editare, evidente fiind inconsecvențele pînă și în cazul unuia și aceluiași cuvînt. În ediția de față, asemenea erori au fost în sfîrșit eliminate și acuratețea romanului recondiționat este deplină, punînd într-o lumină crudă naivitățile auctoriale: expresiile în spirit neromânesc, asupra cărora nu s-a putut interveni, steluțele puse veșnic la inițiala S, pentru a camufla, așa-zicînd, numele Sorocii și mai ales obstinatele încifrări de antroponime și toponime, unele aproape anagrame, cu zecile și cu sutele, pentru care credem că ar fi fost utilă o scară de final tilcuitoare, ca la „Istoria ieroglică” a lui Cantemir, ca să raportăm mai rapid „Ciubăreștiul” la Iași, „Găinarii Vechi” la Căinarii Vechi (cu probabilitate), pe „Christophor Arghir” la Iorga, pe „Ciorbadgioglu” la Ibrăileanu, pe „Crăsneanu” la Brătianu, pe „Leonte Răutu” la Stere însuși etc.

Ca realizare tipografică, ediția este de asemenea o operă de artă (tipărit la Regia Autonomă „Monitorul oficial”): două volume pe hîrtie fină, gălbuie, legate în piele, cu semn de carte șnuruit, pe cotor cu facsimilul semnăturii și cu supra-coperta ilustrată, de pe care străjuiesc două portrete fotografice ale autorului, la tinerețe și la maturitate. Rămîne ca seria pe care și-o propune Academia Română să dea prilejul restabilirii altor valori clasice, după modelul oferit de această lucrare, ce face mai coerent mesajul și confirmă forța vastei fresce epice a lui C. Stere.

* C. STERE – *În preajma revoluției. Roman*, Vol. I-II, Ediție îngrijită de Victor Durnea, Studiu introductiv de Eugen Simion, Postfață de Mihai Cimpoi, București, Colecția „Opere fundamentale”, Academia Română – Fundația Națională pentru Știință și Artă, 2010, Vol. I – 1360 p + XCVI, Vol. II – 1632 p.

ZONA SINISTRĂ, CAPITOLELE UNUI ROMAN

Alina IRIMESCU

Imaginarul specific lui **Adam Bodor**, românul plecat în Ungaria din cauza contextului social și politic din România comunistă, este evident în această carte tradusă în nenumărate limbi, mediatizată destul în afară, unde este cunoscută și premiată.

Impresionează în primul rând atmosfera temutei zone Sinistra, cu aerul său aproape palpabil, cu mirosul amestecat dar atât de semnificativ pentru tot ce se întâmplă acolo, de la mirosul de medicament, la cel de gândaci care o însoțește pe temuta „colonela Coca Mavrodin”, de la mirosul ispititor al femeilor care culeg fructe și ciuperci și până la mirosul de ars care răzbate ori de câte ori este nevoie ca ceva supărător să dispară, chiar dacă este vorba despre oameni.

Zona Sinistra este un teritoriu al dezumanizării, dar dezumanizarea și absurdul, chiar grotescul, au devenit firești, oamenii le acceptă ca pe un dat existențial.

Nu pătrundem cu adevărat în această zonă unde nu se poate intra și ieși decât cu permis special, dar nici nu avem nevoie deoarece teroarea și suferințele fizice și psihice par să fi dat pe afară, să se fi revărsat și în zonele învecinate, mai ales în Dobrin, devenit prin inscripție cu noroi pe zidul gării „Dobrin City”.

Oglindă a universului carceral de care Bodor este vizibil marcat...și pe drept cuvânt, zona Sinistra este populată de victime și călăi cu nume la fel de exotice ca și oamenii ce le poartă.

Zona este undeva la limita cu Ucraina, Basarabia și Moldova, se vorbește aici în mai multe limbi: românește, ungurește, țigănește...sau în toate în același timp, deși uneori oamenii se înțeleg, așa cum o declară și naratorul mai mult tăcând.

Galeria figurilor este o reușită a scriitorului: colonelul Borcan, comisar silvic, comandantul vânătorilor de munte din Dobrin este identificat în primul rând ca posesor al unei umbrele de piele de care nu se dezlipește și care mai apare prin aer și după moartea acestuia.

Andrej Bodor, naratorul, e când culegător de fructe, când paznic la morgă, când om bun la toate, când jucător de șah pe o cămașă cu carouri, mereu mare bău-

tor de spirt denaturat, Aranka Westin cârpește rufe și primește iubiții pe fereastră, Géza Kökény este singurul care este recompensat pentru eroismul său printr-un bust în dosul grădinilor.

Mustafa Mukkerman transportă cu camionul carne și fugari, Bebe Tesco-vina, deși copil iubește un bărbat care e de vârsta tatălui, Hamza Petrika sunt doi gemeni care poartă același nume, Géza Hutira își pierde o ureche din cauza gerului, Gábrriel Dunka e pitic, Elvira Spiridon „face naveta” între casa soțului ei și cea a naratorului, cei doi o împart fără ranchiună căci Andrej i-a salvat viața lui Severin Spiridon.

Oamenii poartă la gât plăcuțe cu numele iar când câte unul moare plăcuța este uneori redistribuită.

Moartea este privită ca normalitate și e primită firesc, fără dramatism. Cea mai frecventă cauză a ei este inventatul „guturai tunguz”. Nimeni nu știe de unde vine numele bolii dar este soluția pentru toți indezirabilii. Epidemia de guturai tunguz este vestită toamna de păsările frigului și există și un vaccin pentru el, asta dacă nu se hotărăște cumva „anularea epidemiei”.

Naratorul își pierde actele și așa ajunge să i se dea acest nume, joc al identității căci „eu este altul”, narațiunea fiind câteodată și la persoana a treia, de parcă acesta s-ar dedubla. Andrej Bodor trăiește într-adevăr, parcă viața altuia.

Curios însă faptul că Andrej Bodor nu ripostează, nu se revoltă nici el în această lume de marionete în care femeile acceptă să fie împărțite de bărbați la comanda colonelei Coca, iar incestul este la fel de firesc precum o căsătorie.

Andrej Bodor are însă se pare o misiune specială, la fel de ireală ca și oamenii spectrali pe lângă care trece. El trebuie să îl regăsească pe fiul său adoptiv, Bela Bundasian, pierdut cu ani în urmă, atunci când a plecat pentru că intrase într-o încurcătură. Aceste „încurcături” care determină destinele oamenilor nu sunt niciodată clarificate dar ele provoacă înstrăinări, reveniri, abandonări de neexplicat. Deși acesta este pretextul aventurării lui Bodor pe acele meleaguri, atunci când după ani îl găsește, fiul nu dorește să fie salvat, mai mult, părintele consideră că, de fapt, totul e în regulă pentru că nu erau rude de sânge.

Această gratuitate a actelor, această lipsă de orice sens și a sentimentelor și a acțiunilor este înspăimântătoare, provoacă mutații la nivelul individului dezrădăcinat care pierde orice orientare în lume. Absurdul este în zona Sinistra cel mai logic și firesc lucru.

Dezumanizarea face figurile grotești. Iar îndoctrinarea duce chiar la negarea și punerea în plan secundar a nevoilor fiziologice primare: oamenii mănâncă ceapă și cartofi sleiți dar beau din belșug alcool, piticul Dunka, deși până la 37 de ani nu a avut nicio femeie, atunci când Elvira Spiridon îi este goală în casă, el se duce să o reclame, cerând să vină imediat cineva să o ridice pentru că dorise să plece ilegal din Dobrin City, iar el nu dorea să aibă probleme.

Oamenii nu mai sunt oameni ci devin chiar animale. Totul este degradat, de la sunetele corpului care nu mai sunt stăpânite, până la actul sexual și raporturile

dintre oameni. Iubita lui Bela devine treptat animal, corpul i se umple de păr, este de nerecunoscut, ea însăși nu mai știe cine este.

Intimitatea și prietenia nu intră în discuție, indiferența și urmarea tăcută a propriilor interese sunt rețeta supraviețuirii aici unde nu este timp să faci greșeli, pentru că orice pas greșit poate să fie ultimul.

Atunci când însăși colonela Coca Mavrodin are un moment de slăbiciune față de Andrei afirmând că este obosită, acesta replică discret că nu este bine ca domnișoara să îl inițieze în secretele ei, ceea ce și Coca recunoaște imediat că a fost o scăpare.

Uneori umorul rămâne singura scăpare, din păcate inaccesibilă multora. Când se aude că se va impune ca toți locuitorii să se tundă și că nu vor mai avea drept de liberă circulație prin localitate, Andrej îi rade iubitei tot părul, jubilând că soțul o va găsi în această stare, după ce îl păcălise și o luase acasă, știind că datorită interdicției de a circula o va avea numai pentru el.

Moartea ia cele mai diverse forme de la donarea corpului pentru muzeul din Sinistra, ca ciudățenie, în cazul piticului, până la sinucidere prin tragere în țeapă de către unul din gemeni, spânzurare sau chiar incendiere. Cine scapă din incendiu este îngropat de viu și se betonează orice cale de salvare.

Cruzimea este și ea percepută ca un dat firesc. Atunci când se plănuiește incendierea celor considerați contaminați cu virusul guturaiului tunguz, acestora li se aduce rom ca alinare... și sunt sfătuiți să mai rabde un pic de foame că se va termina repede totul. Iar cei dinăuntru mulțumesc pentru o asemenea mărinimie și grijă.

Unul dintre motivele textului îl constituie cel al străinului. Cine este străin este fie susceptibil să aibă motive ascunse, fie, după ce a fost verificat și i s-a repartizat o locuință nu mai are nicio importanță și este lăsat în voia lui.

Totul este aici rodul hazardului. Cei mai vehemenți apărători ai ordinii oficiale au momente de slăbiciune, astfel încât, unele decizii nu pot fi anticipate și contrazic vigilența generalizată. Colonela Coca Mavrodin, cea care îl înlocuiește pe colonelul Borcan după decesul acestuia își reprimă sentimentele pe care le-ar putea avea pentru Andrej, dar îl ține mereu aproape și îi face să dispară actele lui Bela pentru a-l ajuta să plece cu tatăl său.

Geografie sinistră, rezervația naturală Sinistra este aproape izolată „de acolo nici un drum nu ducea mai departe”. Aceasta este la poalele munților abrupti Pop Ivan.

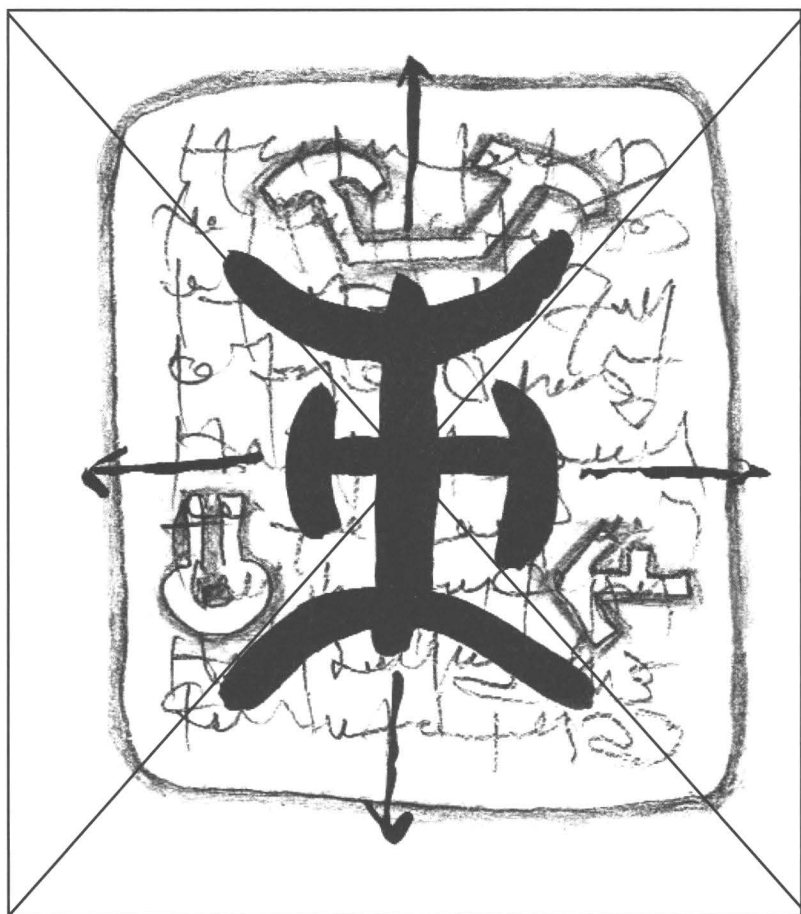
Deși oamenii se perindă neîncetat și își iau locul unul altuia. Zona este în atemporalitate și îndeterminare: a sosit acolo primăvara pe înserat, joia trece camionul cu carne. Dar nimeni nu știe cu precizie care este ziua săptămânii.

Locuitorii împrumută nuanța locului: „călătorii posaci, care cu cizme de cauciuc, care cu opinci”, sau ajutoarele Cocăi Mavrodin, „gânsacii cenușii”.

Impresionantă, cartea aduce în discuție degradarea umană, singurătatea, ideea de libertate, constrângerile sociale și politico-ideologie, frustrările și înstrăinarea omului care trăind într-un mediu care pare edenic este de fapt în infern.

ARCA LUI NOE

ARCA LUI NOE

LUCIAN BLAGA - DIPLOMAT LA VARȘOVIA

Nicolae MAREȘ

În anii 1926-1927 poetul, dramaturgul și publicistul român, unul dintre cei mai promițători intelectuali ai vremurilor, pe care Nichifor Crainic l-a considerat drept un dar oferit de Transilvania Regatului, a intrat în diplomatie, ca atașat de presă la Varșovia. Au fost zece luni extrem de importante în biografia scriitorului dar și pentru relațiile culturale și de presă româno-polone, pentru istoria diplomației românești. Documentele inedite, păstrate în Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, privind perioada varșoviană, pe care le vom publica, cu ocazia celei de a 50-a aniversări de la moartea sa, pun în valoare activitatea neobosită a diplomatului pentru a combate presa de scandal din Polonia în care se publicau materiale dușmănoase, insinuante, unele chiar infame la adresa României. Interesantă și inedită este implicarea sa în redactarea unor materiale prin care încerca să ilustreze realitățile românești, aspecte privind literatura sau critica literară românească etc.

Nu lipsite de interes au fost și alte aspecte relatate în rapoartele și informațiile lui Blaga asupra cărora ne vom apleca în eseu nostru.

Aspecte culturale și politice româno-polone, despre situația internațională în rapoartele și informațiile lui Blaga de la Varșovia

Lucian Blaga remarcă la Varșovia, că în propaganda culturală nu impresionează deloc simplul material informativ, după cum menționam mai sus. De aceea el și-a dorit ca ceea ce personal va scrie pentru ziarele de aici să fie de cea mai bună calitate. Și-au fost câteva materiale care îi fac cinste, cum arătam. Nu i-a scăpat privirii atente nimic din ce s-a spus despre România în plan bilateral, politic, economic sau cultural: bine sau rău. Și n-a făcut aceasta pentru sine, ci pentru a informa despre aceasta Direcția de presă și autoritățile românești. Nu s-a manifestat ca un boem din lumea literară, ci ca un înalt funcționar extrem de disciplinat și conștiincios.

Și, ca o curiozitate pentru a ști ce se petrecea atunci la Varșovia și în lume, merită să evocăm unele din evenimentele petecute în prima parte a anului 1927 și cărora le-a fost martor.

Amintim astfel, chiar cronologic, relatarea pe care o face despre prezența pe scena muzicală din capitala Poloniei a dirijorului român, șef al Orchestrei Operei din București, Egizio Massimi, venit în Polonia, așa cum a relatat „Warszawianka”, din 13 ianuarie, pentru a-l înlocui pe omologul polonez Mlynarski, la pupitrul Operei Varșoviene, dirijorul varșovian găzduit fiind la București pentru a dirija. Aflăm că Massimi a dirijat la Varșovia, printre altele, *Carmen și Aida*. Blaga reține faptul că: „Articolul pe această temă din presa poloneză accentuează importanța acestui schimb de valori între cele două țări. În ce privește arta dlui Massimi i se recunoaște multă tinerețe, multă pricepere și tot atâta temperament”.

Aflăm pe 22 martie despre faptul că, la rândul lui, Mlynarski se bucură de un succes deosebit la București.

Cu regret din datele transmise nu rezultă dacă Blaga personal a participat sau nu la spectacole susținute de dirijorul român. Nici dacă șeful misiunii sau altcineva din cadrul Legației au fost prezenți, și s-ar fi convenit, am spune-o azi.

La 20 martie directorul Direcției de presă din Ministerul Afacerilor Străine este informat că diplomatul român „ar fi pe calea de a întreprinde o acțiune mai sistematică în ce privește schimbul unor piese de teatru între noi și Poloni. Cum latura aceasta a propagandei culturale o socotesc de foarte mare însemnătate voi căuta să duc la bun sfârșit discuțiile începute cu anume oameni de teatru”.

Cu regret, aici se pare că diplomatul a rămas doar la stadiul declarativ. Nu avem elemente din care să rezulte ceva concret privind **stabilirea** sistematică a contactelor și demersurilor sale în plan concret. Numeroasele similitudini și preocupări existente în teatrele din cele două țări ar fi putut duce la realizări de excepție pe linie teatrală. Ne-a dovedit-o din plin montarea din martie 1934 a *Meșterului Manole* pe scena Teatrului din Lwow. Ne vom apleca asupra montării respective mai îndeaproape, întrucât reprezentarea, cu sprijinul acordat și de consulul general român din localitate, Traian George Gallin, s-a constituit într-un mare eveniment cultural românesc.

Se simte bucuria aparte cu care diplomatul Lucian Blaga remarcă apariția în *Messenger Polonais*, la 15 martie 1927, al „articolului luminos, semnat de Nicolae Iorga asupra relațiilor din trecut și cele posibile în viitor între Franța, Polonia și România”.

Cu modestia care îl caracteriza, mai ales că îi era dat să se refere la articolul ilustrului profesor, Blaga menționează ca el a fost precedat de-un articolaș dat ziarului din partea sa, cu privire la personalitatea și activitatea istoricului.

Trebuie spus, cu regret pentru istoria culturii și a diplomației românești, aceste contribuții nu se află în țară. Am făcut unele demersuri pentru a le procura, dar m-am convins că intervențiile pentru a intra în posesia textelor respective nu sunt facile. Voi interveni și prin Institutul Cultural Român la Varșovia, care ar tre-

bui să aibe în atenție asemenea aspecte. Acest subiect va rămâne, în continuare, în atenția noastră și a altor istorici ai diplomației și culturii românești în străinătate, atâta timp cât semnalizarea s-a făcut.

În săptămânile viitoare varșoviene, Lucian Blaga încearcă o mare deziluzie. Va afla că la Concursul Internațional Frédéric Chopin, organizat în capitala Poloniei în acel an, din partea României nu s-a prezentat nimeni. Ne-am putea consola, că nici în anul bicentenarului nașterii marelui compozitor, în 2010, s-a petrecut la fel. Nu s-a prezentat nici un tânăr pianist român. În mod nefericit istoria se repetă și după 83 de ani. Si vai, cât de dureros!

Am arătat că Lucian Blaga a devenit în zece luni, cât a lucrat la Varșovia, o veritabilă instituție de dezmințire și de contracarare a informațiilor false, defăimătoare sau rău voitoare strecurate în presă sau intrate în circuitul informativ al diferitelor agenții care funcționau în această țară.

La unison, la începutul lunii februarie 1927 acestea au publicat vești despre „organizarea iminentă a tot felul de tulburări la București legate de succesiunea la tron”. Blaga asigură imediat publicarea dezmințirilor necesare. Se petrecea la 9 februarie 1927 în : *Epoka, Kurjer Polski, Messenger Polonais* și în alte publicații.

A fost perioada în care diplomația românească din Polonia a trebuit să facă față primelor dezinformări cu privire la procesul cunoscut al optanților unguri. A fost însă meritul ministrului Iacovaky, care personal i-a explicat mareșalului Jozef Pilsudski și ministrului de externe, August Zaleski, elemente din fundamentarea poziției românești în cadrul forurilor internaționale. Cei doi au înțeles similitudinea existentă între abordarea României și cea pe care Polonia urma să o dovedească în relația similară cu Germania. S-a convenit trecerea la amânarea unor pretenții poloneze ridicate de câțiva moșieri polonezi din Basarabia pentru mai târziu, partea polonă având asigurarea Bucureștilor pentru o soluționare amiabilă, lucru care s-a și petrecut. Așa s-a făcut că ziarele poloneze au început să aperse punctul de vedere românesc, fiind scutit diplomatul cu probleme de presă să răspundă și atacurilor de pe frontul respectiv.

În plus, Blaga subliniază cum organele de presă de bună credință au subliniat că cercurile politice bucureștene supraveghează cu atenție desfășurarea conflictului între guvernul român și proprietarii maghiari în Transilvania, care cer restituirea moșiilor ce li s-au luat prin reforma agrară.

„Împotriva opiniei guvernului român, care consideră această problemă ca o chestiune interioară, tribunalul mixt dela Paris și-a declarat competența de a judeca afacerea. Această hotărâre, care privea numai chestiunea competenței, a fost considerată de anumite cercuri ca o victorie a punctului de vedere maghiar. De **aceea trebuie să fim recunoscători guvernului român** (sublinierea noastră N.M.), că a publicat de curând o broșură cu discursurile reprezentanților români

la tribunalul de arbitraj. Broșura expune clar starea actuală a conflictului, subliniind radicalismul reformei agrare românești, care a fost aplicată fără excepție asupra tuturor proprietarilor, și astfel și asupra aristocrației maghiare fără severități speciale, dar și fără de privilegii. Aristocrații maghiari au protestat în fața tribunalelor românești, dar toate instanțele au hotărât că nu se poate face diferența între proprietarii maghiari și români. În 1923 conflictul se află pe for internațional, iar tribunalul mixt dela Paris și-a declinat competența. Discursul ministrului român al afacerilor străine, pronunțat nu de mult în parlamentul românesc precum și deciziunea unanimă a parlamentului dovedesc că România nu va recunoaște competența tribunalului de la Paris, și că va aduce toată chestiunea în fața Ligii Națiunilor”. Erau aspectele despre care ministrul de externe, August Zaleski, le cunoscuse de la Iacovaky și ulterior de la Nicolae Titulescu.

Prin comportamentul solid și atitudinea constructivă, Lucian Blaga va sesiza Ministerul Afacerilor Străine și despre aspecte pozitive, care ar fi putut fi multiplicare în propaganda românească. Se aduce la cunoștință despre ampla corespondență transmisă din România și iscălită de domnul Zalplahta, „care ne face foarte bune servicii prin corespondențele sale regulate, publicate în *Kurjer Warszawski*. Acesta tocmai informase cititorii ziarului despre aniversarea în pregătire a celor cincizeci de ani ce se împlinesc dela războiul independenței. El găsește frumoase cuvinte despre eroismul ostașilor români și despre priceperea diplomatică a oamenilor de stat români cari au creat România”.

Un capitol aparte l-ar putea constitui valoarea informațiilor date de Blaga privind situația din Rusia, despre stadiul raporturilor polono-ruse, despre bolșevism și apucăturile acestuia, dar mai ales despre numeroasele infiltrări de spioni în diferite organizații poloneze, cu scop destabilizator etc. Știm și am mai aflat despre analizele pe care mareșalul Pilsudski i le prezenta șefului misiunii diplomatice la Varșovia, Iacovaky - ca unui aliat.

Materialul transmis de Blaga venea cu elemente noi de mare importanță, știut fiind că unele publicații poloneze aveau corespondenți proprii la Moscova. Este cazul ziarului *Dziennik Warszawski*, care – în opinia diplomatului român „oglindește fidel starea de spirit ce domnește acum în Rusia. In masele mari ale poporului stăpânește o agitație ca în ajunul unui războiu. Lunile din urmă au fost luni de agitație războinică, dovadă discursurile lui Vorosilow și Bucharin. In masse se vorbește că în primăvara aceasta isbucnește războiul. In provincie mulțimea se pregătește de acest războiu, adunând febrilă rezerve alimentare – pentru zile grele. In unele părți – svonurile alarmante au produs o adevărată panică. Autoritățile sovietice vorbesc pe față, că ceva se pregătește și că Rusia trebuie să fie gata în orice moment să facă față evenimentelor”. Cu ușurință ne putem imagina cu cât interes erau citite asemenea materiale la Ministerul Afacerilor Străine și diseminate apoi

prin buletinele redactate de Consiliul de Miniștri și de alte instituții românești abilitate cu asigurarea securității României.

Pentru a-și destinde cititorii, Lucian Blaga amintește de știrea transmisă de la Londra de *Gazeta Warszawska Poranna* în care s-a anunțat „că la vămile engleze s’au descoperit în cutii de icre negre importate din Rusia, în loc de icre, literatură de propagandă comunistă”.

Nu lipsite de pragmatism i s-a părut organizarea de conducerea Ministerului Afacerilor Externe polonez a unor conferințe de presă pentru corespondenții ziarelor străine, cu scopul: „ca presa străină să fie mai bine și mai unitar informată asupra Poloniei”. Am spune că aceasta era o soluție „de cumpărat” și că într-o anumită măsură Nicolae Titulescu o va pune în aplicare la preluarea portofoliului externelor.

Obiectivitatea informațiilor din rapoartele sale poate fi reținută din însuși modul în care a Blaga a redactat știrile preluate din presa poloneză legate de organizarea serbărilor din 18 martie – pentru aniversarea lui Pilsudski. Astfel, amintește cum pamfletistul A. Nowaczynski a relevat „partea caraghioasă a tuturor pregătirilor ce s’au făcut pentru serbarea de mâne, și spune că Clemenceau, Foch, Mussolini, Edison, au fost sărbătoriți mai modest, dar că Wilhelm II și Nicolae II exact la fel”.

A mai comunicat Blaga cum chiar ziarul propilsudskian *Glos Prawdy* a redat la rândul-i *darea de seamă asupra solemnităților* din întreaga țară - în cinstea lui Pilsudski.

„În toate centrele din provincie s’au făcut mari manifestații de simpatie «comandantului, creatorului, salvatorului» Poloniei. Serbările continuă și azi. De reținut sobrietatea notei atașatului român de presă: – ziarele de dreapta arată în genere partea caraghioasă a acestui teatru republican în cinstea unui mareșal – sărbătorit cu mai mult tărașoiu decât țarul din cele trecute vremi”.

Ca lecție de marcare a unui eveniment, Lucian Blaga a prezentat autorităților românești marcarea morții lui Beethoven în toată presa polonă, care a ținut isonul presei germane și a celei mondiale, închinând articole marelui compozitor. Încercări de a caracteriza muzica lui se amestecă cu fragmente întunecate din viața de mare suferință a eroicului izolat. Prin justetea observațiilor și prin vibrația tragică – articolul închinat lui Beethoven din partea ziarului *Kurjer Poranny* reține îndeosebi atenția cititorului. Comentariul lui Blaga: Presa polonă știe adesea să depășească „jurnalismul” – ceea ce constituie desigur un merit vrednic de imitat.

Ne oprim aici cu analiza destul de succintă – a documentelor diplomatice și de presă – a tuturor informațiilor la îndemână, transmise timp de zece luni de la Varșovia de Lucian Blaga. Le-am interpretat în contextul documentelor similare trimise de la Legația României, respectiv de diplomați cu renume în aparatul Mi-

nisterului Afacerilor Străine, precum: Alexandru Florescu și Alexandru Iacovaky, miniștri plenipotențiar, de consilierii C. Laptew ori Vasile Grigorcea, viitori miniștri plenipotențiar la Londra și Budapesta. În acest context larg, materialul redactat și înaintat de începătorul atașat de presă, care se simțea datorită și modestiei care îl caracteriza „la marginea diplomației”, nu este cu nimic mai prejos decât travaliul lor, al predecesorilor și contemporanilor lui la misiune. Rândurile lui Blaga, care au stat 83 de ani în colbul arhivei de la Palatul Victoriei, dovedesc o mare obiectivitate, dorința de a contribui personal la asigurarea unei imagini cât mai obiective și veridice a României în Polonia, o angajare plenară a sa în a combate ferm orice scorneli, ca să folosim limbajul vremii, și – mai ales – să pună cap insinuărilor, minciunilor, calomniilor, defăimărilor la adresa României – care nu lipseau – din paginile varșoviene, uneori și din provincie, cum ne-am convins. A făcut toate acestea cu mare profesionalism. Poate după el, numai Aron Cotruș va mai reuși această performanță. Cel din urmă a lucrat însă la Varșovia, nu zece luni, ci șapte-opt ani. Va schimba șase ambasadori: Carol Davilla, Gheorghe Cretzianu, Grigore Bilciurescu, Victor Cădere, Constantin Vișoianu și D. Zamfirescu. Iorga i-a fost un bun mentor. N-a avut meticulozitatea lui Blaga, a fost plămădit însă din același aluat ca și predecesorul său: talentat și solid în acțiuni și manifestare, așa cum îi stătea bine unui transilvan.

Nu exagerăm cu nimic, credem, că relația diplomatică româno-polonă a pierdut mult prin renunțarea personală a lui Blaga la acest post. Ar fi dat o mare și traică strălucire misiunii sale.

Si totuși a fost un mare câștig pentru Palatul Sturdza că o asemenea personalitate a rămas până la urmă timp de 13 ani sub „fascinația diplomației”, meserie sau profesie pe care a înțeles-o de la început, i s-a dedicat și s-a angajat pe drumul început la Varșovia – ca patriot român – încercând să dea valențe noi profesiei, intrând în panteonul diplomației românești. Eforturile îi vor reuși din plin, mai ales la Berna și Viena, unde se maturizează, ridicându-se pe noi trepte. Printr-o muncă asiduă, plină și de vicisitudini inerente oricărei activități, mai ales la început, Lucian Blaga s-a impus așadar ca poet, filosof, publicist și dramaturg, dar nu în ultimul rând ca diplomat. El rămâne înscris în istoria diplomației românești prin remarcabile sale manifestări. Varșovia a însemnat pentru Lucian Blaga primul pas în diplomatie, în care s-a și impus tenacele sebeșan, unde a învins tot felul de vicisitudini, urmând însă cu brio „drumul cronicarilor” în relația dintre România și Polonia. Un drum care rămâne să fie descoperit în continuare și mai ales desțelenit. El va trebui grabnic și repietruit, de oameni noi, capabili să dețină un post în această țară.

VIETILE RENAȘTERII DUPĂ MIHAI PRICOP

Grigore ILISEI

De când s-a retras din templul medicinei, profesorul **Mihai Pricop** se deducește cu o mai veche și mereu ispititoare, prin gustul fără pereche, merinde, cea a artei și cetitului. Nu doar că are mai mult răgaz să privească și să se fărmece pe îndelete de colecția sa de tablouri, cu multe piese prețioase de Ștefan Dimitrescu, Pătrașcu, Băncilă, Baba, Craiu, Alupi, Boușcă, Bălașa și atâția alți importanți pictori români, adunate în timp în colindurile pe câmpiile picturii, cele pline de înmiresmate flori și de frumos mirositoare nectare, ci și să se gândească mai în voie la geneza lor și la travaliul meșterilor. Se uită fericit la zugrăvelile cele măiestre de pe pereții casei din strada Octav Botez, din universul domestic pe care și l-a creat împreună cu doamna Zenovia, și acest exercițiu admirativ și reflexiv, totodată, îl îndeamnă la rememorări și regăsiri de îndeletniciri care i-au marcat viața, l-au bucurat nespus și l-au înălțat nu odată. Erau întâlnirile cu marea artă, cu izbânzile acesteia în cuvânt, sunet, culoare, marmoră, piatră, lut, etc. Acestea, fie că s-au petrecut în România, fie în cuprinsul lumii, i-au dat elanul și energia să aspire spre vârfuri, să-și dorească să atingă altitudini în profesia sa de chirurg, dar și în viața de dincolo de aceasta. A găsit, în pofida acaparatoarei preocupări de ginecolog și obstetrician, de om totdeauna cu bisturiul în bandulieră, gata de luptă și de acțiune, fărăma de timp să se împărtășească din minunățiile artelor și, concomitent, să dobândească, prin lecturi sistematice și intense, unele din cheile înțelegerii creațiilor artistice, în deosebi a celor plastice. Și a mers mai departe încă din vremea când era prins în vârtejul și malaxorul clinic și didactic.

A vroit să spună și altora ce-a priceput din limbajul artei și să le deschidă celor doritori a se cumineca din potirul de inegalabile frumuseți artistice căile de mers spre esențe. Cărțile pe care le-a scris; alcătuind un raft respectabil, stau măturie în această privință. Acum, odată ieșit din linia întâi a frontului medical, Mihai Pricop s-a dedicat cu aprinsă pasiune artei, căutând să-i deslușească alte și alte taine, unele la care s-a gândit cândva într-o fulgerare, dar n-a avut cum să adâncească meditația. O face în prezent și-și pune ordine în impresii, în observațiile de odinioară, le articulează și caută să exprime un punct de vedere privitor la unele momente din istoria artei. Așa s-a aplecat în cartea ce-a precedat-o pe aceasta, în „Medicină și pictură”, apărută tot la *Dana Art*, asupra unui subiect incitant, abor-

dat mai rar în integritate, cel al maladiilor de care au suferit artiștii. S-a ocupat într-o sinteză mai cu seamă de felul în care suferințele au marcat creația acestor pictori și sculptori. Ni se propunea acolo o vedere dintr-un unghi interesant, acela al omului care cunoaște patologii și e în stare, în cunoștință de cauză, să dea la iveală judecăți pertinente despre corespondențele dintre actul creator și patimile și boala creatorului.

Și în cartea ce apare acum, intitulată „Frumusețea feminină în pictura Renașterii”, Mihai Pricop nu-și uită condiția de medic. Dimpotrivă, din paginile bucoavnei transpare dubla sa factură, ce l-a caracterizat toată viața, cea de doctor, dar și de iubitor al artei, degustător al frumosului în formele lui cele mai pure. S-a consacrat în activitatea prodigioasă de chirurg slujirii femeii. Într-un fel aceasta a fost zeitatea la care s-a închinat. Pesemene, așa îmi place să cred, și-a exersat profesia nu doar numai cu gândul la actul medical, ci și animat de bucuria de a putea privi nu rareori plăsmuirii artistice, așa cum se înfățișau în trupurile de amforă al multor femei pe care-i căzuseră ochii. Privirea n-a fost, așadar, niciodată glacială, ci una încărcată de emoții, cele ale admiratorului frumuseții ce se dedă florarului. Că Mihai Pricop este în felul său un poet al feminității și splendorilor acesteia ne-o dovedește și vibrația în fața capodoperelor Renașterii, perioadă de eflorescență febrilă și scânteitoare a spiritului, de regăsire roditoare a liniei cutezătoare în sublimitatea sa a Antichității artistice, de înnobilitare a acesteia. O Renaștere văzută ca o floare în corola căreia se proiectează auroral femeia. Din mulțimea de fațete ale Renașterii, Mihai Pricop s-a oprit, cum era și firesc, având instrumentele trebuitoare, asupra frumuseții feminine. A reușit să revele cu unele accente originale, derivate din experiențele sale de medic, modul în care meșterii Renașterii au dat chip nemuritor femeii, trupului, chipului, șlefuiindu-le diamantin și mai ales mirându-le cu duhul ce conferă unicitate. Desigur, nu ne sunt prezentate unghiuri noi cu privire la o perioadă artistică despre care s-au pronunțat autoritar și decisiv mari nume, dar ni se oferă, ceea ce constituie meritul autorului, o viziune sintetică, cuprinzătoare, referitoare la prezența femeii în lucrările unor creatori nimbați de geniu. E o cercetare, cum s-ar spune azi, sectorială. În realitate mai degrabă putem vorbi de săgetarea cu privirea a miezului, întrucât femeia este vioara întâi în pictura și sculptura epocii, cea care a aprins talentul artiștilor celei mai fertile și mai efervescente perioade din istoria artei. Cu finețe și apetit pentru detaliul semnificativ, autorul adaugă, acolo unde găsește de cuviință, notații personale privind anatomia nudurilor și figurilor din tablouri celebre, ceea ce reprezintă nu numai o contribuție originală, ci și deschide perspective pentru receptarea și interpretarea unor asemenea opere. De asemenea putem decoda și cu ajutorul unor astfel de

observații cum au lucrat meșterii fauri. Hermeneutica se înscrie de multe ori în aceste pasagii în sfera psihanalizei, cu un interes aparte, ținând tot de backgroundul medicului, pentru resorturile erotice. „Figura «Giocondei», notează Mihai Pricop, comentând tabloul celebru al lui Da Vinci, păstrează o seninătate netulburată, neatinsă de îndoieli. Lumina surâsului apare între pleoape grele, ochii ascund vise leneșe, gura, care în general reprezintă stimul vizual cu o mare încărcătură erotică, oferă un contrast între atitudinea buzelor și seriozitatea pătrunzătoare a ochilor”. Excursul lui Mihai Pricop conturează epoca, contextul ideologic, artistic, care a generat această celebrare în planul creației a unuia dintre miturile frumuseții dintotdeauna, a acestui miracol estetic, dar și a celorlalte daruri pe care reprezentantele sexului frumos le etalau în niște veacuri prielnice scoaterii la lumină nu doar a nurilor, ci și a farmecului inteligenței, culturii, maternității. Cartea este un elogiu adus feminității, în cultul căreia a respirat Mihai Pricop, și, în același timp, o reverență înaintea acestor magicieni ai transpușerilor plastice ale frumuseții miraculoase a femeii. „Reprezentarea femeii în pictură, remarcă autorul, includea sâni frumoși, fese bine rotunjite și pline. Corpul uman era «redescoperit» doar din punct de vedere estetic și doar pentru o elită restrânsă. Nuditatea era exhibită în artă, dar mai puțin prezentă în raporturile umane”.

Viețile Renașterii după Mihai Pricop sunt scrise cu pasiunea și entuziasmul unui om care recuperează teritorii. Acelea râvnite cândva și care păreau că se îndepărtaseră ca o Fata Morgana. Și, iată, miracolul se petrece. Ținuturile elizee s-au reapropiat îmbietor și e dat celui care crezuse că le pierduse iremediabil să le străbată iar și apoi să-și aștearnă impresiile spre a le dăruși și altora.

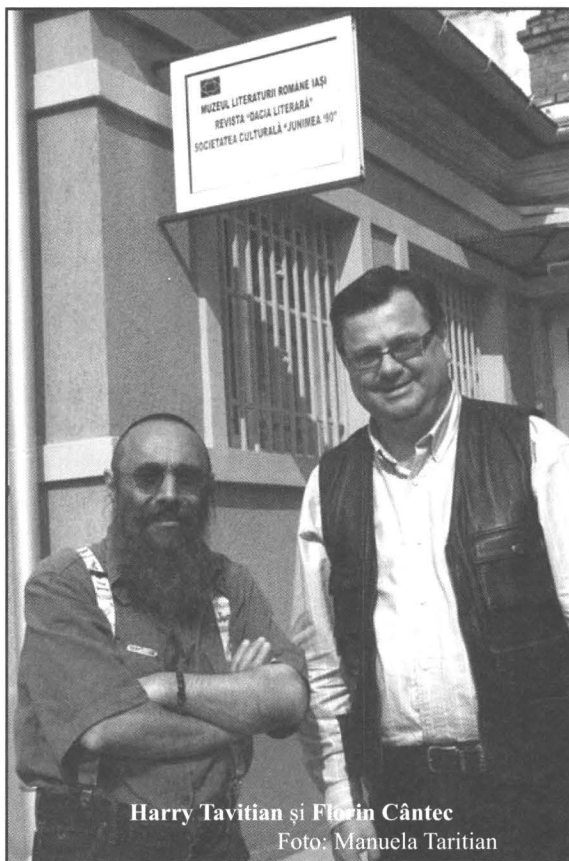
„Frumusețea feminină în pictura Renașterii” este fructul zemos și aromat al regăsirii unuia dintre eurile sălășluitoare. Cred că ceea ce-mi spunea Matei Călinescu în interviul din 1995 la „Oleacă de taifas”, emisiunea mea de la TVR, publicat apoi în volumul cu același titlu din 1998 de la *Polirom*, că: „Noi n-avem, de fapt, un singur eu, o identitate, un bloc, ci suntem formați dintr-o multitudine de euri”, se potrivește și lui Mihai Pricop ca multor altor oameni. „Unele din acestea, mai profunde, continua argumentația criticul Matei Călinescu, fostul profesor de la Indiana University, care se exprimă rareori, ori se exprimă mai ales în actul creației”. Este eul, în cazul lui Mihai Pricop, ce se păstrase mai în umbră și acum pășește în prim plan. Și-a cerut drept la vorbire și făptuiește. O face prin cuvânt, ca mesager al gândului și prin imagini de capodopere, ilustrând hermeneutica. Suntem poftiți la un ospăț spiritual, la mesele cele îmbelșugate ale Renașterii, una dintre vârstele nemuritoare ale omenirii, ale geniului țâșnind ca un gheizer din lăuntrurile ființei umane.

THE ARMENIAN SOUL OF ROMANIA

Florin CÂNTEC

În fiecare an, la 24 aprilie, armenii comemorează Metz Yeghem-ul („Marele Rău”), moment de neuitare a masacrelor de tip genocidal săvârșite de guvernul „Junilor turci” asupra populației armenesti între anii 1915 și 1916. Dincolo de lacrima vărsată pentru cei peste un milion și jumătate de nevinovați epurați etnic în numele panturcismului și turanismului, semnificația acestei comemorări este și aceea de a exorciza un rău cu atât mai apăsător și tragic cu cât Turcia refuză și azi să-și asume, simbolic, vina pentru faptele abominabile de atunci. De aceea, armenii încearcă, an de an, în fiecare loc în care mai există comunități ale lor, fie și firave, să nu uite și să nu ierte această traumă, această rană neînchisă provocată de crimele de atunci. Cu acest gând la Iași, în acest an, domnul Maricel Agop, liderul comunității armenice, s-a gândit să cheme, pe scena și sub reflectoarele studioului TVR Iași, pe 28 aprilie, la ora 19, un șaman.

Îmbrăcat într-un costum armenesc, cu deja celebra lui KL-KHARG brodată pe creștet, cu o barbă lungă, sură și împletită la capăt, exorcistul și-a început calm ritualul, în fața celor câteva sute de spectatori care umpleau sala și care-l urmăreau cu respirația tăiată. Știați că în fibra lor de adâncime, la sevă, *prison blues*-ul, doina dobrogeană și balada armenescă sunt totuna? Că poți substitui, magic, eflorescențe sonore de la una la cealaltă sau că pe structura canava a ritmurilor primordiale, comune fiecăruia în incantația tragică, se

Harry Tavitian și Florin Cântec

Foto: Manuela Taritian

Dacia literară, nr. 4, 2011

pot broda la nesfârșit kilim-uri sonore unice, neobișnuite, dar consecvent armonice între ele indiferent de structurile din care provin inițial? Dar că poți cânta la pian ca la o harpă – cu mâna stângă împlânzind, stenic, fundalul ritmic, cu volute aspre în timp ce, în picioare fiind, mângâi cu buricele degetelor, tandru sau ciupit, repezit viril, corzile prelungi ale unui pian cu coadă disecat în văzul publicului, cu capacul ridicat? Cum e posibil să pui în dialog o prelucrare unică după Suita Românească de Bela Bartok cu un imn religios armenesc din secolul al XIII-lea cântat din *shvi* și ragtime-ul primitiv sincopat al lui Scott Joplin? Păi, după cum spunem, prin magie...

Ca să fiu sincer nu cred că eticheta de Etno-jazz poate însemna ceva. Forța imensă a jazz-ului vine de fapt din uriașa libertate pe care o descătușează. Aici poți asimila și retransfigura orice, zdrobirea, mutilarea, schimbarea sau ironia la adresa canonului fiind reguli de configurare. Sugestiile, influențele sau temele folklorice (în sensul de exprimare identitară a unei culturi prin muzica ei, nu de muzică populară, de consum) care generează astăzi genul proxim numit „world music” sunt, la urma urmelor, structurile esențiale ale jazz-ului, o lume unde sunt topite rădăcinile ritmice și meniul sufletesc specifice sudului american în combinație cu orice altceva mai poate fi la îndemână, deci și cu mirodenii balcanice și caucaziene pentru că aici, chiar asta e regula. Tehnica șamanului care a oficiat la Iași katharsis-ul din sale de concerte a TVR a acoperit zone foarte îndepărtate unele de altele cu aceeași abilitate și, mă grăbesc să o spun, a dat o palmă măreață detractorilor săi care îl catalogau, în anii când prefera variantele esențializate și abstracte ale free-jazzului, drept omul „care face pianul țândări” prin finețea tulburătoare a unui borangic sonor trist și emoționant, iritant catifelat. Accesele sale stihinice din trecut s-au transformat, cu rafinament alchimic, în accente dramatice care fulgeră sclipitor în spațiul sonor atât de straniu și de acaparator pe care pianul, sub mâinile-i neastâmpărate, îl crează în jur.

Celor care s-au întrebat, poate, ce are de-a face trista comemorare istorică din preambul cu trăirea în transă pe care șamanul armean, cu dexterități de derviş rotitor, ne-a înșurubat-o frugal în suflete, ar trebui doar să le reamintesc că „The Entertainer”, celebrul rag al lui Scott Joplin cu care a început exorcismul a fost scris exact în anul în care armenii erau măcelăriți. De aceea, dincolo de tehnică și de o arhitectură sonoră unică, am fost invitați să fim martori la o trăire de excepție, în care oftaturile și chioțele triste nu erau întâmplătoare, iar cel care oficia la pian ținea tot timpul ochii închiși nu atât pentru a ne transmite o metaforă a orbirii omului contemporan, post-modern, ci pentru a ne invita să intrăm în lumea lui izvodită din mirodenii și sânge la poalele Araratului și ale cărei ritmuri și tânguieri tragice sunt izbitor de asemănătoare cu ale noastre. Să intrăm deci, în lumea lui Harry Tavitian!

Text publicat și pe platforma online www.iasuluniversitar.ro

VALENTIN CIUCĂ

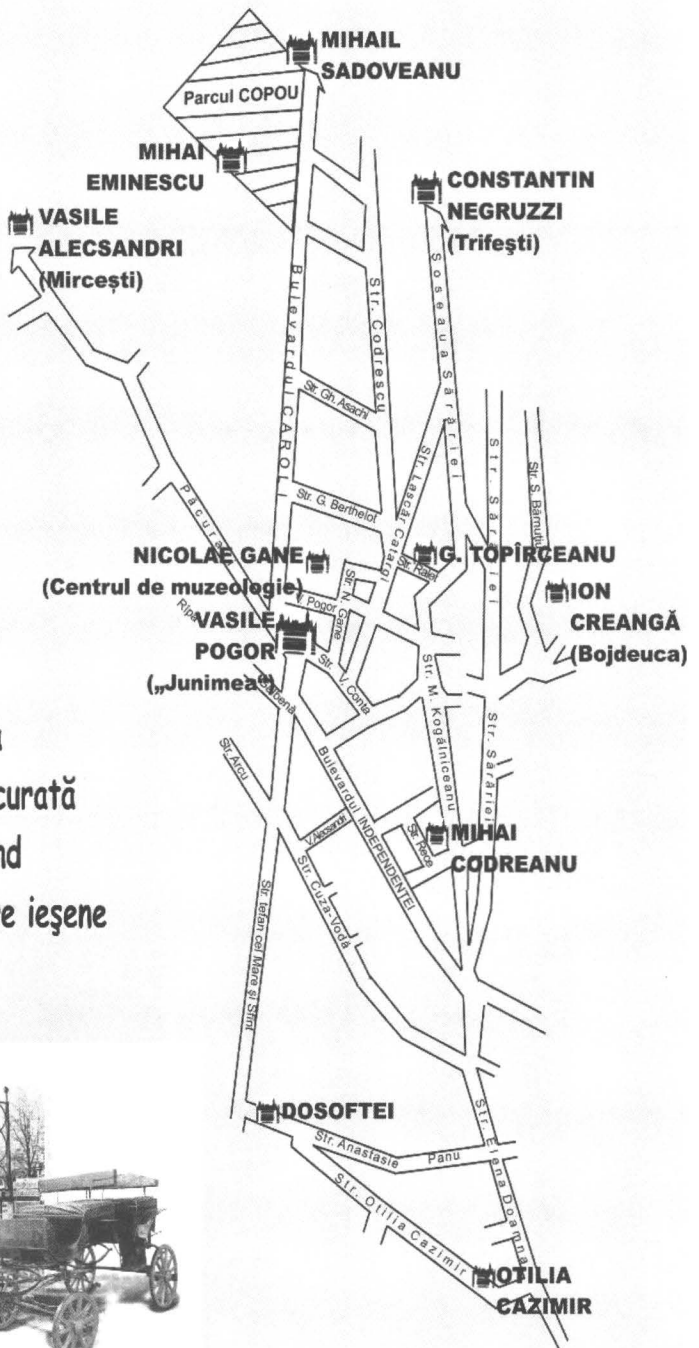
Vasilian DOBOȘ

Un OM rar, un vorbitor elevat, civilizată (o raritate!), înveșmântat mereu ca un aristocrat din momentele sobre ale României. Numai simpla sa prezență educă, impune o distanță a conversației. Este știutor multiplu al artelor, vede bine capodopera, harul adevărat, dar și impostura. Te scoate din scenă ca și cum ai fi o pasăre rănită, dacă ești necuviincios. Irită pe cei săraci cu duhul când intră pe spațiul culturii. Este la zi cu istoria artei contemporane, concepe cărți rare, dicționare din care nu-i scapă artiștii de calitate pe care a pus ochii și sufletul. Umblă cu grație prin Europa, ori Orient, ca un culegător subtil de valori pe care le comentează aproape exhaustiv, fie începând cu *Duccio di Buonisegna* până la *Hieronimus Bosch*, fie de la *Arcimboldo* la *Francisco de Zurbaran*, ori de la cuplul *Van Dyck* la *Robert Delaunay*, *Klee*, *Picabia*, *Luchian*, *Țuculescu*, *Sorin Dumitrescu*... atâția și-atâția.

Este neobosit. Aproape an de an a așezat în biblioteci idei despre artă, despre lumea artei; există aici o misie care este și îndeplinită cu exemplaritate, uneori cu ochiul călătorului avid de estetică. Pare a fi o baterie solară, sau mai bine zis un complice al lui Dumnezeu, ori un hoț de energie sacră. Dar, și mai important, e un Om rar, care a pus mâna pe trecut, prezent și viitor. Așadar, a colecționat dimensiunile temporale.

Revista
poate fi procurată
și vizitând
muzeele literare ieșene

DACIA LITERARĂ

Fondată la Iași în 1840
de Mihail Kogălniceanu

Vă invităm
să susțineți apariția
publicației,
prin **abonament**,
în formula:

1. COMPANIA NAȚIONALĂ
„POȘTA ROMÂNĂ“
ROMÂNE - Str. V. Pogor nr. 4, Iași,
cod 700110 - prin mandat poștal în
sumă de 25,20 RON, cu mențiunea
pentru **Daniela ILIE** (tel. 0232.410340,
0747.499400, între orele 9-15).
Această sumă reprezintă: 18.00 lei
cost revistă (6 numere/an) și 7,20 lei
cost speze poștale. Sumele pot fi
virate către **Societatea Culturală**
„Junimea '90“, la Banca Comercială
Iași, România - cod IBAN: RO 03
RNCB 0175033604750001 (în lei),
cod IBAN: RO 73 RNCB 01750336
04750002 (în valută).

Revista este membră a

**Asociației Publicațiilor
Literare și Editorilor din
România (A.P.L.E.R.)**
și a

**Asociației Revistelor și
Publicațiilor din Europa
(A.R.P.E.)**

Date de apariție:

ianuarie (nr. 1)
martie (nr. 2)
mai (nr. 3)
iulie (nr. 4)
octombrie (nr. 5)
decembrie (nr. 6)

EX LIBRIS

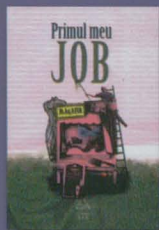

Andrei PLEȘU
Despre frumusețea uitată a vieții
București, Humanitas, 2011

Alexandru CĂLINESCU
O anume idee despre Franța lași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2011

Pavel CHIHAIA
OPERA OMNIA Vol. I-X
Țara Românească între Bizanț și Occident
Ediție îngrijită de Ioan Popișteanu
Studii introductive de Angelo Mitchievici și Ileana Marin
Constanța, *Ex Ponto*, 2010

Primul meu
JOB
Volum coordonat de Florin Dumitrescu
București, Arta, 2011

Arcadie SUCEVEANU
Cafeneaua Nevermore
Chișinău, Știința, 2011

REȚEA DE LIBRĂRII

EDITURĂ TIPOGRAFIE BIROU DE TRADUCERI CREAȚIE PUBLICITARĂ
STUDIO DE ÎNREGISTRĂRI ȘI CASĂ DE PRODUCȚIE ACREDITATĂ O.R.D.A.

CARTEA ESTE O PASIUNE, IAR PASIUNEA SE ÎMPARTE...

cărți pentru clipe de liniște și frumusețe...
cărți pentru performanță și succes...
cărți pentru toate anotimpurile vieții...

EDITURA SEDCOM LIBRIS

acreditare C.N.C.S.I.S.
pașchet complet de servicii: consiliere editorială, editare,
traducere și revizuire traducere, propunere de publicare în
străinătate, tipărire, promovare și difuzare în întreaga țară

www.editurasedcomlibris.ro

PENTRU CĂ NE PASĂ CINE EȘTI, CE FACI, CUM FACI ȘI UNDE VREI SĂ AJUNGI...

O MULȚIME DE CĂRȚI FRUMOASE TOT ANUL

5 948402 000080

ISSN (Tipărit) 1220-7322; ISSN (Electronic) 1584-2657

Preț: 3 lei

www.dacialiterara.ro

<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://www.muzeulliteraturiiiasi.ro>